

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ – ΤΟΜΕΑΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ

«Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ»

Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΡΙΑ ΩΣ ΔΡΑΣΤΗΣ ΚΑΙ ΩΣ ΘΥΜΑ
ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΛΕΝΗ ΤΣΙΟΥΝΗ
ΑΘΗΝΑ 2011

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ: ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ ΖΑΡΑΦΩΝΙΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΝΑ

ΜΕΛΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ : ΤΣΙΓΚΑΝΟΥ ΙΩΑΝΝΑ – ΜΠΟΤΣΗ ΕΛΕΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	σελ. 3
----------------	--------

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

1. Φαινομενολογία της Γυναικείας Μετανάστευσης.....	5
1.1 Θεωρητικές προσεγγίσεις της Γυναικείας Μετανάστευσης.....	10
1.2 Η « Θηλυκοποίηση» της μετανάστευσης	14
2. Ποσοτικά στοιχεία για τη Γυναικεία Μετανάστευση.....	16
2.1 Στοιχεία για την Γυναικεία Μετανάστευση Διεθνώς.....	16
2.2 Στοιχεία για τη Γυναικεία Μετανάστευση στην Ελλάδα.....	19
3. Κοινωνική ένταξη των μεταναστριών στον Ελλαδικό Χώρο.....	21

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 : ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

1. Γυναικεία Εγκληματικότητα.....	25
1.1 Θεωρητικές Προσεγγίσεις για τη Γυναικεία Εγκληματικότητα	28
1.2 Στοιχεία για τη γυναικεία εγκληματικότητα	42
2. Θυματοποίηση	46
2.1 Φαινομενολογία Θυματοποίησης – Θυματολογικές Έρευνες.....	46
2.2 Στοιχεία για τη γυναικεία θυματοποίηση	50

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 : ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

1. Ο Φόβος του εγκλήματος.....	54
1.1 Εγκληματικότητα μεταναστών- Η μετανάστρια εγκληματίας στην σύγχρονη ελληνική κοινωνία	58
2.1 Θυματοποίηση Μεταναστών – Στοιχεία θυματοποίησης μεταναστριών για τον Ελλαδικό Χώρο.....	62

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ

1. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΣΤΑΔΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

1.1 Διεξαγωγή της έρευνας	72
1.2. Μεθοδολογικά Εργαλεία	73
1.3 Ταυτότητα Δείγματος.....	75

2. ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

2.1 Πρώτο Στάδιο.....	76
2.2 Στάδιο Δεύτερο.....	77

3. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ ΠΕΔΙΟΥ.....105

ΕΠΙΛΟΓΟΣ 107

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η εγκληματικότητα αποτελεί ένα παγκόσμιο, διαχρονικό και κοινωνικό φαινόμενο. Όλες οι ανθρώπινες κοινωνίες, ανεξάρτητα από το τόπο και το χρόνο υφίστανται αυτό το γεγονός.¹ Για την κατανόηση της εγκληματικότητας όμως είναι απαραίτητη η κατανόηση της ανθρώπινης συμπεριφοράς, της ανάπτυξης της κοινωνίας και της εμπλοκής του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης που ελέγχει την παρεκκλίνουσα συμπεριφορά.²

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση της γυναικείας εγκληματικότητας μιας ιδιαίτερης ομάδας, αυτής των μεταναστριών στον Ελλαδικό Χώρο. Αναλυτικότερα θα εξεταστούν οι παράγοντες που ευνοούν την εμπλοκή τους τόσο ως δράστες όσο και ως θύματα, με απώτερο σκοπό την καταγραφή των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της «νέας ταυτότητας» που προκύπτει, καθώς και τις ενδεχόμενες επιπτώσεις που επιφέρει στη προσωπικότητά τους και στην διαδικασία κοινωνικής ένταξης στην κοινωνία υποδοχής.

Η παρούσα μελέτη διαρθρώνεται σε δύο στάδια: Στο πρώτο μέρος πραγματοποιείται μια διεθνής βιβλιογραφική ανασκόπηση για το ζήτημα της γυναικείας εγκληματικότητας, τόσο ως δράστες όσο και ως θύματα, αλλά και της γυναικείας μετανάστευσης. Η μελέτη της μεταναστευτικής διαδικασίας και της επιτυχής ή μη κοινωνικής ένταξης θα αναδείξει μεταβλητές, οι οποίες ενδεχομένως συμβάλλουν ή αποτρέπουν την τέλεση αδικημάτων, καθώς και των περιπτώσεων θυματοποίησης των μεταναστριών.

Στο δεύτερο μέρος, παρουσιάζονται στοιχεία και ευρήματα ποιοτικής έρευνας που διενεργήθηκε στο Κατάστημα Κράτησης Γυναικών Ελαιώνα Θήβας. Η παρούσα έρευνα πεδίου αποτελεί μια ποιοτική διερεύνηση του στερεοτύπου «μετανάστρια-εγκληματίας» εξετάζοντας αν τα χαρακτηριστικά που επιφέρει η νέα ταυτότητα συμβάλλουν στη διαμόρφωση διακρίσεων, στο στιγματισμό και τη περιθωριοποίηση της, καθώς και τις συνέπειες αυτών.

Βασική ερευνητική υπόθεση είναι ότι *« οι ανεπιτυχείς διαδικασίες κοινωνικής ένταξης ενισχύουν τους παράγοντες ώθησης εμπλοκής σε εγκληματική*

1 Φαρσεδάκης Ιακ. (1990), « Η Εγκληματολογική Σκέψη από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας», τεύχος Α, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 11.

2 Φαρσεδάκης Ιακ. (1996), «Στοιχεία Εγκληματολογίας», Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.11.

δραστηριότητα και στη δημιουργία του στερεοτύπου «μετανάστρια-εγκληματίας».

Η έρευνα έγινε σε δύο αλληλοσυμπληρούμενες φάσεις: η πρώτη αφορά την καταγραφή ποσοτικών στοιχείων του συνόλου των έγκλειστων μεταναστριών στο Κατάστημα Κράτησης Γυναικών Ελαιώνα Θήβας, ενώ στη δεύτερη φάση εξετάζονται ποιοτικά χαρακτηριστικά σε μία μικρή ομάδα των γυναικών αυτών, μέσω της διαδικασίας συνεντεύξεων με τη χορήγηση ημι-δομημένων ερωτηματολογίων.

Όπως επισημαίνεται και στην διεθνή βιβλιογραφία, τόσο το ζήτημα της γυναικείας εγκληματικότητας, όσο και της γυναικείας μετανάστευσης, για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα, απουσίαζαν από την πολιτική και εγκληματολογική «agenda». Οι κοινωνικό-οικονομικές αλλαγές που συντελούνται όμως τα τελευταία είκοσι χρόνια παγκοσμίως, επαναφέρουν στο προσκήνιο ή προβάλλουν επιτακτικά τη μελέτη του ρόλου και της θέσης της γυναίκας στη νέα κοινωνική πραγματικότητα, μέρους της οποίας είναι η εγκληματικότητα αλλά και οι συνεχείς μεταναστευτικές κινήσεις.

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

1. Φαινομενολογία της Γυναικείας Μετανάστευσης

Ως φαινόμενο και ως διαδικασία, η μετανάστευση σφράγισε τις εξελίξεις σε παγκόσμιο επίπεδο, επηρεάζοντας διάφορες όψεις των σύγχρονων κοινωνιών. Στη μακρά πορεία της ανθρωπότητας, δεν υπήρξε λαός, που να μην εξαναγκάστηκε σε μετακίνηση. Η «μετανάστευση από» και « η μετανάστευση προς» μπορεί να φαίνονται νέα φαινόμενα σε ένα δεδομένο τόπο και χρόνο, αλλά η ιστορία των πληθυσμιακών μετακινήσεων εγγράφει αυτήν την πραγματικότητα σε μια μακρά διάρκεια κατανόησης, μέσα από την οποία αναδύεται το παλιό και το νέο.³

Η μετανάστευση (migration)⁴, ως όρος, υπήρξε απόλυτα συνυφασμένη με την ανάγκη για επιβίωση και, ως ιστορική πραγματικότητα, με την εξέλιξη των ανθρώπινων κοινωνιών. Είναι απαραίτητο να τονίσουμε ότι η διαδικασία της μετανάστευσης αποτελεί συστατικό στοιχείο της δυναμικής των κοινωνικών σχέσεων, και ως εκ τούτου το περιεχόμενο της ανασυγκροτείται κι αναδιαμορφώνεται συνεχώς, τόσο από οικονομικούς- κοινωνικούς- πολιτισμικούς παράγοντες, όσο κι από τα δρώντα υποκείμενα.

Η θεωρία της μετανάστευσης γνωρίζει σημαντική άνθηση μεταπολεμικά, κυρίως λόγω της ποιοτικής και ποσοτικής έντασης που χαρακτηρίζουν τις μετακινήσεις των πληθυσμών εκείνης της εποχής⁵, και η μελέτη του μεταναστευτικού φαινομένου γίνεται μέσω ποικίλλων προσεγγίσεων. Εξετάζοντας όμως τη διεθνή βιβλιογραφία σχετικά με την μετανάστευση,

³ Μαράτου- Αλιπράντη Λ.(2007), *Η Γυναικεία Μετανάστευση στην Ελλάδα : Τα Ευρήματα της Πανελλήνιας Έρευνας του Κ.Ε.Θ.Ι.*, Αθήνα : Κέντρο Ερευνών για θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.),σελ. 19.

⁴ Ο όρος migration ταυτίζεται συνήθως στην επιστημονική βιβλιογραφία με τον όρο μετανάστευση βλ. περισσότερα : Εμκε- Πουλοπούλου Η., (1986), *Προβλήματα Μετανάστευσης και Παλιννόστησης*, Αθήνα: ΙΜΕΟ-ΕΔΗΜ, σελ. 21. Εμκε – Πουλοπούλου Η., (2007) , *Η μεταναστευτική πρόκληση* , Αθήνα: Παπαζήση, σελ 50.

⁵ Καμπούρη Ε. (2007), *Φύλο και Μετανάστευση, η καθημερινή ζωή των μεταναστριών από την Αλβανία και την Ουκρανία*, Τόμος ΙΙ, Αθήνα : Gutenberg, σελ. 11.

διαπιστώνεται εύκολα η απουσία του γυναικείου φύλου στις πρώτες θεωρητικές αναλύσεις και σε παλαιότερες έρευνες. Σ' ένα μεγάλο αριθμό ερευνών έχουν χρησιμοποιηθεί αποκλειστικά δείγματα αποτελούμενα από άντρες με αποτέλεσμα η μετανάστευση να εμφανίζεται ως υπόθεση ανδρική, ακόμα και σε περιπτώσεις όπου το γυναικείο φίλο υπερείχε αριθμητικά των ποσοστών μετακίνησης των ανδρών.⁶

Μέχρι τη δεκαετία του '70, στις λιγοστές αναφορές που γίνονται για τα αίτια και τα χαρακτηριστικά της γυναικείας μετανάστευσης, οι λόγοι μετακίνησης προσδιορίζονται κυρίως μέσα στο οικογενειακό πλαίσιο. Οι γυναίκες μελετούνται μόνο σε σχέση με το ζήτημα της οικογενειακής επανένωσης, είτε ως σύζυγοι ή μητέρες μεταναστών. Χαρακτηρίζονται ως «συμπλήρωμα» του αρσενικού μετανάστη και δεν αντιμετωπίζονται ως ενεργά υποκείμενα που παίρνουν συνειδητές κι έλλογες αποφάσεις σχετικά με την μετακίνησή τους, αλλά ως αντικείμενα που ακολουθούν το δρόμο των ανδρών της οικογένειάς τους.⁷

Από τη δεκαετία του '80, οι έρευνες διεθνώς απομακρύνονται από την ανδροκεντρική προσέγγιση, η οποία αγνόησε για μεγάλο χρονικό διάστημα τη συμμετοχή των γυναικών στη μεταναστευτική διαδικασία, δίνοντας έμφαση στους γυναικίους πληθυσμούς που μετακινούνται, εστιάζοντας τη προβληματική τους στο φύλο, το οποίο νοείται ως ένα σύνολο κοινωνικών σχέσεων, ως μια βασική κατηγορία που διαπερνά την μεταναστευτική διαδικασία στο σύνολό της επηρεάζοντας τις αποφάσεις, τις καταστάσεις και τις συνέπειες που επιφέρει η μετανάστευση στο άτομο.

Η εξέλιξη αυτή ιστορικά σχετίζεται με την ανάπτυξη των γυναικείων κινημάτων και των γυναικείων σπουδών παγκόσμια, αλλά και με τις κοινωνικο-οικονομικές αλλαγές που παρατηρούνται διεθνώς και δημιουργούν νέες ανάγκες μεταναστευτικών ροών και μετακινήσεων. Από τη χρονική αυτή στιγμή έχουν γίνει σημαντικές, και αρκετά αριθμητικά προσπάθειες, να διερευνηθούν τα χαρακτηριστικά της γυναικείας μετανάστευσης, δίνοντας κάθε φορά έμφαση σε διάφορες διατάσεις του φαινομένου κι εξετάζοντας το ζήτημα υπό το πρίσμα διαφορετικών αναλύσεων κι ερμηνειών.⁸

⁶ Μαράτου- Αλιπράντη Λ.(2007), ό.π. σελ. 28

⁷ Καμπούρη Ε. (2007), ό.π., σελ. 13-14

⁸ Μαράτου- Αλιπράντη Λ.(2007), ό.π. σελ 28

Τη τελευταία δεκαετία έχει επικρατήσει στη διεθνή και την ελληνική βιβλιογραφία ο όρος «θηλυκοποίηση» της μετανάστευσης (feminization of migration)⁹. Ο όρος αυτός περιγράφει την τάση να συμμετέχουν όλο και περισσότερο γυναίκες στα μεταναστευτικά ρεύματα ως αυτόνομα υποκείμενα, παρά ως εξαρτημένα άτομα που συνοδεύουν απλά τους άντρες μετανάστες. Η γυναικεία μετανάστευση, πλέον, δεν περιορίζεται μόνο σ' έναν τύπο αλλά περιλαμβάνει την οικογενειακή επανένωση, την απασχόληση εξειδικευμένων εργαζομένων και στελεχών, ανειδίκευτων εργατριών, αυτών που αιτούνται άσυλο και των προσφύγων, από την μόνιμη εγκατάσταση ως την προσωρινή παραμονή.¹⁰

Σε μια γενικότερη όμως βιβλιογραφική επισκόπηση, εύκολα διαπιστώνεται ότι οι έρευνες και οι πολιτικές μετανάστευσης ασχολούνται ελάχιστα με την μετανάστευση των εξειδικευμένων εργαζομένων, τόσο των ανδρών όσο και των γυναικών, αφού ο συγκεκριμένος τύπος μετανάστευσης θεωρείται επιθυμητός, χωρίς να επιφέρει σημαντικά προβλήματα και φαίνεται να αφορά κυρίως τις πλούσιες χώρες. Στις περισσότερες μελέτες κι αναλύσεις το ενδιαφέρον εστιάζεται σε περιπτώσεις γυναικών που μεταναστεύουν λόγω φτώχειας, κοινωνικών και οικονομικών αλλαγών, καταδίωξης ή για να καλυτερεύσουν τις συνθήκες διαβίωσης τους καλύπτοντας θέσεις ανειδίκευτου εργατικού δυναμικού στον τομέα των υπηρεσιών.

Στη σύγχρονη μελέτη για το φύλο και τη μετανάστευση δημιουργείται ένα στερεότυπο, όπου η γυναίκα μετανάστρια καταπιέζεται και υπόκεινται σε διακρίσεις εξαιτίας του φύλου, της εθνικής της υπηκοότητας και της θέσης της ως «ξένης» στη χώρα υποδοχής. Η άποψη αυτή βασίζεται στο γεγονός ότι οι γυναίκες που μεταναστεύουν προέρχονται από ένα κατώτερο κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον κι εγκαθίστανται σε πιο αναπτυσσόμενες κοινωνίες, στις οποίες αναπτύσσονται μορφές κοινωνικού αποκλεισμού, πολιτικής περιθωριοποίησης κι ανάπτυξης διαχωρισμών.¹¹

⁹ Τσίγκανου Ι., Τζωρτζοπούλου Μ., Ζαραφωνίτου Χ., (2001), *Φύλο και Κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες : Μελέτη Βιβλιογραφικής Επισκόπησης*, Αθήνα : Κ.Ε.Θ.Ι. σελ. 10 text at: <http://www.kethi.gr/greek/meletes/index.htm>, σελ. 10

¹⁰ Πετράκου Η. & Tatlidι Ε., Διαστάσεις τη Γυναικείας Μετανάστευσης στην ΕΕ και την Ελλάδα, στο : Tatlidι Ε. και Φώκιαλη Π. (επιμ.), (2003), *Ελληνοτουρκικές Προσεγγίσεις : Ανακαλύπτοντας τον κοινωνικοοικονομικό ρόλο της γυναίκας*, Αθήνα : Άτροπος.

¹¹ Ψημμένος Ι., Σκαμνάκης Χ. (2008), *Οικιακή Εργασία των Μεταναστριών και Κοινωνική Προστασία, η περίπτωση των γυναικών από την Αλβανία και την Ουκρανία*, Αθήνα: Παπαζηση, σελ. 31

Στην περίπτωση της Ελλάδας , η οποία για μισό σχεδόν αιώνα υπήρξε αφετηρία ενός μεγάλου μεταναστευτικού κύματος, από τη δεκαετία του '90 μετατρέπεται από χώρα αποστολής σε χώρα υποδοχής μεταναστών/-τριών. Η εγκατάσταση κι απασχόληση ενός μεγάλου αριθμού μεταναστών/-τριών υπήρξε μια από τις σημαντικότερες μεταβολές που δέχθηκε η ελληνική κοινωνία κατά την τελευταία εικοσαετία.

Οι οικονομικοί μετανάστες ξεπερνούν σήμερα το ένα εκατομμύριο¹² κι αποτελούν πρόκληση για την πολιτεία, η οποία αφενός καλείται να διαφυλάξει τη συνοχή τους κι αφετέρου να σχεδιάσει μια ικανοποιητική μεταναστευτική πολιτική για την επιτυχή ένταξη κι ενσωμάτωσή τους στην ελληνική κοινωνία. Από το σύνολο του ενός εκατομμυρίου μεταναστών/-τριών, περίπου 300.000 είναι ο αριθμός των γυναικών που εγκαταστάθηκαν στη χώρα από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 και μετά¹³. Οι περισσότερες ανήκουν στην κατηγορία των οικονομικών μεταναστριών, οι οποίες εισήλθαν στη χώρα παράνομα ή νόμιμα και απασχολούνται με άδεια εργασίας ή χωρίς¹⁴. Σύμφωνα με τα προγράμματα νομιμοποίησης που έχουν πραγματοποιηθεί στην Ελλάδα, όπου το μεγαλύτερο ποσοστό μεταναστριών έχουν νομιμοποιηθεί, σχεδόν τα 2/3 έχουν ως χώρα προέλευσης την Αλβανία, ένα μικρό ποσοστό προέρχεται από τις γειτονικές χώρες Βουλγαρία, Ρουμανία , Γεωργία, ενώ οι υπόλοιπες από δεκάδες άλλες χώρες όλων των ηπείρων.

Κατά τα τελευταία χρόνια έχουν πραγματοποιηθεί πολύ αξιόλογες και σημαντικές μελέτες κι έρευνες για την διερεύνηση της γυναικείας μετανάστευσης στον ελληνικό χώρο, εξετάζοντας διάφορες κατευθύνσεις όπως η ένταξη, η επαγγελματική απασχόληση, η γενικότερη κοινωνική θέση της μετανάστριας στη χώρα υποδοχής . Όπως επισημαίνουν οι Τσίγκανου Ι. Τζωρτζοπούλου Μ. και Ζαραφωνίτου Χ. (2001) σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε από το Κ.Ε.Θ.Ι. για τις μεταναστευτικές εμπειρίες των

12 Σημείωση: Σύμφωνα με μελέτη του ΙΜΕΠΟ (2007) υπολογίζονταν ότι οι μετανάστες ανέρχονταν σε 1.100.000 -1.200.000 μετανάστες και τα μεταναστευτικά νοικοκυριά ανέρχονταν σε 188.723 με μέσο αριθμό μελών 3,3 μέλη έναντι 2,7 των ελληνικών νοικοκυριών. Περισσότερα βλ. Δεληθανάση Μαρία (2007), "Η ενσωμάτωση των μεταναστών", Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 20/1/2007.

Text at: http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_ell_2_20/01/2007_212913

11 Laura Maratou-Alipranti, Rossetos Fakiolas, «The lonely path of migrant women in Greece», The Greek Review of Social Research, 110, 2003, 165-188.

14 Βλ. ό.π. σελ. 165

γυναικών σε σχέση με το φύλο, το ρόλο και τη θέση τους στην οικογένεια και στην κοινωνία :

« Πολλοί υποστηρίζουν ότι η επίδραση που έχει η μετανάστευση στη θέση και στο ρόλο της γυναίκας εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, όπως τον τόπο και το χρόνο της μετανάστευσης, την οικονομική συγκυρία, τις υπάρχουσες θέσεις εργασίας και τα χαρακτηριστικά του καταμερισμού της εργασίας κατά φύλο στη χώρα υποδοχής, τα δίκτυα αλληλοβοήθειας, την εκπαίδευση και την επαγγελματική εμπειρία της μετανάστριας, τη θέση της γυναίκας στη χώρα προέλευσης. Επιπλέον , αυτή η επίδραση καθορίζεται από το αν η μετανάστρια έχει ζήσει σε αγροτική ή αστική περιοχή, την ηλικία και την οικογενειακή της κατάσταση τη στιγμή της μετανάστευσης, τους λόγους της μετανάστευσης, το αν μεταναστεύει μόνη ή με την οικογένειά της, το χρόνο παραμονής στη χώρα υποδοχής» .¹⁵

Είναι γεγονός , όπως αποδεικνύεται κι από τη σύγχρονη βιβλιογραφία, ότι η γυναικεία μετανάστευση εντατικοποιείται και μάλιστα αυτόνομα, ενώ αναδύονται ταυτόχρονα πολλαπλές ανισότητες συμπεριλαμβανομένου και του κοινωνικού φύλου.

Όπως αναφέρει η Morokvasic (1983)¹⁶ , η μετανάστρια δεν ξεχωρίζει μόνο λόγω φύλου αλλά και λόγω της συγκεκριμένης διάστασης του φύλου απέναντι στη μεταναστευτική πολιτική, στις εθνοφυλετικές διακρίσεις και στον καταμερισμό εργασίας. Η ειδική κατηγορία «μετανάστρια» , εκτός της σχέσης της με την ανδροκρατούμενη κοινωνία προέλευσης και υποδοχής, αντιμετωπίζει πληθώρα από διακρίσεις. Οι τελευταίες τη διαχωρίζουν από τον υπόλοιπο μεταναστευτικό πληθυσμό. Τη διαχωρίζουν από το ντόπιο ανδρικό ή γυναικείο πληθυσμό και από τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν ακόμα και από μετανάστριες με διαφορετικές εθνικές ή πολιτισμικές ταυτότητες σε διαδικασίες ένταξης κι ενσωμάτωσης στη χώρα υποδοχής. Για την επιστημονική εξέταση αυτής της κατηγορίας του πληθυσμού, χρειάζεται η αναφορά κι η διερεύνηση του ιστορικού και κοινωνικού πλαισίου διακρίσεων καθώς και της μεταναστευτικής πολιτικής.¹⁷

¹⁵ Τσίγκανου Ι. , Τζωρτζοπούλου Μ., Ζαραφωνίτου Χ., (2001), ό.π. σελ 127

¹⁶ Βλ. περισσότερα Morokvasic, M. (1983), *Women in Migration : Beyond the Reductionist Outlook* , pp. 13-33 στο Phizacklea, A. (ed) *One Way Ticket, London*, Routledge and Kegan Paul.

¹⁷ Ψημμένος Ι. , Σκαμνάκης Χ. (2008), ό.π. σελ. 35

1.1 Θεωρητικές προσεγγίσεις της Γυναικείας Μετανάστευσης

Η μελέτη του φαινομένου της μετανάστευσης προϋποθέτει την υιοθέτηση μιας γενικότερης θεωρητικής προσέγγισης η οποία θα καθιστά δυνατή την ανάλυση της πολυπλοκότητας και ιδιαιτερότητας των διαφόρων πλευρών του φαινομένου θέτοντας το ταυτόχρονα σε ένα συγκεκριμένο κοινωνικό και ιστορικό πλαίσιο.¹⁸

Όπως έχει επισημανθεί, ο ρόλος της γυναίκας στη διεθνή βιβλιογραφία μέχρι πολύ πρόσφατα είχε αγνοηθεί, ως αποτέλεσμα η ιστορία της μετανάστευσης να έχει χαρακτηριστεί ως ανδρική υπόθεση και η μεταναστευτική πολιτική αμφότερων των χωρών αποστολής και των χωρών υποδοχής να αποτελεί πολιτική αντιμετώπισης προβλημάτων που σχετίζονται με την ανδρική μετανάστευση.¹⁹ Στις λιγοστές αναφορές οι γυναίκες τοποθετούνται είτε στο οικογενειακό πλαίσιο που μεταναστεύει είτε ως επακόλουθο της ανδρικής μετανάστευσης²⁰, ενώ ταυτόχρονα δημιουργείται γύρω από τον όρο «μετανάστρια» ένα κοινωνικό στερεότυπο όπου οι γυναίκες είναι κοινωνικά αποξενωμένες, αποκλεισμένες από τον έξω κόσμο κι αποκλειστικά επιφορτισμένες με την ανατροφή των παιδιών τους και τη διαχείριση του νοικοκυριού τους.

Το επιστημονικό ενδιαφέρον στη σύγχρονη μελέτη της γυναικείας μετανάστευσης εστιάστηκε περισσότερο στους λόγους για τους οποίους οι γυναίκες μεταναστεύουν, τη συμβολή τους στη γενικότερη μεταναστευτική διαδικασία, αλλά και την επίδραση που επιφέρει αυτή τους η μετακίνηση στο ρόλο τους στην κοινωνία, στην οικογένεια, στην εργασία.²¹

Ως αποτέλεσμα όλων αυτών, οι επιστημονικές μελέτες ασχολήθηκαν περισσότερο με το πρότυπο της γυναίκας που προέρχεται από οικονομικά υποανάπτυκτες χώρες, η οποία στερείται επαγγελματικής εμπειρίας και ειδίκευσης. Αυτό όμως δεν ανταποκρίνεται σε όλες τις περιπτώσεις δεδομένου ότι οι γυναίκες που μεταναστεύουν σήμερα, κυρίως από χώρες της Κεντρικής

¹⁸ Πετράκου Η. & Tatliidi E. (2003), ό.π.

¹⁹ Moussourou L. , *The role of women in the integration of immigrants* , The Greek Review of Social Research, 124, C 2007, σελ. 159

²⁰ Στο ίδιο ό.π.

²¹ Τσίγκανου Ι. , Τζωρτζοπούλου Μ., Ζαραφωνίτου Χ., (2001), ό.π. σελ 106

κι Ανατολικής Ευρώπης διαθέτουν επιστημονική κατάρτιση κι επαγγελματική εξειδίκευση.²²

Στη νέο- κλασσική θεωρία, οι περισσότερες αναλύσεις εστιάζουν το ενδιαφέρον τους στην ανεύρεση των αιτιών της μετανάστευσης. Οι νέο- κλασσικοί θεωρητικοί προκειμένου να ερμηνεύσουν το φαινόμενο χρησιμοποίησαν το μοντέλο της «έλξης- ώθησης» (pull-push model), σύμφωνα με το οποίο οι παράγοντες που έλκουν και οι παράγοντες που ωθούν τους ανθρώπους να μεταναστεύουν διαμορφώνονται ανάλογα με τις συνθήκες που επικρατούν στην χώρα αποστολής και στη χώρα υποδοχής και σχετίζονται με τομείς της οικονομίας και της εργασιακής απασχόλησης.²³ Κατά την ανάλυση των παραγόντων η διάσταση του φύλου δεν επισημαίνεται, ενώ στις λιγοστές αναφορές σχετικά με το γυναικείο πληθυσμό οι γυναίκες μελετούνται μόνο σε σχέση με το ζήτημα της οικογενειακής επανένωσης. Φυσικά μεγάλος αριθμός αυτών μετά την εγκατάστασή τους εργαζόταν άτυπα στη χώρα υποδοχής.²⁴

Στη στρουκτουραλιστική προσέγγιση, αν και έγινε σημαντική πρόοδος στο ζήτημα του φύλου ως προς τις πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες που οδηγούν τη γυναίκα στη μετανάστευση, η μετανάστρια δεν επισημαίνεται πάλι ως καθοριστικός παράγοντας στη διαμόρφωση των μεταναστευτικών διαδικασιών, εντάσσεται απλά στην ήδη υπάρχουσα δομή του καπιταλιστικού συστήματος.²⁵

Σε μελέτη βιβλιογραφικής επισκόπησης που πραγματοποιήθηκε από το Κ.Ε.Θ.Ι.²⁶ σχετικά με τους λόγους και τη μορφή της γυναικείας μετανάστευσης γίνεται μια βασική διάκριση ανάμεσα σε μορφές *εξαρτημένες* κι *ανεξάρτητες* κατά τις οποίες μετακινείται ο γυναικείος πληθυσμός.²⁷

Οι ανεξάρτητες μορφές μετανάστευσης αναφέρονται στο γυναικείο πληθυσμό που μεταναστεύουν μόνες τους ή πριν από τους συζύγους τους, καθώς η εύρεση εργασίας και οι συνθήκες είναι ευνοϊκότερες για εκείνες. Επιπλέον

²² Ο.π. σελ. 106

²³ Kofman E. , (2000), "Gender and International Migration in Europe", London : Routledge, Gender and Migration Theory, 22.

²⁴ Καμπούρη Ε. (2007), ό.π., σελ. 13

²⁵ Στο ίδιο ό.π. , σελ. 14

²⁶ Βλ. περισσότερα Μαράτου- Αλιπράντη Λ.(2007) σελ 28-33

²⁷ Ο.π. σελ. 29

υπάρχουν περιπτώσεις όπου αναζητούν καθαρά τη δική τους οικονομική αποκατάσταση και καλύτερες συνθήκες διαβίωσης.²⁸

Στη περίπτωση των εξαρτημένων μορφών, οι γυναίκες ακολουθούν τον σύζυγο ή την οικογένεια τους, με σκοπό την καλύτερευση τόσο της οικογενειακής οικονομικής ευημερίας, όσο και τη δική τους. Στις περισσότερες από αυτές τις περιπτώσεις οι γυναίκες εισέρχονται στη χώρα υποδοχής με σκοπό την οικογενειακή επανένωση και ορίζονται ως εξαρτώμενες μητέρες ή σύζυγοι.²⁹

Τέλος, υπάρχει μια σύνθετη προσέγγιση, όπου οι μετανάστριες έγγαμες ή άγαμες, μεταναστεύουν μόνες τους με σκοπό την επίτευξη οικονομικών στόχων ολοκλήρωσης της οικογένειας και την επίλυση των προβλημάτων τους. Για το λόγο αυτό διατηρούν σχέσεις με την οικογένεια κι αναπτύσσουν σχέσεις αλληλεξάρτησης.³⁰

Όσον αφορά την επίδραση της μεταναστευτικής εμπειρίας στη διαμόρφωση του ρόλου και της θέσης της γυναίκας στην οικογένεια και στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον υπάρχουν διαφορετικές προσεγγίσεις.³¹

Σύμφωνα με μία άποψη, η μεταναστευτική διαδικασία επιδρά θετικά ενδυναμώνοντας και βελτιώνοντας το ρόλο και τη θέση της γυναίκας τόσο στο οικογενειακό πλαίσιο, όσο και στο κοινωνικό. Η χαλάρωση του κοινωνικού ελέγχου και η εισαγωγή της γυναίκας στην αγορά εργασίας ισχυροποιεί τη θέση της μέσα στην οικογένεια αυξάνοντας τη συμμετοχή της στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, εγκαταλείποντας το παραδοσιακό πρότυπο, τους ρόλους και τα καθήκοντα.³² Η επαφή με τη χώρα υποδοχής οδηγεί στην εγκατάλειψη των παραδοσιακών τρόπων συμπεριφοράς και στην υιοθέτηση νέων που είναι σύμφωνες με τις κυρίαρχες αντιλήψεις για τις σχέσεις των δύο φύλων στη χώρα υποδοχής.³³

Πέρα όμως από τις προσεγγίσεις όπου η μετανάστευση έχει θετική επίδραση, έχει διατυπωθεί και η αντίθετη άποψη, η οποία επισημαίνει τις αρνητικές

²⁸ Τσίγκανου Ι., Τζωρτζοπούλου Μ., Ζαραφωνίτου Χ., (2001), ό.π. σελ 107

²⁹ Ο.π. σελ. 106-107

³⁰ Maratou-Alipranti L., Fakiolas R., *The lonely path of migrant women in Greece*, The Greek Review of Social Research, 110, 2003, 165-188

³¹ Τσίγκανου Ι., Τζωρτζοπούλου Μ., Ζαραφωνίτου Χ., (2001), ό.π. σελ 107

³² Μαράτου- Αλιπράντη Λ.(2007), σελ 30

³³ Τσίγκανου Ι., Τζωρτζοπούλου Μ., Ζαραφωνίτου Χ., (2001), σελ. 107, βλ. Σακκά Δ., « Η Παλιννόστηση :μεταβαλλόμενοι ρόλοι ανδρών και γυναικών», Διδακτορική Διατριβή, Θεσσαλονίκη, 1996, σελ. 71-72.

επιπτώσεις που επιφέρει η μεταναστευτική εμπειρία στη θέση της γυναίκας τόσο στην οικογένεια όσο και στην ευρύτερη κοινωνία. Συγκεκριμένα, χειροτερεύει και επιβαρύνει τη θέση της γυναίκας μέσα στην οικογένεια, καθώς αυξάνονται τα καθήκοντα και οι υποχρεώσεις της, τόσο ως εργαζόμενο μέλος αλλά και ως υπεύθυνη για τη διαχείριση του νοικοκυριού. Σε κοινωνικό επίπεδο, η άγνοια της γλώσσας, η έλλειψη δικτύων στήριξης και βοήθειας και το γεγονός ότι τις περισσότερες φορές η άδεια εργασίας και παραμονής είναι νομικά εξαρτημένα από το σύζυγο, οδηγούν στην γενικότερη αποδυνάμωση της θέσης της. Επίσης, έχει επισημανθεί ότι ο έλεγχος που ασκείται από το σύζυγο είναι εντονότερος κι αυστηρότερος, ενώ η οποιαδήποτε απόκλιση από παραδοσιακές συμπεριφορές επιφέρει συγκρούσεις ανάμεσα στο ζευγάρι.³⁴

Τέλος, υπάρχει ακόμα μια προσέγγιση, η οποία υποστηρίζει τόσο τη θετική όσο και την αρνητική επίδραση της μετανάστευσης στο γυναικείο φύλο. Η ένταξή της στην αγορά εργασίας αυξάνει τις υποχρεώσεις της και κατ' επέκταση και τη γυναικεία εκμετάλλευση, συμβάλλει όμως και στην οικονομική της ανεξαρτησία μέσω της οποίας ισχυροποιείται η θέση στο οικογενειακό και κοινωνικό πλαίσιο.³⁵

Μελετώντας το φαινόμενο της μετανάστευσης γενικά, διαπιστώνουμε ότι οι μετανάστες κατά τη διαδικασία ένταξης στη χώρα υποδοχής αντιμετωπίζουν δύσκολες συνθήκες εργασίας, χαμηλότερους μισθούς, μεγαλύτερη εκμετάλλευση τόσο στην επαγγελματική τους ανέλιξη όσο και στην κοινωνική αποδοχή. Οι μετανάστριες όμως, υφίστανται διπλή ανισότητα, τόσο ως γυναίκες όσο και ως αλλοδαπές, χάνουν το κοινωνικό τους ρόλο και συγκριτικά με τους άντρες μετανάστες έχουν λιγότερες ευκαιρίες δραστηριότητας στη χώρα υποδοχής.

34 Βλ. ο.π. σελ. 108

35 Τσουκαλάς Κ. (1987), «Κράτος, Κοινωνία, Εργασία», Θεμέλιο, Αθήνα, σελ. 245-246

1.2 Η « Θηλυκοποίηση» της μετανάστευσης

Τα τελευταία χρόνια, αναλύοντας τη βιβλιογραφία για τη σύγχρονη μετανάστευση συναντάμε σε αρκετές αναφορές τον όρο «θηλυκοποίηση» της μετανάστευσης. Με τον όρο αυτό νοείται η τάση να αποτελούνται τα μεταναστευτικά ρεύματα όλο και περισσότερο από γυναίκες.³⁶ Η παρουσία του γυναικείου πληθυσμού στα ποσοστά των μεταναστευτικών ροών δεν αποτελεί καινούργιο στοιχείο, καθώς η μετανάστευση των γυναικών αποτελούσε πάντα σημαντικό ποσοστό της διεθνούς μετανάστευσης³⁷, εντούτοις η παρατήρηση κι αναγνώριση αυτού επισημάνθηκε τα τελευταία χρόνια στις επίσημες στατιστικές κι αναλύσεις.³⁸

Η καινοτομία στη σύγχρονη μετανάστευση εντοπίζεται στους οικονομικούς ρόλους που αναλαμβάνουν οι γυναίκες μετανάστριες κατά τη διάρκεια μετακίνησής τους. Οι γυναίκες σήμερα μεταναστεύουν για διάφορους λόγους, είτε για μεγάλο χρονικό διάστημα είτε για μικρότερο, μετακινούνται μόνες τους, με τους συζύγους ή τις οικογένειες τους. Αξιοσημείωτα είναι και τα ποσοστά των μητέρων που μετακινούνται, με σκοπό την εύρεση εργασίας, αφήνοντας το μεγάλο κι την ανατροφή των παιδιών τους σε μέλη της οικογένειας που μένουν πίσω.³⁹

Στους λόγους μετακίνησης των γυναικείων πληθυσμών, σημαντικό είναι ακόμα το ποσοστό που μεταναστεύουν με σκοπό το γάμο ή ακολουθώντας το σύζυγό τους. Ωστόσο, οι διεθνείς στατιστικές μετανάστευσης με κύριο αίτιο την εργασία καταγράφουν εξίσου σημαντικά ποσοστά ανδρών και γυναικών, δείχνοντας όμως σαφείς οριοθετήσεις και ξεχωριστές θέσεις στην αγορά εργασίας. Οι άνδρες τείνουν να συγκεντρώνονται στους τομείς παραγωγής και κατασκευής, και σε πολύ μικρότερο βαθμό σε δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών. Αντίθετα οι γυναίκες, στη πλειοψηφία τους εργάζονται σε συγκεκριμένες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών- στους τομείς της

36 Τσίγκανου Ι. , Τζωρτζοπούλου Μ., Ζαραφωνίτου Χ., (2001), σελ. 9

37 Μαράτου- Αλιπράντη Λ.(2007), σελ 26

38 Jayati Ghosh (2009), "*Migration and gender empowerment: Recent trends and emerging issues*", Human Development Research Paper (HDRP) Series , Vol. 04, No. 2009 at: <http://mpra.ub.uni-muenchen.de/19181/>, σελ. 2

39 Βλ. ο.π. σελ. 8

οικιακής εργασίας, της φροντίδας παιδιών ή ηλικιωμένων καθώς επίσης και σε δραστηριότητες ψυχαγωγίας.⁴⁰

Διαφοροποιήσεις όμως καταγράφονται και στο γυναικείο πληθυσμό που μεταναστεύει: πολλές γυναίκες μεταναστεύουν από αγροτικές περιοχές αυτόνομα ή μέσω προγραμμάτων οικογενειακής επανένωσης. Άλλες οι οποίες είναι ανειδίκευτες, μεταναστεύουν με αυξανόμενους ρυθμούς από αστικές περιοχές εξαιτίας της φτώχειας ή των οικογενειακών προβλημάτων. Όσες διαθέτουν δευτεροβάθμια ή τριτοβάθμια εκπαίδευση μεταναστεύουν αυτόνομα επειδή δεν μπορούν να καταλάβουν θέσεις εργασίας ανάλογες των προσόντων τους. Τέλος κάποιες μεταναστεύουν με σκοπό την εκπαίδευση, ενώ ένα ποσοστό εξαιτίας πολιτικών αναταραχών, γενικευμένης βίας κι έμφυλων διακρίσεων.⁴¹

Η αριθμητική υπεροχή των γυναικών σε ορισμένες υπηκοότητες είναι ενδεικτική της ανεξάρτητης μετακίνησης τους. Και στην περίπτωση της Ελλάδας τα τελευταία έτη καταγράφονται υψηλά ποσοστά γυναικείας μετακίνησης, είτε αυτές μεταναστεύουν νόμιμα είτε παράνομα.

40 Βλ. ο.π. σελ. 8

41 Μαράτου- Αλιπράντη Λ.(2007), σελ 27^ο

2. Ποσοτικά στοιχεία για τη Γυναικεία Μετανάστευση

Από τη δεκαετία του 1960, η διεθνής μεταναστευτική θεωρία έχει προσεγγίσει με μεγαλύτερη ευαισθησία τη συμμετοχή του γυναικείου φύλου, μεταβαίνοντας από την επικρατούσα άποψη των γυναικών που μεταναστεύουν ακολουθώντας απλά το σύζυγο ή τις οικογένειες τους, σε εξηγήσεις από τις μοναδικές εμπειρίες των ιδίων των μεταναστριών. Η κατανόηση της σημασίας του φύλου είναι ζωτικής σημασίας για το πλαίσιο της μετανάστευσης και τις αιτίες που την προκαλούν. Χωρίς σαφές θεωρητικό υπόβαθρο, είναι δύσκολο, για παράδειγμα, να εξηγηθούν οι προϋποθέσεις υπό τις οποίες οι γυναίκες μεταναστεύουν, ή την υπεροχή τους σε ορισμένες ροές εργασίας και όχι σε άλλες.⁴²

Όπως έχει επισημανθεί σε διεθνές επίπεδο, οι γυναίκες σήμερα αντιπροσωπεύουν περίπου το ήμισυ του πληθυσμού των μεταναστών παγκοσμίως, κι αυτό χωρίς να υπολογίζονται οι βραχυπρόθεσμες ή εποχιακές μετακινήσεις, πολλές από τις οποίες δεν καν καταγεγραμμένες.⁴³

2.1 Στοιχεία για την Γυναικεία Μετανάστευση Διεθνώς

Μία πρώτη εκτίμηση για τις μεταναστευτικές ροές παρουσιάστηκε από το Τμήμα Πληθυσμού των Ηνωμένων Εθνών το 1998 για τη περίοδο 1965-1990. Οι εκτιμήσεις έγιναν σε επίπεδο χωρών και προέρχονταν από τον αριθμό των αλλοδαπών που συμπεριλαμβάνονταν στις εθνικές απογραφές του πληθυσμού και συμπληρώθηκαν από τον αριθμό των προσφύγων. Τα στοιχεία αυτά συγκεντρώθηκαν στη βάση δεδομένων που δημιουργήθηκε από τη Διεύθυνση Πληθυσμού του ΟΗΕ. Το 2002 τα Ηνωμένα Έθνη επικαιροποίησαν τη βάση αυτή, προσθέτοντας τις σχετικές εκτιμήσεις για τη δεκαετία του 1990 και παρέχοντας την κατά φύλο στατιστική ανάλυση των μεταναστευτικών ροών για την περίοδο 1960-2000.⁴⁴

42 Βλ. text at: <http://www.migrationinformation.org/feature/print.cfm?ID=106>

43 Jayati Ghosh (2009) σελ. 2

44 Βλ. text at: <http://www.migrationinformation.org/Feature/display.cfm?ID=109>

Από τα αποτελέσματα των αναλύσεων αυτών προκύπτει ότι από το 1960 τα ποσοστά των γυναικών και των κοριτσιών που μετανάστευαν ήταν πολύ υψηλά των γενικών μεταναστευτικών συνόλων. Τούτο προκύπτει κι από τα ποσοστά των μεταναστών που ζούσαν εκτός της χώρας γέννησής τους καταγράφοντας το γυναικείο πληθυσμό σε ποσοστό 47%. Ακολούθησε μια σταθερή αύξηση της γυναικείας μετανάστευσης που έφτασε το 48% το 1990 και άγγιξε το 49% το 2000.⁴⁵

Στο πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται τα ποσοστά επί % των γυναικών μεταναστριών σε σχέση με το σύνολο των μεταναστών σε διεθνές επίπεδο και περιοχή για τη περίοδο 1960-2000.

Πίνακας 1.

Περιοχή	1960	1970	1980	1990	2000
Παγκόσμιο Επίπεδο	46.6	47.2	47.4	47.9	48.8
Περισσότερο αναπτυγμένες χώρες	47.9	48.2	49.4	50.8	50.9
Λιγότερο αναπτυγμένες χώρες	45.7	46.3	45.5	44.7	45.7
Ευρώπη	48.5	48.0	48.5	51.7	52.4
Βόρεια Αμερική	49.8	51.1	52.6	51.0	51.0
Ωκεανία	44.4	46.5	47.9	49.1	50.5
Νότια Αμερική	49.5	47.7	45.8	44.9	42.8
Υπό- σαχάρια Αφρική	40.6	42.1	43.8	46.0	47.2
Βόρεια Ασία	46.3	46.9	45.9	44.4	44.4
Ανατολική και Βορειο-ανατολική Ασία	46.1	47.6	47.0	48.5	50.1
Δυτική Ασία	45.2	46.6	47.2	47.9	48.3
Καραϊβική	45.3	46.1	46.5	47.7	48.9
Latin America	44.7	46.9	48.4	50.2	50.5

Πηγή : United Nations (2002), International Migration Report: 2002.⁴⁶

⁴⁵ Βλ. text at: <http://www.migrationinformation.org/Feature/display.cfm?ID=109>

⁴⁶ United Nations (2002), *International Migration Report: 2002*. New York: United Nations, text at: <http://www.un.org/esa/population/publications/ittmig2002/2002ITTMIGTEXT22-11.pdf>

Όπως προκύπτει από τα στοιχεία που παρουσιάζονται στον άνωθεν πίνακα, στις περισσότερες περιπτώσεις τα ποσοστά των μεταναστευτικών ροών είναι σταθερά μεγαλύτερα και αυξανόμενα στις αναπτυσσόμενες χώρες σε σχέση με τις αναπτυσσόμενες.

Στηριζόμενοι στη διεθνή βιβλιογραφία για την εξήγηση των διαφορών, θα μπορούσε εν μέρει να αποδοθεί στους νόμους και τους κανονισμούς που ισχύουν για την εισροή μεταναστών στις χώρες προορισμού σε συνδυασμό με την αλληλεπίδραση των παραγόντων που καθορίζουν τη θέση των γυναικών στις χώρες προέλευσης και τις χώρες προορισμού.⁴⁷ Παράγοντες οι οποίοι συμβάλουν σε απαγόρευση μετακίνησης μπορεί να είναι η ηλικία ή οικογενειακή κατάσταση των γυναικών, αν δηλαδή είναι ανύπαντρες μητέρες ή διανύουν περίοδο εγκυμοσύνης.⁴⁸

Επίσης, η κοινωνική και οικονομική κατάσταση των γυναικών στις αναπτυσσόμενες χώρες δίνουν τη δυνατότητα στις μετανάστριες να έχουν πρόσβαση σε μια ποικιλία εκπαιδευτικών και εργασιακών ευκαιριών, γεγονός που λειτουργεί ως πόλος έλξης για τις γυναίκες που επιθυμούν είτε να μεταναστεύσουν αυτόνομα είτε να έχουν οικονομική κοινωνική ανεξαρτησία.⁴⁹

Τέλος, οι τομείς απασχόλησης των μεταναστριών, κυρίως στη παροχή υπηρεσιών, στη φροντίδα ατόμων ηλικιωμένων και παιδιών, καθώς και ως οικιακοί βοηθοί, έχουν μεγαλύτερη ζήτηση σε αναπτυσσόμενες χώρες, παρά στις αναπτυσσόμενες, όπου η ζήτηση εργασίας είναι μεγαλύτερη στο πρωτογενή τομέα (χειρωνακτική εργασία, παραγωγή κ.λ.π.)⁵⁰

Σε πρόσφατη εκτίμηση των Ηνωμένων Εθνών, του Τμήματος Οικονομικών και Κοινωνικών Υποθέσεων και του Τμήματος Πληθυσμού για τη περίοδο 1990 - 2010 σε παγκόσμιο επίπεδο, ο εκτιμώμενος αριθμός των μεταναστριών στα μέσα της χρονιάς καταγράφηκε ως εξής :

47 Jayati Ghosh (2009) σελ. 19-21

48 Βλ. ό.π. σελ. 20

49 Βλ. text at: <http://www.migrationinformation.org/Feature/display.cfm?ID=109>

⁵⁰ Jayati Ghosh (2009) σελ. 19

Πίνακας 2.

Περίοδος : 1990-2010

Έτος	Εκτιμώμενος αριθμός γυναικών στα μέσα της χρονιάς
1990	76.385.633
1995	81.761.249
2000	88.256.349
2005	96.074.285
2010	104.794.962

Πηγή : United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2009) ⁵¹

2.2 Στοιχεία για τη Γυναικεία Μετανάστευση στην Ελλάδα

Η εξέλιξη του μεταναστευτικού φαινομένου στην Ελλάδα παρουσιάζει πολλά κοινά σημεία με τις άλλες χώρες της Νότιας Ευρώπης (Ιταλία, Ισπανία και Πορτογαλία). Κατά τη διάρκεια του 20ου αιώνα, όλες οι Νοτιο-Ευρωπαϊκές χώρες ήταν χώρες αποστολής μεταναστών/-τριών, αρχικά, προς την Αμερική και μεταπολεμικά, προς τις βιομηχανικά αναπτυγμένες χώρες της βόρειας Ευρώπης. Η τάση αυτή να εξάγουν μετανάστες/-τριες αντιστράφηκε μετά τη δεκαετία του 1970, οπότε μετασχηματίστηκαν σε χώρες υποδοχής ατόμων που προέρχονταν από αναπτυσσόμενες χώρες και, μετά από το 1990, από την Ανατολική Ευρώπη.⁵²

Η Ελλάδα στις αρχές τις δεκαετίας του '90 κλήθηκε να αντιμετωπίσει ένα πρωτόγνωρο και δύσκολο γι' αυτήν φαινόμενο, τη μαζική εισροή μεταναστών αρχικώς από την Αλβανία, τη Πολωνία, τη Ρουμανία και τη Βουλγαρία, ενώ σταδιακά καταγράφονται και μεταναστευτικά κύματα, κυρίως με τη μορφή

51 Βλ. text at: <http://esa.un.org/migration/p2k0data.asp>.
United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2009). Trends in International Migrant Stock: The 2008 Revision (United Nations database, POP/DB/MIG/Stock/Rev.2008)

52 Μαράτου- Αλιπράντη Λ.(2007), σελ. 35

λαθρομετανάστευσης, από χώρες της Ασίας, της Αφρικής , το Πακιστάν, την Ινδία και την Αίγυπτο.⁵³

Εστιάζοντας ειδικότερα στα γυναικεία μεταναστευτικά ρεύματα προς τον Ελλαδικό χώρο, με βάση τα υπάρχοντα στατιστικά στοιχεία, τα τρία προγράμματα νομιμοποίησης και την απογραφή του 2001, θα μπορούσαμε να σκιαγραφήσουμε το γυναικείο μεταναστευτικό πληθυσμό ως εξής⁵⁴:

- **Χώρα προέλευσης** : Η επικρατέστερη χώρα προέλευσης είναι η Αλβανία με ποσοστό 43,64%, το 14,74% είναι από τη Βουλγαρία, ακολουθεί η Ουκρανία με 8,27%, η Γεωργία με 5%, οι Φιλιππίνες με 4,82%, η Πολωνία με 3,88% και η Μολδαβία με 3,36%.
- **Εκπαιδευτικό – μορφωτικό επίπεδο**: Οι γυναίκες με βάση τα στοιχεία παρουσιάζουν υψηλότερα ποσοστά στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση με 55,47%, ακολουθεί η πρωτοβάθμια με 24,18%, ενώ στη τριτοβάθμια εκπαίδευση ανήκει το 16,14%.
- **Ηλικιακή σύνθεση** : Η πλειονότητα ανήκει στις παραγωγικές ηλικίες, με επικρατέστερη την ομάδα των 30-34 ετών προσεγγίζοντας το ποσοστό 43,47%.
- **Οικογενειακή κατάσταση**: Υπερτερούν οι έγγαμες (59,89 %), όπως συμβαίνει και στο σύνολο των μεταναστών όπου μάλιστα οι δύο στους τρεις έχουν από ένα έως πέντε παιδιά.
- **Απασχόληση – εργασία** : Οι μετανάστριες κατατάσσονται κυρίως στην κατηγορία «Ανειδίκευτοι εργάτες και χειρωνακτές» με ποσοστό 54,6%. Θα πρέπει να σημειωθεί, ότι το υψηλό ποσοστό των γυναικών στην συγκεκριμένη κατηγορία οφείλεται στο ότι πολλές γυναίκες

⁵³ Ό.π. σελ. 43-48

⁵⁴ Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής, (2009) « Τα βήματα των μεταναστών στην ελληνική οικονομία», Σταύρος Ζωγραφάκης, Αντώνης Κοντής, Θεόδωρος Μητράκος, Εκδόσεις ΙΜΕΠΟ, Αθήνα σελ. 45-52

απασχολούνται ως οικιακές βοηθοί, και μάλιστα συγκεκριμένες εθνικές ομάδες μεταναστών που αποτελούνται κατά βάση από γυναίκες (όπως π.χ. Φιλιππινέζες) έχουν σχεδόν αποκλειστική απασχόληση στο συγκεκριμένο επάγγελμα. Επιπρόσθετα, αυξημένο ποσοστό συμμετοχής σε σύγκριση με τους άνδρες, παρουσιάζεται στην κατηγορία «Παροχή υπηρεσιών και πωλητές σε καταστήματα και υπαίθριες αγορές», το οποίο αγγίζει το 17,8%. Αξίζει να σημειωθεί ότι πάνω από το ήμισυ των μεταναστών, που απασχολείται στην παροχή υπηρεσιών αλλά και ως πωλητές σε καταστήματα και αγορές, είναι γυναίκες. Όλα τα παραπάνω στοιχεία συνηγορούν στην άποψη ότι οι μετανάστριες απασχολούνται ως επί το πλείστον στον τομέα των υπηρεσιών.

- **Γεωγραφική κατανομή:** Το 82,9% είναι εγκαταστημένες σε αστικές περιοχές, ενώ μόλις το 20,7 κατοικούν σε αγροτικές περιοχές.

Συνοπτικά λοιπόν, θα μπορούσαμε να αναφέρουμε για τις μετανάστριες του πρώτου μεταναστευτικού ρεύματος της δεκαετίας του '90 που ζουν στη χώρα μας ότι οι περισσότερες ήλθαν με απώτερο σκοπό την επαγγελματική τους αποκατάσταση, αποτελούν σχεδόν το μισό ποσοστό επί του συνόλου των αλλοδαπών που εγκαταστάθηκαν στη χώρα μας, στη συντριπτική τους πλειοψηφία κατοικούν στα αστικά κέντρα, ανήκουν σε παραγωγικές ηλικίες και οι περισσότερες από αυτές είναι έγγαμες.

3. Κοινωνική ένταξη των μεταναστριών στον Ελλαδικό Χώρο

Η ένταξη των μεταναστών σε μια χώρα υποδοχής είναι μια μακρόχρονη, δυναμική και πολυδιάστατη διαδικασία η οποία απαιτεί την αμφίδρομη συμβολή τόσο της κοινωνίας όσο και των μεταναστών. Θέμα ζωτικής σημασίας για την κοινωνική συνοχή και την οικονομική ανάπτυξη κάθε κοινωνίας, απασχολεί σήμερα την πλειοψηφία των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης,

Αν προσπαθήσουμε να οριοθετήσουμε εννοιολογικά την έννοια της ένταξης των μεταναστών, θα διαπιστώσουμε ότι δεν υπάρχει ένας ενιαίος κι ακριβής ορισμός και τούτο λόγω των ποικίλλων διαφορετικών προσεγγίσεων που συναντώνται στις χώρες της Ευρώπης. Η αντίληψη και η πρακτική της ένταξης δεν διαφέρουν μόνο λόγω των ιστορικών ιδιαιτεροτήτων κάθε χώρας στον τομέα της μετανάστευσης, αλλά και των διαφορετικών πολιτικών συστημάτων, το ρόλο της κυβέρνησης και της κοινωνίας των πολιτών.⁵⁵

Ένας ορισμός που πρότεινε η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ESC) της ΕΕ είναι αυτός της πολιτικής ένταξης, "που βασίζεται στη σταδιακή εξίσωση των δικαιωμάτων και καθηκόντων των μεταναστών, όπως και της πρόσβασής τους σε αγαθά και υπηρεσίες, με τα δεδομένα που ισχύουν και για τον υπόλοιπο πληθυσμό, υπό συνθήκες ίσων ευκαιριών και ίσης αντιμετώπισης".⁵⁶

Γενικός στόχος της ένταξης θεωρείται συχνά η επιδίωξη των κυβερνήσεων να δώσουν στους μετανάστες τη δυνατότητα να κινούνται ανεξάρτητα όσον αφορά τη στέγη, την απασχόληση, την εκπαίδευση, τα κοινωνικά δίκτυα και τη συμμετοχή στην κοινωνία. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή του Κοινοβουλίου της Ευρώπης σε Κοινοποίηση που εξέδωσε το 2003 πρότεινε μια ολιστική προσέγγιση για τη διατύπωση στρατηγικής πολιτικής ένταξης, η οποία περιλαμβάνει τα ακόλουθα πεδία- δείκτες⁵⁷:

- Ένταξη στην αγορά εργασίας
- Παιδεία και εκμάθηση γλώσσας
- Θέματα στέγασης και αστικού περιβάλλοντος
- Υπηρεσίες κοινωνικές και ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης
- Το κοινωνικό και πολιτιστικό περιβάλλον
- Εθνικότητα, ιθαγένεια, σεβασμός στο διαφορετικό

Παρά το γεγονός ότι η έμφαση παραμένει στα κοινωνικοοικονομικά θέματα, οι κυβερνήσεις τονίζουν όλο και περισσότερο τη σημασία της

55 Jan Niessen, Yongmi Schibel, (2004), *Εγχειρίδιο σχετικά με την ένταξη για υπεύθυνους χάραξης πολιτικής και ειδικούς επαγγελματίες*, Migration Policy Group (MPG), σελ. 8, http://ec.europa.eu/justice_home/

56 ESC (2002): *Opinion of the Economic and Social Committee, on Immigration, Integration and the role of civil society organisations*, Brussels: Economic and Social Committee, EU. Document CES 365/2002, σελ. 1

57 Baldwin-Edwards, M. (2010): «*Η ένταξη των μεταναστών στην Αθήνα: Δείκτες ανάπτυξης και στατιστικές μέθοδοι μέτρησης*», Παρατηρητήριο Μετανάστευσης στη Μεσόγειο UEHR, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, σελ. 8

κοινωνικοπολιτισμικής πτυχής, τις προσωπικές διαστάσεις της ένταξης καθώς και τη συχνότητα και την ένταση των κοινωνικών αλληλεπιδράσεων. Η προσέγγιση αυτή υπογραμμίζει την αναγκαιότητα ένταξης των μεταναστών σε όλες τις πτυχές της κοινωνίας, ειδικότερα τη συμμετοχή τους στα κοινά, τα πολιτιστικά και τα πολιτικά δρώμενα.⁵⁸

Παρά τις προσπάθειες, οι μετανάστες αντιμετωπίζουν ακόμη φραγμούς ως προς τη συμμετοχή τους στις ευρωπαϊκές κοινωνίες. Για τον χειρισμό αυτών των προκλήσεων, οι αρμόδιοι για την ενσωμάτωση υπουργοί συναντηθήκαν το 2010 στη Σαραγόσα και επιβεβαίωσαν τη δέσμευσή τους σχετικά με την «Ένταξη ως Μοχλό Ανάπτυξης και Κοινωνικής Συνοχής»⁵⁹. Η Επιτροπή δρομολόγησε πιλοτικό σχέδιο για να επισημάνει δείκτες παρακολούθησης των αποτελεσμάτων των πολιτικών ενσωμάτωσης. Παράλληλα, άρχισε την ανάπτυξη των λεγόμενων «ευρωπαϊκών ενοτήτων» για να στηρίξει τις εθνικές και τοπικές πολιτικές ενσωμάτωσης και τις εφαρμοζόμενες πρακτικές.

Λαμβάνοντας λοιπόν υπόψη όλα τα παραπάνω στοιχεία, η πολιτεία μπορεί να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις ισότιμης μεταχείρισης, πλήρους συμμετοχής τους στην κοινωνικοπολιτισμική πραγματικότητα δεδομένου ότι η ένταξη αποτελεί μια διαρκή, αμφίδρομη διεργασία που βασίζεται στα αμοιβαία δικαιώματα και υποχρεώσεις των μεταναστών και της κοινωνίας υποδοχής.

Με γνώμονα τα παραπάνω, έχουν διενεργηθεί προσφάτως μελέτες και δράσεις που αφορούν την ένταξη των μεταναστών στον Ελλαδικό Χώρο. Συγκεκριμένα το Εθνικό Κέντρων Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ) σε συνεργασία με άλλους Φορείς υλοποίησε τη Δράση με τίτλο : «Ενημερωτική εκστρατεία για την προώθηση της ομαλής ένταξης των μεταναστών στις τοπικές κοινωνίες», στο πλαίσιο του έργου: Υλοποίηση Δράσεων για την πρακτική εφαρμογή των «Κοινών Βασικών αρχών της πολιτικής ένταξης μεταναστών στην Ευρωπαϊκή Ένωση»⁶⁰, καθώς και μελέτη με θέμα «Γυναικεία μετανάστευση στην Ελλάδα»⁶¹.

Ολοκληρώνοντας την ανάλυση των μεταναστευτικών ροών των γυναικείων πληθυσμών, λαμβάνοντας υπόψη τις συνθήκες και τις αιτίες της μετακίνησής τους αλλά και το ζήτημα της κοινωνικής ένταξης, θα πρέπει να επισημάνουμε

58 Jan Niessen, Yongmi Schibel, (2004), βλ. ό.π. σελ. 9, http://ec.europa.eu/justice_home/

59 http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/115346.pdf

60 Περισσότερα βλ. ΕΚΚΕ στο <http://69.72.202.134/~reacgr/sem/>

61 Περισσότερα βλ. ΕΚΚΕ στο <http://www2.ekke.gr/announcements.php?id=314>

ακόμη μια παράμετρος η οποία πολλές φορές είναι καθοριστική για την επιτυχή ένταξη των μεταναστευτικών ομάδων στην κοινωνία υποδοχής: η μη εμπλοκή τους στην εγκληματικότητα. Ο στιγματισμός και η περαιτέρω περιθωριοποίηση που προκύπτει από αυτή τη σχέση δημιουργεί πληθώρα προβλημάτων και καθιστά πολλές φορές την κοινωνική ένταξη ακόμα δυσκολότερη.

Στα επόμενα κεφάλαια, λοιπόν, θα αναλύσουμε τη γενικότερη εμπλοκή των μεταναστών ως δράστες και ως θύματα στην σύγχρονη ελληνική κοινωνία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 : ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

1. Γυναικεία Εγκληματικότητα

Η εγκληματικότητα αποτελεί θέμα πολιτικής φροντίδας για τις κυβερνήσεις και ανησυχίας για τους πληθυσμούς. Όλες οι ανθρώπινες κοινωνίες υφίστανται αυτό το κοινωνικό γεγονός κι αντιδρούν με ποικίλους τρόπους, ανάλογα με την εποχή και το πολιτισμό τους. Η εγκληματικότητα αποτελεί, ίσως τον πιο ορατό δείκτη κοινωνικής παθολογίας. Ιδιαίτερα στις μέρες μας, οι αντιφάσεις των σύγχρονων κοινωνιών, τα διαφορετικά πολιτιστικά πρότυπα και οι νέες κοινωνικό-οικονομικές συνθήκες ευνοούν την εμφάνιση νέων μορφών του εγκλήματος αλλά και αυξημένων ποσοστών, συνοδευμένων από τη χρήση βίας.⁶²

Η έκταση, το περιεχόμενο και η ερμηνεία της εγκληματικής συμπεριφοράς απασχόλησαν στο παρελθόν και εξακολουθούν να απασχολούν με διάφορους τρόπους και ένταση επιστήμονες, πολιτικούς και κοινή γνώμη. Εμπειρικές καταγραφές και θεωρητικές εξηγήσεις συνέδεσαν από νωρίς την εγκληματική με την ανδρική συμπεριφορά προσδίδοντας μόνο δευτερεύουσα θέση στην αντίστοιχη συμπεριφορά των γυναικών.⁶³

Από τις απαρχές της Εγκληματολογίας ως αυτόνομης επιστήμης, η γυναικεία εγκληματικότητα⁶⁴ διαχωρίστηκε από την ανδρική τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά. Ποσοτικά διότι είναι πολύ μικρότερη συγκριτικά με την ανδρική εγκληματικότητα και ποιοτικά διότι συνίσταται κυρίως σε αδικήματα κατά της

62 Φαρσεδάκης Ιακ., (1996), «Στοιχεία Εγκληματολογίας», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 11

63 Πετούση Βασιλική, « Η φύση της γυναίκας και ο ιπποτισμός του άνδρα: Κλασσικές θεωρίες και προτάσεις για τη γυναικεία εγκληματικότητα», Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 106, 2001, σελ. 105-137.

64 Σημείωση : Όπως υποστηρίζει και η καθηγήτρια Α. Γιωτοπούλου- Μαραγκοπούλου « το ότι η γυναίκα εγκληματεί δεν είναι παράδοξο. Ζώντας στην ίδια κοινωνία με τον άνδρα, φυσικό είναι να υφίσταται την επίδραση των εγκληματογόνων παραγόντων που υπάρχουν σ' αυτή την κοινωνία. Το παράδοξο είναι ότι η επίδραση αυτή λειτουργεί σε διαφορετικό βαθμό και με διαφορετικό τρόπο από ότι στους άντρες». Έτσι η γυναικεία εγκληματικότητα σε σχέση με την ανδρική παρουσιάζει α) μεγάλη ποσοτική διαφορά, εμφανίζει δηλαδή στη συνολική εγκληματικότητα πολύ χαμηλότερα ποσοστά σε σχέση με τα αντρικά ποσοστά και β) ποιοτικές διαφορές, που συνίστανται κυρίως σε ελαφρότερα αδικήματα, όπως αδικήματα κατά της περιουσίας.

Περισσότερα βλ. στο Γιωτοπούλου- Μαραγκοπούλου Α. , (1991) « Οι ιδιαιτερότητες της γυναικείας εγκληματικότητας , μια απόπειρα εξήγησής τους» , στο Αφιέρωμα στη μνήμη του Ηλία Δασκαλάκη, Πάντειο Πανεπιστήμιο, σελ. 81-124.

ιδιοκτησίας και μικροκλοπών (shoplifting) και λιγότερο σε περιπτώσεις βίαιων εγκλημάτων.⁶⁵

Όλες οι μετρήσεις σε παγκόσμιο επίπεδο συμφωνούν για την συντριπτικά μεγαλύτερη συμμετοχή των ανδρών στο εγκληματικό φαινόμενο και οι γυναίκες- δράστες αντιπροσωπεύουν ένα σχετικά μικρό ποσοστό, περίπου το 10-15 % της συνολικής εγκληματικότητας. Μελετώντας όμως τις χρονολογικές διακυμάνσεις της εγκληματικότητας, παρατηρούμε ότι η γυναικεία συμμετοχή ακολουθεί τα τελευταία χρόνια αυξητικές τάσεις. Οι επίσημες στατιστικές καταγράφουν την ίδια εικόνα σε Ευρώπη και Αμερική.⁶⁶

Φυσικά, τα στατιστικά στοιχεία πρέπει να αντιμετωπίζονται με αρκετή επιφύλαξη, αφ' ενός λόγω της ύπαρξης του σκοτεινού αριθμού κι αφ' ετέρου λόγω της διαφορετικής στάσης του ποινικού συστήματος κάθε χώρας απέναντι στις γυναίκες. Ο «σκοτεινός αριθμός», ειδικότερα, θεωρείται ότι είναι μεγαλύτερος στη περίπτωση των γυναικών, δεδομένου ότι τα αδικήματα που αναφέρονται καθαρά ως «γυναικεία», όπως μικροκλοπές, εξυβρίσεις κι άλλα αδικήματα που διαπράττουν κυρίως γυναίκες παραμένουν σε πολύ μεγάλο ποσοστό στην αφανή εγκληματικότητα.⁶⁷

Όπως αναφέρει ο Ο. Pollak⁶⁸ οι γυναίκες αποκαλύπτονται σπανιότερα και καταγγέλλονται και δικάζονται σε πολύ μικρότερο βαθμό συγκριτικά με τους άνδρες. Ο λόγος οφείλεται κυρίως στο ότι οι γυναίκες εμπλέκονται συχνά στην εγκληματική πράξη κυρίως ως συνεργοί ή ηθικώς αυτουργοί και εν τέλει δεν εξακριβώνεται η συμμετοχή τους στο έγκλημα. Έχει επίσης αποδειχθεί ότι οι γυναίκες ευνοούνται περισσότερο από τα όργανα του επίσημου κοινωνικού ελέγχου σε όλα τα στάδια απονομής ποινικής δικαιοσύνης.⁶⁹

Καθοριστικός παράγοντας για την μικρότερη εκπροσώπηση των γυναικών στις εγκληματολογικές στατιστικές είναι και ο ρόλος που τους προσδίδεται στο οικογενειακό και κοινωνικό πλαίσιο καθώς κι εντονότερος άτυπος κοινωνικός έλεγχος που τους ασκείτε. Το κοινωνικό περιβάλλον, η οικογένεια και οι φίλοι

65 Ζαραφωνίτου Χ., (1995), «Εμπειρική Εγκληματολογία», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 84-85

66 Βλ. .ο.π. σελ. 85

67 Χάιδου Αν. ,(1996), « Θετικιστική Εγκληματολογία, Αιτιολογικές Προσεγγίσεις του Εγκληματικού Φαινομένου», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 266-267

68 Pollak Ο. (1961), «*The Criminality of women*», όπως αναφέρεται μεταξύ άλλων στο Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου Α.,(1991), σελ 86. Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου , 1984 , «Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας», Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 118, Χάιδου Αν. ,(1996) , σελ. 267.

69 Χάιδου Αν. ,(1996), σελ. 267. Βλ. περισσότερα Kaiser G., «*Kriminologie*», Ein Lehrbuch, C.F. Muller Verlag, Heidelberg, Karlsruhe, 1980, σελ. 154

ασκούν αυστηρότερο έλεγχο και προσδοκούν από τη γυναίκα να παραμείνει πιστή στο παραδοσιακό πρότυπο συμπεριφοράς.

Ανάμεσα στους παράγοντες που περιορίζουν την εγκληματική δραστηριότητα των γυναικών ανήκει και η κοινωνικά αποδεκτή, παθητική, εξαρτημένη συμπεριφορά των γυναικών σε σχέση με την εξίσου κοινωνικά αποδεκτή, επιθετική, εξουσιαστική συμπεριφορά των ανδρών.⁷⁰

Τις τελευταίες δεκαετίες όμως, δεδομένου των κοινωνικο-οικονομικών και πολιτισμικών αλλαγών, παρατηρείται μια γενικότερη έξαρση του εγκληματικού φαινομένου, γεγονός που συμβάλλει θετικά στην εμφάνιση νέων μορφών του. Μοιραία και το θέμα της γυναικείας εγκληματικότητας, όπου παρουσιάζει συνεχόμενα αυξημένα ποσοστά έρχεται πάλι στο προσκήνιο θέτοντας ερωτήματα για την έκταση και τη μορφή της.

Οι περισσότεροι ερευνητές ισχυρίζονται ότι οφείλεται στην εντονότερη ανάμιξη του γυναικείου φύλου στην κοινωνικό-οικονομική δραστηριότητα, η οποία τους παρέχει περισσότερες ευκαιρίες συγκρούσεως συμφερόντων.⁷¹

Η γυναίκα ζει μια μεταβατική περίοδο, όπου το παλιό πρότυπο σβήνει κι αντικαθίσταται από ένα νέο τύπο, της χειραφετημένης γυναίκας, η οποία από τη μια πλευρά προσπαθεί να σταδιοδρομήσει και να διακριθεί στην κοινωνία, κι από την άλλη συναντά ακόμα δυσκολίες στην αναζήτηση της νέας της ταυτότητας ανάμεσα στους πολλαπλούς ρόλους που καλείται να έχει. Όλες αυτές οι συναισθηματικές πιέσεις ευνοούν αντικοινωνικές τάσεις και συμπεριφορές. Η μη επιτυχής αποδοχή του νέου προτύπου γυναίκας και των υποχρεώσεων της οδηγούν στην εκδήλωση αισθημάτων μειονεξίας που ευνοούν τη γένεση αντικοινωνικής στάσης.⁷²

Αναζητώντας λοιπόν, τις πρωτογενείς πηγές των εικόνων για τη γυναικεία εγκληματικότητα και τη παρουσία της στο χρόνο, οι ερμηνευτικές προσεγγίσεις θα πρέπει να περιλαμβάνουν τόσο τον επιστημολογικό λόγο και τις θεωρητικές προσεγγίσεις, όσο και την εμπειρική διάσταση για την επιστημονική τεκμηρίωση των γεγονότων.

70 Σπινέλλη Κ. (1985), « *Εγκληματολογία. Σύγχρονες και παλαιότερες κατευθύνσεις*», Σάκκουλας, Αθήνα- Κομοτηνή, σελ. 154

71 Γιωτοπούλου- Μαραγκοπούλου, (1979), « *Παραδόσεις Εγκληματολογίας*», Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα, σελ.65.

72 Βλ. ό.π. σελ 65

1.1 Θεωρητικές Προσεγγίσεις για τη Γυναικεία Εγκληματικότητα

A) Κλασσικές Θεωρίες

Η ιδιαιτερότητα της γυναικείας εγκληματικότητας απασχόλησε τους εγκληματολόγους κι άλλους επιστήμονες από πολύ νωρίς. Οι αρχικές ερμηνευτικές προσεγγίσεις έχουν ως βασικό άξονα ερμηνείας έναν «βιολογικό ντετερμινισμό» τονίζοντας τη διαφοροποίηση της γυναικείας εγκληματικότητας από την ανδρική κι αποπροσανατολίζοντας την έρευνα από το ρόλο των κοινωνικών παραγόντων.⁷³

Οι βάσεις για τη βιολογική ερμηνεία της εγκληματικής συμπεριφοράς των γυναικών τίθενται κατά τη διάρκεια της «κλασσικής» περιόδου της εγκληματολογίας από θεωρητικούς όπως οι Lombroso, Ferrero, W.I. Thomas και Otto Pollak⁷⁴. Ως κλασσικές ερμηνείες για τη γυναικεία εγκληματικότητα τείνουν να θεωρούνται οι εγκληματολογικές θεωρίες, οι οποίες παρά το πρώιμο και μάλλον εξερευνητικό χαρακτήρα τους, έθεσαν τις θεωρητικές και ιδεολογικές βάσεις μεταγενέστερων μελετών.

Στο πλαίσιο του βιολογικού ντετερμινισμού η ανθρώπινη συμπεριφορά εξαρτάται σχεδόν αποκλειστικά από βιολογικά και φυσιολογικά χαρακτηριστικά που καθορίζουν τη φύση των ανθρώπων και διαφοροποιούν τους εγκληματίες από τους μη εγκληματίες.⁷⁵ Ειδικότερα για τις γυναίκες, οι κλασσικοί εγκληματολόγοι υποστηρίζουν ότι η γυναικεία εγκληματικότητα καθορίζεται από τη γυναικεία σεξουαλικότητα όπως αυτή ερμηνεύεται με βάση ηθικολογικές αξιολογήσεις των δίπολων «καλό» και «κακό», «φυσικό» και «ανώμαλο».⁷⁶ Δηλαδή στο πλαίσιο των βιολογικών θεωριών οι γυναίκες που εγκληματούν θεωρούνται ως βιολογικά ανώμαλα όντα, επειδή στρέφονται

73 Θεοδωροπούλου Μ., « Η Γυναίκα ως δράστης και η αντιμετώπισή της από το σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης», Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 129 Β', 2009, 125-156.

74 Όπως αναφέρεται μεταξύ άλλων στο Φαρσεδάκης Ιακ. (1990), « Η Εγκληματολογική σκέψη από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας», Νομική Βιβλιοθήκη σελ. 195-208, Γιωτοπούλου- Μαραγκοπούλου Α.,(1991), σελ 149-152. Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου , (1984) σελ. 87-95, 108. Χάιδου Αν. ,(1996) , σελ. 23-33, 267.

75 Πετούση Βασιλική, « Η φύση της γυναίκας και ο ιπποτισμός του άνδρα: Κλασσικές θεωρίες και προτάσεις για τη γυναικεία εγκληματικότητα», Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 106, 2001, σελ. 105-137. Περισσότερα βλ. Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου , 1984 , «Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας», Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη

76 Βλ. .ο.π. Πετούση Βασιλική.

ενάντια στην «ήρεμη» φύση τους, η οποία σωματικά και ψυχικά είναι πιο αδύναμη από τους άντρες.

Προκειμένου να εξηγήσουν το είδος και την έκταση της γυναικείας εγκληματικότητας οι κλασσικοί θεωρητικοί μελέτησαν τα χαρακτηριστικά της. Οι περισσότεροι συμφωνούν ότι οι γυναίκες τείνουν να διαπράττουν, διεθνώς, εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και κατά των ηθών⁷⁷, που συμβαίνουν κυρίως στο κοντινό οικογενειακό πλαίσιο με θύματα οικείους, συγγενείς ή άτομα που εξαρτώνται για την επιβίωση τους από τις ίδιες.

Όσον αφορά την πραγματική έκταση της γυναικείας εγκληματικότητας διχάζει τους κλασσικούς εγκληματολόγους, καθώς μερικοί υποστηρίζουν ότι η «καλή φύση» των γυναικών τους αποτρέπει από την εμπλοκή τους σε εγκληματικές δραστηριότητες, ενώ άλλοι υποστηρίζουν ότι η «κακή φύση» τους επιτρέπει στις γυναίκες να κρύβουν τα εγκλήματά τους.⁷⁸

Από τα πρώτα κι αντιπροσωπευτικά έργα της κλασσικής εγκληματολογίας είναι το έργο του Ιταλού γιατρού Cesare Lombroso “ *La donna delinquente, la prostituta e la normale* (Η γυναίκα εγκληματίας, η πόρνη και η φυσιολογική γυναίκα), το οποίο συνέγραψε με τον Guglielmo Ferrero το 1893. Η εξειδικευμένη αυτή μελέτη αναφέρεται στη βιολογική και ηθική κατωτερότητα της γυναίκας εγκληματία, η οποία στρέφεται ενάντια στη φύση της.⁷⁹

Προκειμένου να μελετήσουν τη γυναικεία εγκληματικότητα ο Lombroso και ο Ferrero χρησιμοποίησαν ένα μικρό δείγμα από πόρνες και κρατούμενες σε φυλακές της Νότιας Ιταλίας. Σύμφωνα με ορισμένα μορφολογικά χαρακτηριστικά, όπως τις μετρήσεις της κρανιακής χωρητικότητας, του βάρους και της διαμέτρους των ζυγωματικών, καθώς επίσης και την καταγραφή των «στιγμάτων», όπως τατουάζ, μελανώματα, ελιές κ.α. συμπέραναν ότι μεταξύ των γυναικών ο συνήθης τύπος εγκληματία είναι αυτός του περιστασιακού και όχι του «εκ γενετής». Η μελέτη έδειξε ότι οι γυναίκες εγκληματίες συγκριτικά με τους άνδρες εγκληματίες παρουσίαζαν λιγότερα αταβιστικά χαρακτηριστικά, ενώ συγκριτικά με τις «φυσιολογικές» γυναίκες περισσότερα ανδρικά χαρακτηριστικά. Όσον αφορά τη περίπτωση με τις πόρνες παρουσίαζαν περισσότερα αταβιστικά χαρακτηριστικά τόσο σε

77 Χάϊδου Αν. ,(1996), σελ. 269-270

78 Βλ. όπως σημείωση 62

79 Μ. Ψύλλα , 2009, Δημόσιος χώρος και Φύλο, Τυπωθήτω, Αθήνα, σελ. 158.

σύγκριση με τις «φυσιολογικές» γυναίκες όσο και με τις εγκληματίες γυναίκες.⁸⁰

Η ερμηνεία της περιστασιακής συμμετοχής των γυναικών στο έγκλημα συνδέθηκε με τον τρόπο ζωής των γυναικών, ο οποίος τις καθιστά συντηρητικές, παθητικές και βιολογικά εξαρτημένες στην ανατροφή των παιδιών, ενώ όπως υποστήριξαν ο Lombroso και Ferrero η έλλειψη φαντασίας, κουράγιου και φυσικής δύναμης, στοιχεία απαραίτητα για τη διάπραξη ενός εγκλήματος, λειτουργούν ως αποτρεπτικοί παράγοντες.⁸¹

Ωστόσο οι συγγραφείς παρατήρησαν, ότι στις περιπτώσεις που γυναίκες διαπράττουν βίαια εγκλήματα είναι πιο επικίνδυνες και πιο διεστραμμένες από τους άνδρες εγκληματίες, χαρακτηρίζοντας αυτές διπλά ανώμαλα πρόσωπα συγχρόνως, ως εγκληματίες – που κατά το Lombroso είναι κατά κανόνα γεννήματα βιολογικών ανωμαλιών- και ως αντρογυναίκες, τέρατα της φύσης⁸², αφού ξεπερνούν την ήρεμη και φιλειρηνική γυναικεία «φύση» τους⁸³.

Είναι γνωστό ότι η λομπροζιανή βιολογική εξήγηση του εγκληματία ανθρώπου γενικά δε γίνεται δεκτή σήμερα, ούτε όμως η «ανδρογυναικά εγκληματίας» επαληθεύτηκε στην πράξη τουλάχιστον ως κανόνας.⁸⁴ Ωστόσο η μεταγενέστερη επιρροή που άσκησαν στις μελέτες για τη γυναικεία εγκληματικότητα και ιδιαίτερα σε επιχειρήματα σχετικά με το βιολογικό ντετερμινισμό ήταν σημαντική.

Οι θέσεις του W. I Thomas⁸⁵ για την γυναικεία εγκληματικότητα επηρέασαν επί μακρά χρόνια σχετικές μελέτες. Η προσέγγισή του ανήκει στη λειτουργική παράδοση της εγκληματολογίας, έχοντας ως αφετηρία τη βιολογική εξήγηση και ως μονάδα ανάλυσης το άτομο. Στο βιβλίο του « Το απροσάρμοστο κορίτσι» του 1976, προσεγγίζει τη γυναικεία εγκληματικότητα με βάση τη θεωρία του ανθρώπου περί επιθυμιών, διακρίνοντας τέσσερεις κατηγορίες : την επιθυμία για νέες εμπειρίες, την επιθυμία για ασφάλεια, την επιθυμία για ανταπόκριση και την επιθυμία για αναγνώριση. Οι επιθυμίες αυτές

80 Βλ. όπως σημείωση 62 σελ. 20. Περισσότερα βλέπε Cesare Lombroso στο *La donna delinquente, la prostituta e la donna normale*

81 Χάιδου Αν. , (1996), σελ. 266

82 Γιωτοπούλου- Μαραγκοπούλου, (1991), σελ.148-149

83 Βλ. όπως σημείωση 68

84 Γιωτοπούλου- Μαραγκοπούλου, (1991), σελ. 149

85 Thomas W. (1923, επανέκδ. 1967), «*The Unadjusted Girl*», Boston, Little-Brown, όπως αναφέρεται στο Γιωτοπούλου- Μαραγκοπούλου, (1991), σελ. 151-152.

ανταποκρίνονται στα εξελικτικά χαρακτηριστικά του νευρικού συστήματος των ανθρώπων που πηγάζουν από τα βιολογικά ένστικτα του θυμού, του φόβου, της αγάπης, της εξασφάλισης, της δύναμης και του κύρους. Τα βιολογικά ένστικτα και οι επιθυμίες διαφοροποιούνται όπως υποστηρίζει ο Thomas σε άνδρες και γυναίκες.⁸⁶

Παρά τη βιολογική τους βάση, όπως υποστηρίζει ο συγγραφέας, η «φύση» των ανθρωπίνων επιθυμιών είναι κοινωνική. Οι ανθρώπινες και κοινωνικές επιθυμίες μπορούν να πραγματοποιηθούν μόνο μέσα στη κοινωνία και τα πλαίσια αυτής. Η διαδικασία με την οποία ερμηνεύονται οι επιθυμίες, κατανοούνται και πραγματώνονται σύμφωνα με τον Thomas, με τον προσδιορισμό της κατάστασης⁸⁷ όπου το άτομο προσαρμόζει τα ατομικά χαρακτηριστικά στα κοινωνικά κατασκευασμένα πρότυπα.

Στις σύγχρονες κι ανομοιογενείς πολιτισμικά κοινωνίες παρατηρείται μια ρευστότητα στα κοινωνικά πρότυπα γεγονός που προκαλεί σύγχυση στην προσαρμογή ορισμένων ομάδων. Η ανεπιτυχής κοινωνικοποίηση των ατόμων οδηγεί σε παραβατικές και αντικοινωνικές συμπεριφορές. Ως αποτέλεσμα όλων αυτών και για την διασφάλιση της ομαλής κοινωνικής επανένταξης ο Thomas, υποστηρίζει ότι πρέπει να ενταθεί ο κοινωνικός έλεγχος.⁸⁸

Στη περίπτωση των γυναικών, ο συγγραφέας υποστηρίζει ότι ως περισσότερο κοινωνικά αποκλεισμένες από την ικανοποίηση των ανθρωπίνων και κοινωνικών τους επιθυμιών, και σε συνδυασμό με το ευαίσθητο νευρικό τους σύστημα, οδηγούνται σε αντικοινωνική ακόμα κι εγκληματική συμπεριφορά. Ο Thomas στο βιβλίο του περιγράφει την ανάγκη της γυναίκας για αγάπη, της οποίας η μη ικανοποίηση την οδηγεί σε παραβατικές συμπεριφορές.⁸⁹ Για τον συγγραφέα η γυναικεία εγκληματικότητα έχει τη βιολογική της βάση στη γυναικεία «φύση», ενώ την κοινωνική της στην αποτυχημένη κοινωνικοποίηση και την έλλειψη κώδικα ηθικής. Στο βαθμό που δεν μπορούν ή δεν επιθυμούν

86 Βλ. Πετούση Βασιλική, . « *Η φύση της γυναίκας και ο ιπποτισμός του άνδρα: Κλασσικές θεωρίες και προτάσεις για τη γυναικεία εγκληματικότητα*», Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 106, 2001, σελ. 105-137.

87 Σημείωση : Η έννοια του προσδιορισμού της κατάστασης είναι έννοια κεντρική στη θεωρία στην ανάλυση του Thomas και αφορά τον τρόπο με τον οποίο τα άτομα αντιλαμβάνονται την πραγματικότητα τους και προσαρμόζουν την συμπεριφορά τους. (Βλ. Thomas W. I., 1967, «The Unadjusted Girl», New York, Harper Torchbooks, σελ. 43)

88 Thomas W. I., (1967), «The Unadjusted Girl», New York, Harper Torchbooks, σελ. 71- 86

89 Γιωτοπούλου- Μαραγκοπούλου, (1991), σελ. 149- 150

να ασπαστούν τις θεσπισμένες κοινωνικά αξίες και πρότυπα, οδηγούνται σε παραβατικές ή εγκληματικές πράξεις.⁹⁰

Ανάμεσα στις κλασσικές θεωρίες, αν και μεταγενέστερη χρονικά, συγκαταλέγεται και η ερμηνευτική προσέγγιση του Otto Pollak⁹¹. Στο έργο του «The criminality of women» το 1950 επιχειρεί μία κοινωνιολογική ερμηνεία της γυναικείας εγκληματικότητας, χωρίς όμως να απομακρύνεται τελείως από τον βιολογισμό: αποδίδει το χαμηλό ποσοστό της γυναικείας εγκληματικότητας σε κοινωνικούς παράγοντες και τις ποιοτικές διαφοροποιήσεις της εγκληματικότητας των δύο φύλων σε βιολογικούς παράγοντες.

Όπως υποστηρίζει ο Pollak υπάρχει μια συγκεκριμένη, δεδομένη κι αναγνωρίσιμη γυναικεία «φύση» η οποία καθορίζει τόσο την συμβατική όσο και την εγκληματική συμπεριφορά. Σε αντίθεση με τους Lombroso, Ferrero και Thomas, οι οποίοι χαρακτηρίζουν την γυναικεία «φύση» ως ήρεμη και καλή, ο Pollak προβάλλει ως κύριο χαρακτηριστικό την «δόλια και εκδικητική φύση» τους⁹², στην οποία αποδίδει την εγκληματική τους δραστηριότητα. Κατά τον ίδιο, η γυναικεία εγκληματικότητα δεν είναι μικρότερη συγκριτικά με τον ανδρών, απλώς οι γυναίκες αποκαλύπτονται σπανιότερα, καταγγέλλονται και δικάζονται σε μικρότερο βαθμό από τους άνδρες. Η γυναίκα από τη φύση της είναι ικανότερη να εξαπατήσει, να παραπλανήσει ή να αποκρύψει κάτι σε σχέση με τον άνδρα. Για να ερμηνεύσει το χαμηλό ποσοστό αντιπροσώπευσης των γυναικών στις στατιστικές εγκλημάτων, ο Pollak υποστηρίζει αφενός ότι η γυναίκα στις περισσότερες περιπτώσεις διαπράττει εγκλήματα που δεν καταγγέλλονται, όπως είναι αμβλώσεις και μικροκλοπές καταστημάτων⁹³ κι αφετέρου εμπλέκεται σε εγκληματικές πράξεις μόνο ως συνεργός ή ηθική αυτοουργός.⁹⁴

Το ιδιαίτερο σημείο της θεωρίας αυτής συνίσταται στην αναγνώριση διαφορετικών προτύπων συμπεριφοράς για τα δύο φύλα και της αυξημένης καταπίεσης που δέχεται η γυναίκα στην κοινωνία. Συγκεκριμένα δέχεται ότι η

90 . Πετούση Βασιλική, « Η φύση της γυναίκας και ο ιπποτισμός του άνδρα: Κλασσικές θεωρίες και προτάσεις για τη γυναικεία εγκληματικότητα», Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 106, 2001, σελ. 105-137.

91 Pollak O. (1961) όπως αναφέρεται στο Χάϊδου Αν. ,(1996), σελ. 267

92 Βλ. ό.π. Πετούση Βασιλική, σελ. 105-137.

93 Χάϊδου Αν. ,(1996), σελ. 153

94 Βλ. ο.π. σελ. 267

καταπίεση και η ματαίωση της πραγματοποίησης βασικών τάσεων θα αποτελέσουν φυσικό εγκληματογόνο παράγοντα.⁹⁵

Αν και ο κοινωνικός παράγοντας άρχισε να προβάλλεται σε κάποιο βαθμό μέσω των ερμηνευτικών προσεγγίσεων των W. Thomas και O. Pollak, οι θεωρίες τους στηρίχτηκαν κυρίως στη δαρβινική- αταβιστική προσέγγιση του φαινομένου της γυναικείας εγκληματικότητας όπως των Lombroso και Ferrero.⁹⁶

Τέλος μια ακόμη προσπάθεια απαγκίστρωσης από το βιολογικό παράγοντα επιχείρησε η G. Konopka⁹⁷, η οποία αντικαθιστά τις βιολογικές θεωρίες με τον ψυχολογικό παράγοντα, εισδύοντας έμμεσα στους κοινωνικούς παράγοντες που συλλειτουργούν με τους ψυχολογικούς στην εγκληματογένεση.⁹⁸

Οι βιολογικές και βιο-ψυχολογικές προσεγγίσεις θα μπορούσαν να εξηγήσουν τα χαμηλότερα ποσοστά της γυναικείας εγκληματικότητας σε σχέση με την ανδρική, όχι όμως και τη διαφορετική μορφή της. Ο παραμερισμός ωστόσο των κοινωνικών παραγόντων αποτέλεσε σημείο κριτικής γι' αυτές τις θεωρίες και τη μη αποδοχή τους από τον επιστημονικό κόσμο.

B) Κοινωνιολογικές και εγκληματολογικές θεωρίες

Ως αντίλογος των κλασικών θεωριών για την ερμηνεία της γυναικείας εγκληματικότητας αποτέλεσαν οι κοινωνιολογικές και εγκληματολογικές μελέτες, κυρίως αυτές που αναπτύχθηκαν μετά το 1960, προσανατολισμένες σε κοινωνικούς, οικονομικούς και πολιτισμικούς παράγοντες.

Κατά την κοινωνιολογική προσέγγιση, η εξέταση των διαφόρων προβλημάτων που παρουσιάζει το θέμα της γυναικείας εγκληματολογίας ήδη από τους εκπροσώπους της Σχολής του Σικάγο, κοινωνιολόγους και εγκληματολόγους, δεν έγινε συστηματικά, αλλά στη σφαίρα μελέτης του «νεαρού εγκληματία», ο οποίος αποτέλεσε σταθερό σημείο αναφοράς στη μεταπολεμική κοινωνιολογία της απόκλισης. Υπό το πρίσμα των κοινωνικό- οικονομικών και πολιτικών αλλαγών, ο νεαρός εγκληματίας έγινε «ήρωας» κι «επαναστάτης»

95 Γιωτοπούλου - Μαραγκοπούλου, (1991), σελ. 151

96 Μαυρή, Μ., «Γυναικεία εγκληματικότητα», Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 68Α, 1988, σελ. 151-153

97 Konopka G., (1966), «*The Adolescent Girl in Conflict*», N. Jersey, Prentice Hall, όπως αναφέρεται

στο Γιωτοπούλου - Μαραγκοπούλου, (1991), σελ. 152.

98 Βλ. ό.π. σελ. 152

ως αποτέλεσμα τον περιορισμό του επιστημονικού ενδιαφέροντος για τη γυναίκα-εγκληματία. Η μελέτη της γυναικείας εγκληματικότητας απασχόλησε τους ειδικούς μόνο σε αντιπαράθεση με την ανδρική εγκληματικότητα και οι αναλύσεις χρησιμοποιήθηκαν είτε για την εξήγηση της γένεσης της γυναικείας εγκληματικότητας, είτε ως εξήγηση για τα χαμηλά ποσοστά συμμετοχής τους.⁹⁹

Από το 1970, όποτε εκδηλώνονται οι γυναικείες ομάδες¹⁰⁰ και το γυναικείο ή φεμινιστικό κίνημα¹⁰¹ στρέφεται και το ενδιαφέρον κοινωνιολόγων και εγκληματολόγων προς την γυναικεία συμμετοχή στο έγκλημα και τις αιτίες της. Από τις σημαντικότερες ερμηνείες που χρησιμοποιήθηκαν για την εξήγηση της γυναικείας εγκληματικότητας είναι εξής:

➤ Η θεωρία της κοινωνικής αποδιοργάνωσης και υποκουλτούρας

Το 1920 οι C. Shaw και H. McKay¹⁰² μελέτησαν την νεανική παραβατικότητα στην πόλη του Σικάγο σε ένα δείγμα αγοριών ηλικίας 10-16 ετών, βασισμένοι στο θεωρητικό μοντέλο «των ομόκεντρων ζωνών», όπως το διατύπωσαν οι R.E.Park, E. Burgess και R.McKenzie, το οποίο αφορούσε τη προσαρμογή της ανθρώπινης συμπεριφοράς στο φυσικό και κοινωνικό της περιβάλλον. Οι ανωτέρω έκαναν μόνο μια παρενθετική αναφορά στα στοιχεία για τη γυναικεία εγκληματικότητα.¹⁰³

Ο πλέον αντιπροσωπευτικός της Σχολής του Σικάγο που μελέτησε τη γυναικεία εγκληματικότητα είναι F.M. Thraser. Στο έργο του «The gang» το 1963 υποστηρίζει ότι η παραβατικότητα στο πλαίσιο της συμμορίας είναι

99 Βλ. ο.π. σελ 152-153

100 Νόβα – Καλτσούννη, Χ., (1989) «Η εγκληματική δραστηριότητα της γυναίκας», Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας, τ. 3-4, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 172

101 Το Γυναικείο ή Φεμινιστικό Κίνημα ιστορικά υπήρξε ένα από τα μεγαλύτερα σε έκταση, με τεράστια απήχηση σε ολόκληρο τον κόσμο. Τα πρώτα βήματα των γυναικείων αντιδράσεων καταγράφονται από τα μέσα του 18^{ου} αιώνα, ωστόσο το πέρασμα στον 20^ο αιώνα θα σημάνει και την απαρχή των γυναικείων κινητοποιήσεων. Αναμφισβήτητο το γυναικείο κίνημα είχε καταλυτική επίδραση στη ζωή των γυναικών φέρνοντας στο προσκήνιο τη διάσταση του «κοινωνικού φύλου» συμβάλλοντας στη κατοχύρωση δικαιωμάτων για τις γυναίκες. Αναπτύχθηκαν διάφορες τάσεις οι κυριότερες από αυτές είναι: ριζοσπαστικός, μαρξιστικός, φιλελεύθερος, λεσβιακός, ψυχαναλυτικός φεμινισμός.

Περισσότερα βλ. Κωστούλη Γαλατεία «Το Φεμινιστικό Κίνημα: Διαμόρφωση, τάσεις και η συμβολή του στην ανάδειξη νέων αντικειμένων έρευνας και στην εγκληματολογική πολιτική» στο *Εγκληματολογικά Τετράδια*, «Νέα Κινήματα, Εγκληματολογική Προσέγγιση», Αρτινοπούλου Β. (επιμेल.), (2000), Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 135-154.

102 Shaw C. & McKay H., (1942), «*Juvenile Delinquency and Urban Areas*», University of Chicago Press όπως αναφέρεται στο Ζαραφώνιτου Χ. (1995), σελ. 144

103 Βλ. ό.π.σελ. 144-147

φυσιολογική, αποκλείοντας όμως τα κορίτσια ως μέλη συμμορίας καθώς δεν ταιριάζουν στο πρότυπο του «ήρωα» αγοριού λόγω της σωματικής τους αδυναμίας και της αυστηρότερης επιτήρησής τους.¹⁰⁴

Ο Cohen¹⁰⁵ υποστήριξε ότι οι γυναικείες υποκουλτούρες, όπως και οι ανδρικές, αποτελούνται από μέλη που είχαν απογοητευτεί στη προσπάθειά τους να επιτύχουν παραδοσιακούς κοινωνικούς στόχους του φύλου τους, όπως είναι ο γάμος, το κοινωνικό status και ο σεβασμός. Τα κορίτσια στρέφονται σε μία κουλτούρα που τους προσφέρει υποκατάστατο status, εκτός των πλαισίων της νόμιμης κοινωνίας.¹⁰⁶

➤ Θεωρία της κοινωνικής μάθησης

Κύριος εκπρόσωπος της θεωρίας της κοινωνικής μάθησης ή του διαφορικού συγχρωτισμού είναι ο Sutherland¹⁰⁷, ο οποίος ανήκει κι αυτός στους εκπροσώπους της Σχολής του Σικάγο. Βασικός ισχυρισμός στη θεωρία του είναι ότι τα άτομα ωθούνται στο έγκλημα όταν οι επαφές που έχουν με εγκληματικά πρότυπα υπερσχύουν εκείνων με μη εγκληματικά. Για να ολοκληρωθεί όμως η διαδικασία του περάσματος στην πράξη θα πρέπει να υπάρχουν και οι κατάλληλες συνθήκες, όπως η οικονομική ανάγκη, η έλλειψη εναλλακτικών λύσεων και οι ευκαιρίες για τη διάπραξη.¹⁰⁸

Σύμφωνα με τη θεωρία του διαφορικού συγχρωτισμού οι άνδρες έχουν περισσότερες ευκαιρίες να συναναστραφούν με εγκληματίες και να μάθουν εγκληματικές τεχνικές, απ' ότι οι γυναίκες λόγω του κοινωνικού τους ρόλου και των συνθηκών διαβίωσης. Ωστόσο υπάρχουν περιπτώσεις όπου γυναίκες, λόγω κοινωνικής τάξης και του κοινωνικού περιγύρου είναι δυνατό να συγχρωτιστούν με εγκληματικά άτομα και να εμπλακούν σε εγκληματικές δραστηριότητες.¹⁰⁹

104 Μαυρή, Μ., «Γυναικεία εγκληματικότητα», Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 68Α, 1988, σελ. 155-156

105 Βλ. Cohen A. (1955), «*Delinquent Boys: The Culture of the Gang*», Ν. York, όπως αναφέρεται στο Adler, F., Mueller, W., O., G. & Laufer, S., W., (1998) «*Criminology*». The shorter version, 3d ed., Boston, McGrawHill, σελ. 138

106 Βλ. ό. π. σελ. 138

107 Sutherland E., (1949), «*White Collar Crime*», Ν. York, The Dryden Press, όπως αναφέρεται στο Ζαραφωνίτου Χ. (1995), σελ. 115

108 Βλ. ό.π. σελ. 115

109 Χάιδου Αν., (1996), σελ. 269

➤ Θεωρία των κοινωνικών ρόλων

Νεότερες έρευνες σχετικά με την εγκληματικότητα στρέφουν το ενδιαφέρον τους στη έννοια του κοινωνικού ρόλου¹¹⁰. Έχει υποστηριχθεί ότι η απογοήτευση της γυναίκας στο πλαίσιο του ρόλου σε συνδυασμό με τις πατριαρχικές δομές και τις κοινωνικό-οικονομικές αλλαγές την ωθούν στην εκδήλωση εγκληματικής συμπεριφοράς. Κοινωνικοί ρόλοι που στερεότυπα της προσδίδονται, ο ρόλος της στις οικονομικές και πολιτικές διαδικασίες, καθώς και η εδραίωση της νέας της ταυτότητας αποτελούν πλέον θέμα μελέτης για τους εγκληματολόγους.¹¹¹

Οι ερμηνείες που βασίστηκαν στη θεωρία των κοινωνικών ρόλων συνέδεσαν το χαμηλό δείκτη εγκληματικότητας της γυναίκας με το σύστημα αξιών, χρονικά προσδιορισμένο και σε μια συγκεκριμένη κοινωνία, και με τους τρόπους που επιλέγει η γυναίκα για να λύσει τα προβλήματά της.¹¹² Πολλοί εκπρόσωποι των θεωριών αυτών προέρχονταν από το φεμινιστικό κίνημα. Από τις σημαντικότερες ερμηνείες είναι της Girsner, η οποία βασιζόμενη στον ισχυρισμό του Cohen, ότι οι άνθρωποι προκειμένου να λύσουν τα προβλήματά τους ψάχνουν λύσεις που δεν αμφισβητούν την ταύτισή τους με το φύλο που ανήκουν, τόνισε ότι το είδος της παραβατικής συμπεριφοράς επιλέγεται από το υποκείμενο ανάλογα με το κοινωνικό του ρόλο. Η επιλογή της λύσης του προβλήματος δεν εξαρτάται μόνο από την ταύτιση του υποκειμένου με κάποιο πρότυπο αλλά κι από τα μέσα που διαθέτει την επίλυση του. Το ίδιο ισχύει και στη περίπτωση της γυναίκας : η επιτυχία των στόχων του νέου της ρόλου εξαρτάται από τα μέσα που διαθέτει για να ανταποκριθεί σ' αυτόν.¹¹³

110 Σημείωση: Από κοινωνιολογικής άποψης, η έννοια του ρόλου είναι το σημείο τομής του ατόμου με την κοινωνία, και αποτελεί ένα πλέγμα από προσδοκίες και μορφές συμπεριφοράς, που απευθύνει η κοινωνία προς τον κάτοχο μιας θέσης ή τον φορέα ενός ρόλου. Η θέση ενός ατόμου στην οικογένεια, στον επαγγελματικό τομέα, στον κοινωνικό περίγυρο διαμορφώνεται ανάλογα με τις υπάρχουσες καταστάσεις κι ανάγκες. Ανάλογα με τη θέση που έχει κάποιος, δημιουργούνται προσδοκίες και υποχρεώσεις για την συμπεριφορά του κι έτσι δημιουργείται ο κοινωνικός του ρόλος. Ο ρόλος είναι η δυναμική όψη μιας θέσης, είναι δηλ. η συμπεριφορά του ατόμου στην κοινωνική δομή. Περισσότερα Βλ. Παπαναούμ-Τζίκα Ζ. "Θεωρία του ρόλου και κοινωνικοποίηση", στο "Φιλόλογος", 1979, 18, τ. Δ'

111 Βλ. ο. π. σελ. 272

112 Πανούσης Γ., (1999), «Εγκληματολογία, Εγκληματική έρευνα και Μ.Μ.Ε», Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα, σελ. 32

113 Νόβα – Καλτσούνη, Χ., (1989) σελ. 181

Η Gipsper έδειξε ότι η ταύτιση του υποκειμένου με το παραδοσιακό πρότυπο που του έχει αποδοθεί λειτουργεί ενισχυτικά με την παραβατική συμπεριφορά που εκδηλώνεται, δεν κατάφερε όμως να απαντήσει για τα χαμηλά ποσοστά της γυναικείας εγκληματικότητας σε σχέση με των ανδρών.¹¹⁴

Η απάντηση για τη μικρότερη συμμετοχή των γυναικών στην εγκληματικότητα ίσως μπορεί να αποδοθεί στους κοινωνικούς ρόλους και τα χαρακτηριστικά που τους προσδίδονται, καθώς και στη διαδικασία κοινωνικοποίησης και του κοινωνικού ελέγχου που τους ασκείται. Κατά τους κοινωνικούς επιστήμονες τα διαφορετικά χαρακτηριστικά της προσωπικότητας ανδρών και γυναικών, ενισχύουν ή αποτρέπουν την εκδήλωση εγκληματικής συμπεριφοράς. Η ανεξάρτητη κι επιβλητική φύση του άνδρα σε συνδυασμό με το μικρότερο άτυπο κοινωνικό έλεγχο που του ασκείται θα συμβάλλουν σε μεγαλύτερο βαθμό στην επιθυμία εκδήλωσης εγκληματικής συμπεριφοράς, σε αντίθεση με τη γυναίκα, η οποία υπόκεινται σε αυστηρότερο έλεγχο της συμπεριφοράς της από τις πατριαρχικές κοινωνίες.

➤ **Θεωρία του κοινωνικού ελέγχου**

Οι θεωρίες του κοινωνικού ελέγχου υποστηρίζουν ότι όλοι οι άνθρωποι από τη φύση τους είναι «δυνάμει» εγκληματίες και ικανοί για τη διάπραξη εγκλημάτων. Οι θεωρίες αυτές δεν αναζητούν τις αιτίες που ωθούν τα άτομα στο έγκλημα, αλλά στο πλαίσιο του κοινωνικού ελέγχου προσπαθούν να ερμηνεύσουν πως και υπό ποιες συνθήκες οι ανασχετικές δυνάμεις που συγκρατούν το άτομο από την παρέκκλιση σε κάποιες περιπτώσεις μειώνονται ή εξαφανίζονται κι επιτρέπουν στο άτομο την εκδήλωση εγκληματικής δραστηριότητας.¹¹⁵

Ο T. Hirschi¹¹⁶ στη θεωρία του για το κοινωνικό δεσμό, έθεσε τέσσερεις δεσμούς που συμβάλλουν θετικά στην κοινωνικοποίηση και στη συμμόρφωση: η προσκόλληση, η αφοσίωση, η συμμετοχή και η πίστη. Όσο

114 Βλ. .ο.π. σελ. 180-181

115 Χάιδου Αν. ,(1996), σελ 202-203

116 Hirschi T. (1969), «*Causes of Delinquency*», University of California Press, Berkeley, όπως αναφέρεται στο Χάιδου Αν. ,(1996) σελ. 202, στο Vold G., et.al. (2002), « *Theoretical Criminology* », N.Y. Oxford Q University Press, σελ. 183-189

πιο ισχυροί είναι οι δεσμοί αυτοί με το κοινωνικό περιβάλλον τόσο λιγότερες πιθανότητες υπάρχουν για την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς.¹¹⁷

Ο Warren M. Q.¹¹⁸ αναφέρει ότι οι διαφοροποιήσεις στην ανατροφή, η αποτυχία στο σχολείο, στο γάμο, στην οικογένεια, στο επάγγελμα, καθώς και η ανυπαρξία εξωτερικού ελέγχου σε κοινωνικές ομάδες και δεσμούς μπορούν να ερμηνεύσουν τις αιτίες για τη γυναικεία εγκληματικότητα.¹¹⁹

Οι γυναίκες, έχοντας ως κύριο μέλημα τη φροντίδα της οικογένειας αναπτύσσουν έντονους κοινωνικούς δεσμούς με το οικογενειακό περιβάλλον. Όταν η αφοσίωση και η προσκόλληση σε αυτό μειωθούν ή εξαφανιστούν είναι δυνατό να εμφανίσουν παραβατική συμπεριφορά.

Γενικότερα, οι θεωρητικοί ελέγχου αναφέρονται σε ένα είδος «εσωτερικού ελέγχου»¹²⁰ στη συνείδηση, ή στην «πίστη της ηθικής ισχύος των κοινωνικών κανόνων»¹²¹ και θεωρούν τα στοιχεία αυτά μηχανισμούς που προλαμβάνουν την εγκληματικότητα.

Από τις προαναφερθείσες θεωρίες, οι θεωρίες του κοινωνικού ελέγχου και των κοινωνικών ρόλων μπορούν να ερμηνεύσουν ως ένα βαθμό τη χαμηλή γυναικεία εγκληματικότητα στη βάση, αφενός, του αφομοιωμένου συστήματος αξιών και των στερεοτυπικών ρόλων των δύο φύλων και, αφετέρου, των ανεπτυγμένων κοινωνικών δεσμών που αναπτύσσει η γυναίκα και του ανεπίσημου κοινωνικού ελέγχου που ασκείται σ' αυτήν κυρίως από το οικογενειακό περιβάλλον.¹²²

Και στις κοινωνιολογικές θεωρίες για την γυναικεία εγκληματικότητα ασκήθηκε έντονη κριτική και θεωρήθηκε ως προβληματική. Οι θεωρίες που αναπτύχθηκαν βασίζονται κυρίως σε πορίσματα ανδροκεντρικών μελετών, ενώ συνοψίζουν την γυναικεία παραβατική συμπεριφορά σε λιγостές κατηγορίες παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς όπως της πορνείας, της κλοπής και της ψυχικής ασθένειας.

117 Vold G., et.al. (2002), σελ. 183-189

118 Warren Marguerite.Q. (1982), «*Delinquency in Female Offenders*», in Nicole H. Rafter, Elizabeth A. Stanko (Eds), «*Judge, Lawer, Victim, Thief*» Boston, όπως αναφέρεται στο Χάϊδου Av. ,(1996), σελ 273

119 Χάϊδου Av. ,(1996), σελ 273

120 I. Nye (1985), .οπ..αν. . Χάϊδου Av. ,(1996), σελ 203

121 T. Hirschi (1969) οπ..αν. . Χάϊδου Av. ,(1996), σελ 203

122 Θεοδωροπούλου Μ. , «*Η γυναίκα ως δράστης και η αντιμετώπισή της από το σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης*», Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 129 Β', 2009, σελ. 128.

Η εντονότερη ίσως κριτική προήλθε από το χώρο της φεμινιστικής θεωρίας και ιδιαίτερα την φεμινιστική εγκληματολογία η οποία προσπάθησε να ξεπεράσει την δεσπόζουσα ανδρική θεωρητική τάση που προέβαλαν οι κοινωνιολογικές θεωρίες.

Γ) Φεμινιστικές Εγκληματολογικές Θεωρίες

Με την εμφάνιση του γυναικείου κινήματος και την ανάπτυξη των φεμινιστικών θεωριών αναπτύσσεται τη δεκαετία του 1970 η φεμινιστική εγκληματολογία, η οποία όρισε το φύλο ως εστιακό σημείο ανάλυσης.

«Οι Φεμινιστικές προσεγγίσεις δεν περιορίστηκαν στις κοινωνικό- οικονομικές ανισότητες, αλλά διερεύνησαν και προβλήματα του ενδοοικογενειακού περιβάλλοντος των γυναικών. Αναγνώρισαν συγκεκριμένες μορφές βίας κατά των γυναικών, προσδίδοντας σ' αυτές στη συνέχεια το χαρακτηρισμό της *κακοποίησης*. Ανέδειξαν μ' αυτό τον τρόπο τη σχέση της γυναίκας με το έγκλημα». (Αρτινοπούλου, 1993).¹²³

Οι φεμινιστικές εγκληματολογικές θεωρίες προσπάθησαν να καλύψουν τα κενά των βιολογικών και κοινωνιολογικών εξηγήσεων, αρχικά καταγράφοντας και ερμηνεύοντας τη γυναικεία εμπειρία σε σχέση με το έγκλημα και στα επόμενα στάδια ανάπτυξης και ωρίμανσης μελετώντας την ανδρική και γυναικεία εγκληματικότητα υπό το πρίσμα της κοινωνικής κατασκευής του φύλου¹²⁴.

Οι φεμινιστές εγκληματολόγοι επισήμαναν ότι η θεωρία και η έρευνα θα πρέπει να περιλαμβάνουν τη γυναίκα όχι απλώς ως μια συμπληρωματική περιγραφική μεταβλητή, αλλά ως δρώντα άτομα, φορείς κοινωνικής αλλαγής και υποκείμενα ανάλυσης με ειδική επιστημολογία και μεθοδολογία¹²⁵

123 Αρτινοπούλου Β. (1993), « Η συμβολή των φεμινιστικών προσεγγίσεων στη σύγχρονη κοινωνιολογική σκέψη », Θεσσαλονίκη σελ. 4,5,6,7,8 όπως αναφέρεται στο *Εγκληματολογικά Τετράδια*, «Νέα Κινήματα, Εγκληματολογική Προσέγγιση», Αρτινοπούλου Β. (επιμελ.), (2000), Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 155.

124 Πετούση Βασιλική, « Η φύση της γυναίκας και ο ιπποτισμός του άνδρα: Κλασσικές θεωρίες και προτάσεις για τη γυναικεία εγκληματικότητα », Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 106, 2001, σελ. 105-137.

125 Παπαγεωργίου, Γ., «Η φεμινιστική κριτική της παραδοσιακής επιστημονικής έρευνας και η εναλλακτική πρότασή της», στο: Παπαγεωργίου, Γ. (επιμ.), (1998), «Μέθοδοι στην κοινωνιολογική έρευνα», Αθήνα, Τυπωθητώ – Γ. Δαρδάνος, σελ. 120

Στο άρθρο των Daly και Chesney-Lind με τίτλο «Feminism and Criminology» παρουσιάζονται οι βασικές θέσεις και αρχές της φεμινιστικής σκέψης ως εξής¹²⁶:

- ο Το φύλο είναι ένα σύνθετο κοινωνικό, ιστορικό και πολιτιστικό προϊόν, το οποίο σχετίζεται μεν , αλλά δεν προέρχεται από τις βιολογικές ή φυσιολογικές διαφορές των φύλων.
- ο Το φύλο και οι έμφυλες σχέσεις ορίζουν την κοινωνική ζωή και τους κοινωνικούς θεσμούς με καθοριστικό τρόπο.
- ο Οι έμφυλες σχέσεις και οι κατασκευές του θηλυκού κι αρσενικού δεν είναι συμμετρικές αλλά βασίζονται στην οργανωτική αρχή της αντρικής υπεροχής και της κοινωνικο-οικονομικής και πολιτισμικής κυριαρχίας πάνω στις γυναίκες.
- ο Η παραγωγή της γνώσης οφείλει να είναι έμφυλη.
- ο Οι γυναίκες πρέπει να βρίσκονται στο κέντρο της διανοητικής συζήτησης και όχι να είναι περιφερειακές, αόρατες ή παραρτήματα των ανδρών.

Οι θεωρητικοί της φεμινιστικής εγκληματολογίας επισήμαναν την ανάγκη μελέτης της εγκληματικότητας στην έμφυλη διάσταση της, στηριζόμενοι στα ολοένα και αυξανόμενα ποσοστά της γυναικείας συμμετοχής στο έγκλημα που παρατηρήθηκαν κυρίως τις δεκαετίες του 1960 και 1970. Μεταξύ αυτών η εξήγηση που έτυχε μεγαλύτερης απήχησης είναι η θεωρία του «νέου θηλυκού εγκληματία» της F. Adler (1975), η οποία υποστηρίζει ότι η αυξανόμενη απελευθέρωση των γυναικών συνέβαλε στην εμφάνιση μιας «νέας γυναικείας εγκληματικότητας» που χαρακτηρίζεται από βίαιη συμπεριφορά.¹²⁷ Σύμφωνα με την Adler, ιδιαίτερα στις αναπτυγμένες οικονομικά χώρες, το γενικότερο κλίμα ισότητας που διεκδικεί το γυναικείο φύλο, είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία περισσότερων ευκαιριών πρόσβασής τους σε εγκληματικές δραστηριότητες (εγκλήματα βίας και οικονομικά εγκλήματα).¹²⁸

Παραλλαγή της θεωρίας αυτής, αποτελούν οι απόψεις της R. Simon, η οποία υποστήριξε ότι η εμφάνιση του γυναικείου κινήματος και η αλλαγή του ρόλου και της θέσης της γυναίκας συνδέονται με την αύξηση της γυναικείας

126 Daly Kathleen και Meda Chesney-Lind, 1988, «Feminism and Criminology», Justice Quarterly, 5(4), σελ. 498-538.

¹²⁷ Χάϊδου Αν. , (1996), σελ 273

¹²⁸ Γιωτοπούλου - Μαραγκοπούλου, (1991), σελ 181

εγκληματικότητας. Ωστόσο η Simon , προέβλεπε ότι η σοβαρή εγκληματικότητα των γυναικών δεν θα αυξηθεί σημαντικά και ενδεχομένως στο μέλλον να μειωθούν και τα ποσοστά των βίων εγκλημάτων λόγω της αποκατάστασης των συναισθηματικών πιέσεων και των αποστερήσεων που ένιωθε η γυναίκα στο παραδοσιακό πρότυπο.¹²⁹

Η φεμινιστική εγκληματολογία πέραν της προσπάθειας να ανατρέψει τον ανδροκεντρισμό που επικρατούσε μέχρι τότε στις εγκληματολογικές θεωρίες θέτοντας στην επιστημολογική agenda τη γυναίκα ως αντικείμενο μελέτης, συνέβαλε και στην προβολή της γυναικείας θυματοποίησης συγκεντρώνοντας εμπειρικά δεδομένα, καθώς κι ανέπτυξε θεωρίες που μπορούσαν να εξηγήσουν την ανδρική και την γυναικεία εγκληματικότητα στην έμφυλη διάστασή της.¹³⁰

Στα μέσα του 20^{ου} αιώνα κι υπό το γενικευμένο κλίμα αμφισβήτησης της υφιστάμενης τάξης των πραγμάτων εκείνης της εποχής, οι φεμινιστές και οι φεμινίστριες «θέτουν ως κεντρικό αίτημα στρατηγικής δράσης την αντιμετώπιση των γυναικείων ζητημάτων σε σφαιρική βάση», φέρνοντας στο προσκήνιο «ζητήματα όπως η πορνεία, ο βιασμός, η σωματική κακοποίηση, η κοινωνική θέση της γυναίκας».¹³¹

Ωστόσο, το φεμινιστικό κίνημα δεν κατάφερε, εκτός κάποιων μικρών αλλαγών, την κατάργηση των παλαιών στερεοτύπων για τη θέση και το ρόλο των δύο φύλων και η φεμινιστική εγκληματολογία δύσκολα αφομοιώθηκε στο χώρο της εγκληματολογίας.

Για την εξήγηση του εγκληματικού φαινομένου , καθώς και των ρόλων και των θέσεων των δυο φύλων είναι αναγκαία μια θεωρία που να λαμβάνει υπ' όψη τους κοινωνικούς, οικονομικούς και πολιτιστικούς παράγοντες που λειτουργούν ως γενεσιουργοί της παραβατικής συμπεριφοράς.¹³²

129 Βλ.ο.π. σελ. 182

130 Πετούση Βασιλική, « Η φύση της γυναίκας και ο ιπποτισμός του άνδρα: Κλασσικές θεωρίες και προτάσεις για τη γυναικεία εγκληματικότητα», Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 106, 2001, σελ. 105-137.

131 Γουσέτη Ι. , (2007), «Θεωρητικές Προσεγγίσεις της Πορνείας: Από το Θετικισμό στο Φεμινισμό», Πάντειο Πανεπιστήμιο, σελ. 46-47.

132 Γιωτοπούλου - Μαραγκοπούλου, (1991), σελ 197

1.2. Στοιχεία για τη γυναικεία εγκληματικότητα

Τα αυξημένα ποσοστά της γυναικείας παραβατικότητας που παρατηρούνται στις επίσημες αστυνομικές και δικαστικές στατιστικές, καθώς και η ανησυχητική αύξηση του αριθμού των γυναικών στις φυλακές κατά τα τελευταία έτη, θέτουν το θέμα του θηλυκού δράστη στην πολιτική agenda των κυβερνήσεων αλλά και στους επιστημονικούς χώρους της εγκληματολογίας.

Εμπειρικές έρευνες και θεωρητικές προσεγγίσεις προσπαθούν να σκιαγραφήσουν το νέο προφίλ της γυναίκας – δράστη, τα εγκλήματα στα οποία εμπλέκεται καθώς και την αντιμετώπισή που τυγχάνει από την Ποινική Δικαιοσύνη.

Η ανάπτυξη των μεθοδολογικών εργαλείων : στατιστικές, έρευνες θυματοποίησης κι έρευνες αυτό-ομολογούμενης ενοχής¹³³ έχουν συμβάλλει σημαντικά στην ανάδειξη τόσο των ποσοτικών, όσο και των ποιοτικών χαρακτηριστικών της γυναικείας εγκληματικότητας.

Σε μια διεθνή ανασκόπηση των στατιστικών μετρήσεων και ερευνών γίνεται προσπάθεια να απαντηθούν ερωτήματα όπως : Γιατί η εμπλοκή των γυναικών με το ποινικό σύστημα έχει αυξηθεί τόσο δραματικά; Οι γυναίκες διαπράττουν όντως περισσότερα εγκλήματα; Τα εγκλήματα αυτά γίνονται πιο βίαια;

Όσον αφορά τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της γυναικείας εγκληματικότητας, σε έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί την τελευταία δεκαετία στην Αμερική, οι ερευνητές στρέφουν το ενδιαφέρον τους στις εμπειρίες ζωής των γυναικών με παραβατική συμπεριφορά. Ξεκινώντας από γενικά πλαίσια μελετούν το οικογενειακό, κοινωνικό και επαγγελματικό περιβάλλον, τις συνθήκες διαβίωσης και την οικονομική τους κατάσταση, για να φτάσουν σε πιο ειδικές μεταβλητές όπως είναι η χρήση ή μη ουσιών, η προηγούμενη εμπλοκή τους με το ποινικό σύστημα, ψυχολογικές λειτουργίες, ιστορίες φυσικής ή/και σεξουαλικής κακοποίησης.¹³⁴

Από έρευνες στις Ηνωμένες Πολιτείες και στον Καναδά προκύπτουν ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά που σκιαγραφούν το προφίλ της γυναίκας-

¹³³ Ζαραφωνίτου Χ. (1995), σελ. 35-46

¹³⁴ Barbara E. Bloom, «Gender-Responsive Strategies: Research, Practice, and Guiding Principles for Women Offenders», Dept. of Criminology and Criminal Justice Sonoma State University, Excellence in Justice Symposium November 17, 2006.
Text at <http://www.asca.net/system/assets/attachments/2868/018017.pdf?1306719219>

δράστη : ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα των 25-30 ετών, η πρώτη τους επαφή με την ποινική δικαιοσύνη είναι σε σχετικά μικρή ηλικία, κάνουν υπερβολική χρήση ναρκωτικών ή συνδέονται με αδικήματα περί ναρκωτικών, η πλειονότητα έχει καταδικαστεί για ελαφρά αδικήματα, το μορφωτικό τους επίπεδο είναι μέτριο ή χαμηλό, έχουν περιορισμένη επαγγελματική κατάρτιση κι έχουν εργαστεί σποραδικά. Επίσης, πολλές από αυτές προέρχονται από διαλυμένες οικογένειες, έχουν βιώσει κάποια τραυματική εμπειρία¹³⁵, ενδεχομένως να έχουν υποστεί φυσική και σεξουαλική κακοποίηση, ενώ τέλος σημαντικό είναι το ποσοστό των ανύπαντρων γυναικών που είναι μητέρες ανηλίκων.¹³⁶

Όσον αφορά το ποσοτικά στοιχεία από τις έρευνες αυτές, το 2005 περισσότερο από ένα εκατομμύριο γυναίκες βρίσκονταν υπό την εποπτεία του Ποινικού Συστήματος Δικαιοσύνης των Η.Π.Α, με την πλειοψηφία αυτών να είναι υπό επιτήρηση. Στις κρατικές και ομοσπονδιακές φυλακές υπήρχαν περίπου 106.000 έγκλειστες γυναίκες (7% το συνολικού πληθυσμού κρατουμένων), ενώ σε τοπικές φυλακές υπήρχαν πάνω από 94.000 γυναίκες (το 12,7% του πληθυσμού των φυλακών). Σε ποσοστό 31% συνελήφθησαν για αδικήματα κατά της ιδιοκτησίας, ακολουθούσαν αδικήματα κατά των ναρκωτικών σε ποσοστό 18%, ενώ το 17% αντιπροσώπευαν συλλήψεις για βίαια αδικήματα.¹³⁷

Στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης οι εθνικές πηγές πληροφοριών για το έγκλημα θα μπορούσαμε να πούμε ότι βρίσκονται σ' ένα πρώιμο στάδιο, καθώς παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές στην προσέγγιση και στην μέτρηση των τάσεων του εγκλήματος. Ωστόσο το 1996, το Συμβούλιο της Ευρώπης όρισε μια επιτροπή για να προετοιμάσει μια επιτομή της εγκληματικότητας και της ποινικής δικαιοσύνης (European Sourcebook), για

135 Σημείωση : Σύμφωνα με το διαγνωστικό εγχειρίδιο DSM IV-TR, που χρησιμοποιείται από φορείς/ειδικούς της ψυχικής υγείας, ως τραύμα ορίζεται :«η άμεση προσωπική εμπειρία ενός γεγονότος που περιλαμβάνει την πραγματική ή δυνητική περίπτωση θανάτου ή σοβαρό τραυματισμό, ή άλλη απειλή για τη σωματική ακεραιότητα κάποιου, ή απειλή για τη σωματική ακεραιότητα άλλου προσώπου, ή τη γνώση για απροσδόκητο ή βίαιο θάνατο, σοβαρή βλάβη, ή την απειλή θανάτου ή τραυματισμού για μέλος της οικογένειας ή άλλου κοντινού προσώπου ("involving direct personal experience of an event that involves actual or threatened death or serious injury, or other threat to one's physical integrity; or a threat to the physical integrity of another person; or learning about unexpected or violent death, serious harm, or threat of death or injury experienced by a family member or other close associate."

136 Βλ. ό.π. Barbara E. Bloom σελ. 6-12, Μαγγανάς Αντ. (1999), «Θέματα Εγκληματολογικά & Ποινικού Δικαίου», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 248

137 Βλ. ο.π. Barbara E. Bloom σελ 1-10

τα δεδομένα των κρατών μελών της. Μέχρι σήμερα έχουν ολοκληρωθεί τέσσερις εκδόσεις του European Sourcebook¹³⁸.

Σύμφωνα με την πιο πρόσφατη έκδοση, το *European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics- 2010*, το οποίο περιλαμβάνει στατιστικά στοιχεία για τη περίοδο 2003-2007 για 42 χώρες οι κατηγορίες των αδικημάτων όπου εμφανίζονται υψηλά ποσοστά γυναικείας συμμετοχής είναι οι εξής¹³⁹ :

- 1) Σημαντικές τροχαίες παραβιάσεις (Major Traffic offences)
- 2) Ανθρωποκτονία εκ προθέσεως (Intentional homicide)
- 3) Σωματική βλάβη- επίθεση (Bodily injury -Assault)
- 4) Ληστεία (Robbery)
- 5) Κλοπή (Theft)
- 6) Κλοπή – Διάρρηξη (Theft – Burglary)
- 7) Απάτη (Fraud)
- 8) Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος (Money laundering)
- 9) Διαφθορά (Corruption)
- 10) Διακίνηση Ναρκωτικών (Drug Offences)

Επίσης, παρατηρείται σταδιακά να διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο σε οικονομικά εγκλήματα, όπως απάτες και τοκογλυφίες, ενώ πολλοί ερευνητές κάνουν λόγο και για μια νέα μορφή γυναικείας εγκληματικότητας, τη συμμετοχή σε συμμορίες-ομάδες και την εμπλοκή τους σε περιπτώσεις bullying, κυρίως νεαρών γυναικών και κοριτσιών.¹⁴⁰ Η Ελλάδα, στην ίδια Έκθεση, όσον αφορά τα ποσοστά γυναικείας εγκληματικότητας κατέχει τη 14^η θέση με ποσοστό 13,6 % (ανά 100.000 πληθυσμό).

Επιπλέον, όσον αφορά την ελληνική πραγματικότητα, σύμφωνα με τη στατιστική επετηρίδα της Ελληνικής Αστυνομίας το 2008, τα αδικήματα που εμφανίζουν την μεγαλύτερη γυναικεία συμμετοχή, σε άτομα που συνελήφθησαν , αφορούν κατηγορίες αδικημάτων :

138 Σημείωση : Η πρώτη πραγματοποιήθηκε για 36 χώρες –μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης καλύπτοντας τη χρονική περίοδο 1990-1996. Η δεύτερη έγινε το 2000 για 40 Ευρωπαϊκές χώρες κι αφορούσε τις χρονιές 1995-2000, η τρίτη έκδοση το 2006 για 37 χώρες και για τα έτη 2000-2003, ενώ η τέταρτη και πιο πρόσφατη έκδοση δημοσιεύτηκε το 2010 για τα έτη 2003-2007.

139 European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics – 2010, text at : <http://europeansourcebook.org/>

140 M. Silvestri, C. Crowther- Dowey, 2008, *Gender and Crime*, SAGE Publications Inc, London, σελ. 27- 28

- 1) Νομοθεσία περί Δημόσιας Υγείας
- 2) Νομοθεσία περί Ναρκωτικών
- 3) Νομοθεσία περί Αυτοκινήτων
- 4) Παραβιάσεις άλλων Ειδ. Π. Νόμων
- 5) Διακεκριμένων κλοπών και λοιπών κλοπών
- 6) Ανθρωποκτονία από αμέλεια
- 7) Εξύβριση

Σε μικρότερα ποσοστά εμφανίζονται αδικήματα σχετικά με απάτες και εκβιασμούς.¹⁴¹

Η αύξηση της γυναικείας εγκληματικότητας¹⁴² στον ελλαδικό χώρο , αντανακλάται κι από τις σωφρονιστικές στατικές του Υπουργείου Δικαιοσύνης¹⁴³, όπου την τελευταία οκταετία σημειώνονται τα εξής :

A/A	ΈΤΟΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ
1	2003	394
2	2004	506
3	2005	594
4	2006	592
5	2007	582
6	2008	559
7	2009	695
8	2010	554

Αν και τα τελευταία χρόνια υπάρχουν αρκετά ερευνητικά δεδομένα και διαθέσιμες στατιστικές για την γυναικεία εγκληματικότητα και τις εθνοτικές ομάδες, θα πρέπει να λάβουμε υπόψη μας και τον μεγάλο σκοτεινό αριθμό που παρατηρείται σ' αυτές τις ομάδες πληθυσμού, όπου ενδεχομένως τα πραγματικά ποσοστά να διαμορφώνονται αρκετά.

141 Στατιστική Επετηρίδα της Ελληνικής Αστυνομίας 2008

142 Βλ. .ο.π. (2008)

143 <http://www.ministryofjustice.gr>

2. Θυματοποίηση

Το θύμα ήταν πάντοτε παρόν – σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό, ρητά ή άρρητα, συνειδητά ή όχι- σε κάθε λόγο περί του εγκλήματος, καθώς αποτελεί αναπόσπαστο μέρος και συστατικό στοιχείο της εγκληματικής πράξης¹⁴⁴. Ωστόσο ο σαφής προσδιορισμός της έννοιας του θύματος συναντά δυσκολίες ως προς την διατύπωσή του και εξαρτάται κυρίως από το νομικό, κοινωνιολογικό, γεωγραφικό και πολιτισμικό περιβάλλον, εντός του οποίου χρησιμοποιείται και στο οποίο η θυματοποίηση επισυμβαίνει¹⁴⁵.

Στα εγκληματολογικά κείμενα το «θύμα» αποτελεί τεχνικό όρο και ορίζεται ως ο δέκτης ή το αντικείμενο μιας εγκληματικής πράξης¹⁴⁶. Υπό την κλασσική και ευρέως διαδεδομένη έννοια, η οποία συνοδεύεται συνήθως από κλασσικές εννοιολογικές σημασίες της παθητικότητας, της αδυναμίας και του ευάλωτου, είναι δυνατόν ο όρος να παρερμηνευθεί και να οδηγήσει σε λανθασμένες κοινωνικές αναπαραστάσεις, στη διαιώνιση κοινωνικών στερεοτύπων ακόμα και σε περιπτώσεις στιγματισμού. Επιπρόσθετα, σε ορισμένες περιπτώσεις ο όρος «θύμα» αναφέρεται και παραπέμπει στην τάση αυτό- ενοχοποίησης, στο ελλοχεύον αίσθημα ντροπής και στην επαναθυματοποίηση¹⁴⁷.

Οι διαστάσεις που λαμβάνει σήμερα η θυματοποίηση, καθώς και η σοβαρότητα των κρουσμάτων καθιστούν επιτακτική ανάγκη την αντιμετώπιση του ζητήματος. Τα πεδία ανάπτυξης της Θυματολογίας επεκτείνονται συνεχώς, εστιάζοντας στην εγκληματική θυματοποίηση, αλλά και στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης και στη σχέση του με το θύμα.¹⁴⁸

2.1 Φαινομενολογία Θυματοποίησης – Θυματολογικές Έρευνες

Ένας από τους στόχους των ερευνών θυματοποίησης είναι η προσέγγιση της πραγματικής εγκληματικότητας. Ως προς αυτό το σημείο, οι ερευνητικοί της

144 Αρτινοπούλου Β. – Μαγγανάς Α., (1996), «Θυματολογία και Όψεις Θυματοποίησης», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 7

145 Καρύδης Β. (2005), «Γυναίκες και ανθρωποκτονία: έρευνα στις γυναικείες φυλακές Κορυδαλλού», Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.), Αθήνα, σελ. 13

146 McLeer A., όπ. αν. στο Καρύδης Β. (2005) σελ. 14

147 McCafrey D., όπ. αν. στο Καρύδης Β. (2005) σελ 15

148 Αρτινοπούλου Β. – Μαγγανάς Α., (1996), σελ. 7

άξονες στρέφονται προς τη μελέτη της διαδικασίας, των προτύπων, της τάσης, της συχνότητας της θυματοποίησης, της αντίδρασης σ' αυτήν, των συνεπειών και του φόβου θυματοποίησης. Ιδιαίτερη προσοχή όμως δίδεται και στο θύμα, μελετώντας τα χαρακτηριστικά και τις τυπολογίες του, τη σχέση εγκληματία –θύματος, το ρόλο, τις αντιλήψεις και τις στάσεις του θύματος, την επανειλημμένη θυματοποίηση και τη μετατροπή του θύματος σε θύτη.¹⁴⁹

Για την διερεύνηση όλων των παραπάνω μεταβλητών η μέθοδος μέτρησης και καταγραφής της εγκληματικότητας μέσω των αστυνομικών και δικαστικών στατιστικών ήταν ανεπαρκής, ως αποτέλεσμα την ανάγκη εξεύρεσης νέων μεθόδων που θα στόχευαν στην ακριβέστερη μέτρηση της εγκληματικότητας, καταγράφοντας τις δυσχέρειες των στατιστικών κι εκτιμώντας ποσοτικά την έκταση του σκοτεινού αριθμού¹⁵⁰. Οι θυματολογικές έρευνες (victimization surveys) και οι έρευνες αυτο-ομολογούμενης ενοχής (self report studies) χρησιμοποιήθηκαν ως μεθοδολογικά εργαλεία καταγραφής των περιστατικών θυματοποίησης.

Οι έρευνες θυματοποίησης επιδιώκουν την καταγραφή εγκλημάτων μέσα από ερωτηματολόγια, στα οποία καλούν τους ερωτώμενους να απαντήσουν αν οι ίδιοι ή μέλη του οικογενειακού περιβάλλοντος τους έχουν γίνει θύματα κάποιας αξιόποινης πράξης.¹⁵¹ Κεντρική ιδέα των ερευνών αυτών, είναι ότι υπάρχουν αδικήματα τα οποία για διάφορους λόγους δεν καταγγέλλονται στις επίσημες αρχές, γεγονός που διαφοροποιεί τα πραγματικά ποσοστά θυματοποίησης αλλά και των ποσοστών σκοτεινού αριθμού εγκληματικότητας. Επιπλέον, είναι δυνατή η αναγωγή ενός υποκειμενικού βιωματικού στοιχείου θυματοποίησης, διαφορετικού από εκείνο που ορίζει ο νομοθέτης ως μορφή θυματοποίησης.¹⁵² Η πρώτη θυματολογική έρευνα έγινε στις Η.Π.Α. από την κυβερνητική επιτροπή The President's Commission on Law Enforcement and Administration of Justice. Το πρόγραμμα περιλάμβανε δύο πιλοτικές έρευνες και μία σε εθνικό επίπεδο, δίνοντας πληροφορίες για το επίπεδο θυματοποίησης, τα χαρακτηριστικά των αδικημάτων και των θυμάτων, καθώς και τις συνέπειες της θυματοποίησης στον πληθυσμό.¹⁵³

149 Φαρσεδάκης Ιακ., (1996), σελ 131

150 Αρτινοπούλου Β. – Μαγγανάς Α., (1996), σελ 38

151 Ζαραφωνίτου Χ. (1995), σελ. 40

152 Αρτινοπούλου Β. – Μαγγανάς Α., (1996), σελ 40

153 Alvazzi del Frate (1995), όπ. αν. στο Ζαραφωνίτου Χ. (1995), σελ 41

Αντίθετα οι έρευνες αυτό- ομολογούμενης ενοχής επιδιώκουν την καταγραφή της εγκληματικότητας μέσα από τις απαντήσεις ενός πληθυσμιακού δείγματος με το ερώτημα αν έχουν διαπράξει οι ίδιοι κάποια αξιόποινη πράξη. Τα στοιχεία που συγκεντρώνονται , εν συνεχεία συγκρίνονται με τα αντίστοιχα στατιστικά δεδομένα και γίνονται οι σχετικές ποσοτικές και ποιοτικές εκτιμήσεις. Οι πρώτες έρευνες τοποθετούνται χρονικά στη δεκαετία του 1940 στις Η.Π.Α. , η ευρεία και συστηματική τους όμως χρήση ξεκίνησε τις δεκαετίες 1960 και 1970.¹⁵⁴

Λόγω τις ποικιλομορφίας των ερευνών αυτών και προκειμένου να αποφευχθούν λανθασμένες ερμηνείες υπήρξε η ανάγκη δημιουργίας κάποιων γενικών κανόνων για την ανάλυση αυτών των πορισμάτων. Ο Fattah¹⁵⁵ πρότεινε κάποιους γενικούς κανόνες σχετικά με την έκταση και τη θεατότητα των περισσοτέρων μορφών θυματοποίησης:

- ο Όσο σοβαρότερη είναι η θυματοποίηση τόσο σπανιότερα συμβαίνει.
- ο Όσο σοβαρότερη η θυματοποίηση τόσο συχνότερα καταγγέλλεται.
- ο Όσο μεγαλύτερη η κοινωνική απόσταση μεταξύ θύματος και θύτη, τόσο συχνότερα καταγγέλλεται το αδίκημα.
- ο Η εγκληματική θυματοποίηση μειώνεται όσο αυξάνεται η ηλικία των θυμάτων.

Οι κανόνες αυτοί έχουν γενικό χαρακτήρα και δεν βρίσκουν εφαρμογή σε όλες τις περιπτώσεις. Σε θυματολογικές έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί τα αποτελέσματα δείχνουν διαφορετική εικόνα για την έκταση και τη θεατότητα της θυματοποίησης.

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή έρευνα Θυματοποίησης (EUICS Report, 2005)¹⁵⁶, στα συμβατικά εγκλήματα ο Μέσος Όρος των Χωρών στη Συνολική Θυματοποίηση είναι 15,7%. Τα μεγαλύτερα ποσοστά καταγράφονται στα αδικήματα : *κλοπή προσωπικής ιδιοκτησίας* (3,8%), *κλοπή αυτοκινήτου* (3,6%), *σωματικές βλάβες και απειλές* (3,0%), *κλοπή ποδηλάτου* (2,9%), *διάρρηξη* (1,8%), *απόπειρα διάρρηξης* (1,7%) και *σεξουαλικές επιθέσεις κατά γυναικών* (1,7%). Η Ελλάδα στην ίδια έρευνα παρουσιάζει στα συνολικά

154 Ζαραφωνίτου Χ. (1995), σελ. 44

155 Fattah E, όπ. αν. στο Αρτινοπούλου Β. – Μαγγανάς Α., (1996), σελ 47

156 The Burden of Crime in the EU, Research Report: *A Comparative Analysis of the European Crime and Safety Survey* (EU ICS) 2005, text at: <http://www.europeansafetyobservatory.eu/>

ποσοστά θυματοποίησης Μέσο Όρο 12,3%, επομένως βρίσκεται κάτω του ευρωπαϊκού μέσου όρου.¹⁵⁷

Αντιστραμμένη όμως παρουσιάζεται η εικόνα για τη θυματοποίηση σε μη συμβατικά εγκλήματα με την Ελλάδα να παρουσιάζει ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά και πάνω του μέσου ευρωπαϊκού όρου σε αδικήματα όπως: η *απάτη του καταναλωτή* (24,6%), η *διαφθορά* (13,5) και τα *ναρκωτικά* (28.4%).¹⁵⁸ Από την ανάγνωση των άνωθεν στοιχείων προκύπτει ότι «*η Ελλάδα είναι μια χώρα χαμηλής θυματοποίησης στην κοινή εγκληματικότητα αλλά ταυτόχρονα μια χώρα υψηλής θυματοποίησης στη λεγόμενη μη συμβατική εγκληματικότητα*».¹⁵⁹

Επίσης για τον Ελλαδικό Χώρο, σε έρευνα που διενεργήθηκε το 2006 σε τρεις περιοχές της πρωτεύουσας, ως προς τα είδη των αδικημάτων στα οποία δηλώθηκε θυματοποίηση, η πλειονότητα 85,1% εντάσσεται στην ευρεία κατηγορία των *αδικημάτων κατά της ιδιοκτησίας*, ενώ η δεύτερη κατηγορία που συγκεντρώνει υψηλά ποσοστά αφορά τα *αδικήματα κατά των προσώπων* με ποσοστό 10,2%. Ακολουθούν με μικρότερα ποσοστά αδικήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας (3,07%) και τα οικονομικά εγκλήματα (1.4%).¹⁶⁰

Οι θυματολογικές έρευνες πέρα από τα ποσοστά και τις μορφές θυματοποίησης καταγράφουν «*παραδοσιακά*» και τους λόγους καταγγελίας ή μη καταγγελίας¹⁶¹ των περιστατικών, προσφέροντας ιδιαίτερα χρήσιμες πληροφορίες σχετικά με τις στάσεις των θυμάτων και τις διαφοροποιήσεις τους ανάλογα με το είδος του αδικήματος¹⁶².

Από τα στοιχεία της διεθνούς έρευνας θυματοποίησης (ICVS) του 2000, προκύπτει ότι οι στάσεις των θυμάτων κατά των προσώπων είναι περισσότερο τιμωρητικές σε σχέση με εκείνες των θυμάτων κατά της ιδιοκτησίας. Στα αδικήματα κατά των προσώπων και ειδικότερα για τα

157 Ζαραφωνίτου Χ., *Ο Φόβος του Εγκλήματος: Ελληνικό "παράδοξο"*, Ποινική Δικαιοσύνη & Εγκληματολογία, (1/2009), (Έτος 1^ο), σελ. 2-3.

158 Βλ. ό.π. σελ. 3

159 Βλ.ό.π. σελ. 4.

160 Η έρευνα πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο συνεργασίας του ΠΜΣ Εγκληματολογίας του Τμήματος Κοινωνιολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου και του Εργαστηρίου Ποινικών και Εγκληματολογικών Ερευνών της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, με επιστημονικούς υπευθύνους την κα. Ζαραφωνίτου Χ., Καθηγήτρια Εγκληματολογίας, Τμήματος Κοινωνιολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο και τον κ. Κουράκη Ν., Καθηγητή Εγκληματολογίας, Νομικής Σχολής, Πανεπιστημίου Αθηνών.

Περισσότερα βλ. Ζαραφωνίτου Χ, Κουράκης Ν. (Επιστ. Επιμελ.), (2009), «*Ανασφάλεια, Τιμωρητικότητα και Αντεγκληματική Πολιτική*», Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, σελ 38-44.

161 Ζαραφωνίτου Χ. (2004), «*Εμπειρική Εγκληματολογία*» Νομική Βιβλιοθήκη, β' έκδοση, σελ. 265.

162 Ζαραφωνίτου Χ. (2008), «*Τιμωρητικότητα: Σύγχρονες τάσεις, διαστάσεις και εγκληματολογικοί προβληματισμοί*», Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 80.

αδικήματα σεξουαλικών επιθέσεων και σωματικών βλαβών κι απειλών, ο κυριότερος λόγος καταγγελίας ήταν «για να το σταματήσουν» με ποσοστά 53% και 39% αντίστοιχα . Στα αδικήματα κατά της ιδιοκτησίας, για αυτά που συνοδεύονταν από βία κατά των προσώπων (ληστεία) ο κυρίαρχος λόγος καταγγελίας ήταν η «ανταπόδοση» (40%), ενώ για τα αδικήματα που συνοδεύονταν από βία κατά των πραγμάτων (διάρρηξη) ο λόγος καταγγελίας ήταν « έπρεπε να καταγγεληθεί γιατί ήταν σοβαρό». ¹⁶³

2.2 Στοιχεία για τη γυναικεία θυματοποίηση

Οι θυματολογικές έρευνες στρέφονται κυρίως σε δείγματα πληθυσμού που αποτελούν «ευάλωτες κοινωνικά ομάδες», όπως είναι γυναίκες, ανήλικοι, ηλικιωμένοι και μετανάστες. Ιδιαίτερα για το γυναικείο πληθυσμό η ταύτιση του όρου «θύματος» είχε συνδεθεί από πολύ νωρίς, κυρίως από τους εκπροσώπους του φεμινιστικού κινήματος.¹⁶⁴

Από τις συνηθέστερες περιπτώσεις που καταγράφονται κρούσματα γυναικείας θυματοποίησης, είναι κυρίως περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας, βιασμοί, περιπτώσεις trafficking με σημαντικές προεκτάσεις και συνέπειες και τέλος σεξουαλικές επιθέσεις στο ευρύτερο κοινωνικό κι επαγγελματικό πλαίσιο.

Η ενδοοικογενειακή βία ως φαινόμενο επιβεβαιώνεται σε όλες τις κουλτούρες, αφορά όλα τα δόγματα και πλήττει κατά κύριο λόγο τις γυναίκες και τα παιδιά. Σύμφωνα με στοιχεία του Bureau of Justice Statistics¹⁶⁵ το 2008 γυναίκες ηλικίας 12 ετών και άνω είχαν βιώσει εμπειρία θυματοποίησης, μη θανατηφόρα, μέσα από το οικογενειακό ή κοντινό του περιβάλλον (σύζυγος, πατέρας, φίλος ή φίλη) η οποία αφορούσε περιπτώσεις βιασμού / σεξουαλικής επίθεσης, ληστεία, απλή επίθεση ή επαναλαμβανόμενη. Ειδικότερα όπως επισημαίνεται από την ίδια έρευνα: Το ποσοστό θυματοποίησης γυναικών ηλικίας 12 ετών και άνω από τον ερωτικό τους σύντροφο ήταν 4,3 ανά 1.000 γυναίκες. Από τη κατηγορία αυτή οι

163 Βλ. ό.π. σελ. 81-82. Αναλυτικά βλ. J. van Kesteren, P. Mayew, P. Nieuwebeerta, "Criminal victimization in 17 industrialised countries", NSCR, 2000.

164 Καρύδης Β. (2005), σελ. 15-16

165 The Bureau of Justice Statistics is the statistical agency of the U.S. Department of Justice. Michael D. Sinclair is Acting Director. <http://www.ojp.usdoj.gov>

γυναίκες ηλικίας 18 ετών κι άνω είχαν υψηλότερα ποσοστά συντροφικής βίας από ότι οι γυναίκες μεταξύ 12 και 17 ετών. Το 2008, καταγράφηκε σε ποσοστό 72% συντροφικής βίας σε αντρικό πληθυσμό, ενώ μόλις το 49% των περιπτώσεων βίας από οικεία πρόσωπα ή το σύντροφο σε γυναίκες αναφέρθηκε στην αστυνομία. Επιπροσθέτως, όπως καταγράφεται ιστορικά, οι έγχρωμες γυναίκες εμφανίζουν μεγαλύτερα ποσοστά θυματοποίησης συγκριτικά με λευκές γυναίκες. Τέλος επισημαίνεται στα πορίσματα της ίδιας έρευνας ότι τα ποσοστά συντροφικής βίας κατά το γυναικών την περίοδο 1993-2008 είχαν μειωθεί κατά 53% (από 9,4 περιπτώσεων θυματοποίησης ανά 1.000 γυναίκες σε 4.3 θύματα ανά 1.000 γυναίκες).¹⁶⁶

Όσον αφορά περιπτώσεις θυματοποίησης με θανατηφόρο αποτέλεσμα, όπως ανθρωποκτονία ή δολοφονία κι ανθρωποκτονία εξ αμελείας, τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν αναφέρουν: Το 2007 ο συνολικός εκτιμώμενος αριθμός περιπτώσεων ανθρωποκτονίας από ερωτικό σύντροφο ήταν 2.340 άτομα, εκ των οποίων οι 1.640 ήταν γυναίκες και 700 άντρες. Από τα πορίσματα για εκείνο το έτος προκύπτει ότι το ποσοστό των γυναικών που δολοφονήθηκαν από οικεία πρόσωπα ήταν δύο φορές μεγαλύτερο από αυτό των ανδρών. Το 64% των γυναικείων ανθρωποκτονιών προέρχονταν από μέλος της οικογένειας ή οικείο πρόσωπο. Το 24% ήταν θύματα ανθρωποκτονιών με δράστη το σύζυγο ή το σύντροφο, το 21% έχασαν τη ζωή τους από φίλο ή φίλη, ενώ το 19% σκοτώθηκε από άλλο μέλος της οικογένειας. Μόνο το 10% δολοφονήθηκαν από άγνωστο δράστη. Από το δείγμα αυτό οι έγχρωμες γυναίκες είχαν διπλάσιες πιθανότητες να δολοφονηθούν από το σύζυγο, ενώ τετραπλάσιες ήταν οι πιθανότητες ανθρωποκτονίας με δράστη φίλο ή φίλη συγκριτικά με τις λευκές γυναίκες.¹⁶⁷

Στη χώρα μας βάσει των στατιστικών στοιχείων που δημοσίευσε η Γενική Γραμματεία Ισότητας (2004) για τις κακοποιημένες γυναίκες που απευθυνθήκαν στα συμβουλευτικά κέντρα Αθήνας και Πειραιά, σε δείγμα 425 γυναικών, οι 64 (15%) ήταν αλλοδαπές και οι 361 (85%) ήταν Ελληνίδες. Το μεγαλύτερο ποσοστό των γυναικών ήταν έγγαμες, άνεργες, απόφοιτες

166 Shannan Catalano, Erica Smith, Howard Snyder, Michael Rand , «*Female Victims of Violence*», Bureau of Justice Statistics Selected Findings, , U.S. Department of Justice , Office of Justice Programs, Bureau of Justice Statistics, September 2009, NCJ 228356, pp. 1-8
Text at: <http://www.ojp.usdoj.gov/bjs/abstract/fvv.fm>

¹⁶⁷ Βλ. ...ό.π. σελ. 4

δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και συμβίωναν με τον δράστη, ο οποίος στην πλειοψηφία των ερωτώμενων ήταν ο σύζυγος. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Institute of Equality (2004) το 83% των Ελληνίδων έχουν υποστεί σωματική ή ψυχολογική βία. Πρόσφατες έρευνες (Αρτινοπούλου 2006, Παπαμιχαήλ 2005) αναδεικνύουν την έκταση του προβλήματος στην ελληνική κοινωνία.¹⁶⁸

Οι ομάδες των μεταναστριών και των προσφύγων είναι μια από τις ομάδες υψηλού κινδύνου. Πολλές υφίστανται κακοποίηση στη χώρα υποδοχής ή πέφτουν θύματα trafficking κατά τη διαδικασία της μεταναστευτικής τους διαδρομής. Ιδιαίτερα για την περίπτωση trafficking, πρόκειται για ένα νέο σχετικά εγκληματικό, κοινωνικό φαινόμενο που εσωκλείει και λαμβάνει ποικίλες διαστάσεις όπως αυτής της μη οργανωμένης μετανάστευσης, της σεξουαλικής αλλά και της εργασιακής εκμετάλλευσης, της πορνείας και της δουλείας.¹⁶⁹

Για την ενδοοικογενειακή βία και το trafficking στον ελληνικό χώρο, σημαντικά είναι και τα στοιχεία που προκύπτουν από το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης για το α' εξάμηνο του 2010. Συγκεκριμένα:

- Στο Τμήμα Υποδοχής – Επιτόπιας παρέμβασης & του Κέντρου Κοινωνικής Στήριξης Αμπελοκήπων εξυπηρετήθηκαν 233 άτομα. Μεταξύ αυτών τα 74 ήταν θύματα κακοποίησης και τα 17 θύματα εμπορίας.
- Στο καταφύγιο επείγουσας υποδοχής του Κέντρου Κοινωνικής Στήριξης Αμπελοκήπων φιλοξενηθήκαν συνολικά 85 άτομα. Από αυτά τα 48 ήταν γυναίκες: 23 θύματα ενδοοικογενειακής βίας, 10 θύματα εμπορίας (trafficking) και 15 σε κρίση. Οι γυναίκες που φιλοξενήθηκαν ήταν και ελληνίδες κι αλλοδαπές.
- Η τηλεφωνική γραμμή Άμεσης Κοινωνικής Βοήθειας 197 δέχτηκε 3.139 κλήσεις εκ των οποίων 2.264 ήταν γυναίκες ηλικίας 31-45 και 46-60 ετών. Οι 199 κλήσεις αφορούσαν Ενδοοικογενειακή βία και Εμπορία (Trafficking).

168 Κ. Σκλάβου, 2008, *Ενδοοικογενειακή Βία και Κοινωνική Ένταξη αλλοδαπών γυναικών*, Αντ.

Σάκκουλας, Αθήνα- Κομοτηνή, σελ. 45-46

169 Γ.Λάζος, 2003, «Διεθνική σωματεμπορία κι εξαναγκαστική πορνεία στην Ελλάδα του 2002», STOP-NOW ΚΕΔΕ, Αθήνα, text at : www.stop-trafficking.org/TRAFFICKING%20GREECE%202002%FIANAL%20B.pdf

Επίσης, σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία της συμβουλευτικής γραμμής SOS-15900 της Γενικής Γραμματείας Ισότητας στο πρώτο εξάμηνο λειτουργίας της¹⁷⁰ δέχθηκε περισσότερες από 2.000 κλήσεις γυναικών θυμάτων, μεταξύ των οποίων το 77% ήταν Ελληνίδες, 11% μετανάστριες, 1% από μειονότητες, 2% ατόμων ΑμεΑ και 0,5% από άλλες μειονεκτικές ομάδες ατόμων.¹⁷¹

Συγκεκριμένα για τις περιπτώσεις μεταναστών και προσφύγων, σύμφωνα με τα στοιχεία, η Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών του 2003 εκτιμά ότι¹⁷²: Σε παγκόσμιο επίπεδο, το 40-70% των φόνων γυναικών διαπράττονται από πρόσωπα του στενού περιβάλλοντος τους.

Τουλάχιστον 1 στις 3 γυναίκες ανά τον κόσμο είναι θύμα ξυλοδαρμού, βιασμού ή άλλου είδους κακοποίησης στη ζωή της.

Από το έτος 1995 έως το 2000, το εμπόριο ανθρώπινης ζωής αυξήθηκε σχεδόν κατά 50% παγκοσμίως.

Τουλάχιστον 60 εκατομμύρια κορίτσια διαφόρων εθνοτήτων, τα οποία υπό κανονικές συνθήκες θα ήταν εν ζωή, έχουν χαθεί ως αποτέλεσμα των εκτρώσεων μετά από επιλογή φύλου, της θανάτωσης βρεφών ή της εγκατάλειψης.

Γενικότερα οι δυσχερείς συνθήκες στη χώρα υποδοχής είναι πολύ πιθανόν να αποτελέσουν αίτια πρόκλησης ή αύξησης των κρουσμάτων ενδοοικογενειακής βίας. Η αρνητική εμπειρία της μετανάστευσης, οι παράγοντες που επικρατούν στη χώρα υποδοχής, δημογραφικοί, κοινωνικοί (ανεργία, κοινωνική απομόνωση, χαμηλό εισόδημα, αναλφαβητισμός ή φτωχή εκπαίδευση) και πολιτισμικοί (ανοχή / νομιμοποίηση της βίας στη χώρα καταγωγής και στη χώρα υποδοχής) είναι πιθανόν να συμβάλλουν σημαντικά στην αύξηση των κρουσμάτων βίας και θυματοποίησης των μεταναστριών.¹⁷³

170 Σημείωση : Η Συμβουλευτική Γραμμή SOS -15900 ξεκίνησε τη λειτουργία της το Μάρτιο 2011

171 Βλ. <http://www.neagenia.gr>

172 Κ. Σκλάβου ,2008, *Ενδοοικογενειακή Βία και Κοινωνική Ένταξη αλλοδαπών γυναικών*, Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα- Κομοτηνή, σελ. 48-49

173 Βλ. .ό. π. σελ. 50-55

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 : ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

1. Ο Φόβος του εγκλήματος

Η μελέτη των ιστορικών και κοινωνικών διαδρομών των μεταναστευτικών ροών ήδη από την εποχή της Σχολής του Σικάγου στην Αμερική μέχρι και τις μέρες μας έχει καταδείξει πέραν πάσης αμφιβολίας, ότι οι κοινωνίες υποδοχής μεταναστών (συμπεριλαμβανομένης και της ελληνικής) δεν είναι προετοιμασμένες και δεκτικές των αλλαγών που νομοτελειακά επέρχονται από την λίγο έως πολύ ξαφνική εγκατάσταση μεγάλου αριθμού αλλοδαπών, ότι αδυνατούν να συλλάβουν τις μείζονες προεκτάσεις αυτής της εγκατάστασης και δυσκολεύονται να συμβάλλουν στην κατά το δυνατόν ήπια αφομοίωση των κραδασμών που αυτή η εγκατάσταση συνεπάγεται για την κοινωνική δομή και τον μετασχηματισμό της κοινωνίας υποδοχής. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να δημιουργούνται στους γηγενείς πληθυσμούς αισθήματα φόβου και ανασφάλειας.¹⁷⁴

Όπως αναφέρει η Ζαραφωνίτου (2002) *«Τα οξυμένα κοινωνικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν, κυρίως, οι κάτοικοι των μεγάλων αστικών κέντρων, η εξασθένηση των κοινωνικών δεσμών και της κοινωνικής αλληλεγγύης στο πλαίσιο αυτό, η μεγάλη πληθυσμιακή ετερογένεια, τα έντονα περιβαλλοντικά προβλήματα και το εν γένει ανταγωνιστικό και συχνά άνισο πλαίσιο διαμόρφωσης των προϋποθέσεων διεκδίκησης της ποιότητας στην καθημερινή ζωή, ευνοούν τη δημιουργία/ένταση του πεδίου των ατομικών ανασφαλειών»*.¹⁷⁵ Η ανασφάλεια, αν και ευρύτατα χρησιμοποιούμενη έννοια, δεν έχει ένα σαφή κι ομοιόμορφο ορισμό, καθώς αποτελεί μια ιδιαίτερα σύνθετη και ασαφή υποκειμενική κατάσταση με συλλογικές, ωστόσο, διαστάσεις.¹⁷⁶

174Τσίγκανου Ι. , 2009, «Μετανάστευση και Εγκληματικότητα, Μύθοι και Πραγματικότητα», ΕΚΚΕ, Ινστιτούτο Πολιτικής Κοινωνιολογίας, σελ .6-7.

175Ζαραφωνίτου Χ., 2002, «Ο Φόβος του Εγκλήματος. Εγκληματολογικές Προσεγγίσεις και Προβληματισμοί με βάση την εμπειρική διερεύνηση του φαινομένου στο εσωτερικό της Αθήνας», Μελέτες Ευρωπαϊκής Νομικής Επιστήμης, 3, Αθήνα- Κομοτηνή: Σάκκουλας, σελ. 15-17.

176 Βλ. ό.π. σελ. 15-17. Επίσης περισσότερα βλ. Ζαραφωνίτου Χ, Κουράκης Ν. (Επιστ. Επιμελ.), (2009), Ζαραφωνίτου Χ., (Αν)ασφάλεια, Αντεγκληματική Πολιτική και Δικαιώματα του Ανθρώπου, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2007.

Στις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες διαπιστώνεται μια ταύτιση μεταξύ των ατομικών και συλλογικών ανασφαλειών με το φόβο του εγκλήματος . «*Το έγκλημα αποτελεί μια πραγματική απειλή και δεόντως σοβαρή, ώστε να επηρεάζει τη διαχείριση της καθημερινότητας σε ατομικό επίπεδο*» (M. Killias, 2001)¹⁷⁷, αντανakλά όμως τις γενικότερες ανασφάλειες των πολιτών οι οποίες συνδέονται τόσο με την ποιότητα ζωής και τους πραγματικούς κινδύνους όσο και με την αμφισβήτηση της ικανότητας των αρμοδίων υπηρεσιών για παροχή αποτελεσματικής προστασίας.¹⁷⁸

Ο φόβος του εγκλήματος εκδηλώνεται άλλοτε ως συλλογική άτυπη κοινωνική αντίδραση, άλλοτε ως ατομική στάση/αντίδραση, άλλοτε ως βίωμα θυματοποίησης, άλλοτε ως κυρίαρχη αναπαράσταση για το έγκλημα και τον εγκληματία. Συμβάλλει στην αλλαγή του τρόπου της καθημερινής ζωής, όπως επίσης και σε ευρύτερο επίπεδο στη διαμόρφωση στερεοτυπικών στάσεων, αντιλήψεων και αναπαραστάσεων για την εγκληματικότητα. Ο φόβος αυτός μπορεί συχνά να αποδειχθεί εξίσου βλαβερός όσο και το ίδιο το έγκλημα. Ο φόβος του εγκλήματος μπορεί να οδηγήσει σε απόσυρση από την κοινωνική ζωή και απώλεια της εμπιστοσύνης προς την αστυνομία και το κράτος δικαίου.¹⁷⁹

Οι έρευνες καταδεικνύουν αργή, αλλά σταθερή αύξηση του αισθήματος ανασφάλειας σε όλη την ΕΕ. Η Ελλάδα, σύμφωνα με την τελευταία ευρωπαϊκή έρευνα θυματοποίησης, κατατάσσεται στην πρώτη θέση, μεταξύ 18 ευρωπαϊκών χωρών, καταγράφοντας τα υψηλότερα ποσοστά φόβου που βιώνουν οι πολίτες. Χαρακτηριστικά, το 42% απάντησαν πως αισθάνονται πολύ ή αρκετή ανασφάλεια να κυκλοφορούν μόνοι το βράδυ στην περιοχή που κατοικούν όταν ο ευρωπαϊκός μέσος όρος ήταν 28%. Στον αντίποδα, μόλις το 14% των κατοίκων της Φινλανδίας νιώθουν ανασφαλείς, ενώ χαμηλά είναι και τα ποσοστά στη Δανία (17%), την Ολλανδία (18%) και τη Σουηδία (19%).¹⁸⁰

177 Σύμφωνα με τον ορισμό του M.Killias , *Precis de criminologie*, Staempfli Editions SA Berne, 2001, στο Ζαραφωνίτου Χ., (Αν)ασφάλεια, Αντεγκληματική Πολιτική και Δικαιώματα του Ανθρώπου, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2007, σελ. 19.

178 Forum European pour la Securite Urbaine, *Outlis pour l' action*, Paris, 1996, στο Ζαραφωνίτου Χ., «(Αν)ασφάλεια, Αντεγκληματική Πολιτική και Δικαιώματα του Ανθρώπου», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2007, σελ. 19.

179 Αρτινοπούλου Β. , « Ο φόβος του εγκλήματος », ΕΓΚΕΦΑΛΟΣ 48,69-75, 2011, σελ. 69. Text at : <http://www.encephalos.gr/48-2-04g.htm>.

180 Εφημερίδα Καθημερινή, 14-8-2009.

Τα ίδια συμπεράσματα για τον φόβο του εγκλήματος επαληθεύονται και από ελληνικές έρευνες. Είναι χαρακτηριστικό ότι σε τελευταία έρευνα (Ζαραφωνίτου, Κουράκης, 2006) καταγράφεται ότι το 56,5% των κατοίκων αισθάνονται λίγο ή πολύ ανασφαλείς να κυκλοφορούν στους δρόμους της Αθήνας.¹⁸¹ Τα ευρήματα της έρευνας παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς συνάγεται το συμπέρασμα ότι τα υψηλά ποσοστά ανασφάλειας είναι σε άμεση συνάρτηση με την αρνητική εικόνα που έχουν οι Αθηναίοι για τις γειτονιές τους. Στα δυσμενή χαρακτηριστικά της γειτονιάς περιλαμβάνονται: η χρήση ναρκωτικών σε δημόσιους χώρους, οι βανδαλισμοί, τα σκουπίδια, οι επαίτες, οι άστεγοι και τα γκράφιτι.

Ιδιαίτερα για την περίπτωση των μεταναστευτικών πληθυσμών και τη μελέτη της διερεύνησης του φόβου, των στάσεων, απόψεων και αντιλήψεων σχετικά με το εγκληματικό φαινόμενο, σημαντικά ήταν τα πορίσματα που προέκυψαν από έρευνα που διενεργήθηκε στην Αθήνα (Ζαραφωνίτου Χ., 2004).¹⁸² Το δείγμα αποτελούσαν 208 νόμιμοι μετανάστες, κάτοικοι τριών δήμων της Αττικής. Κατά κύριο λόγο εκπροσωπούσαν από Αλβανούς (51%), ακολουθούσαν οι Ρουμάνοι (15,4%), οι προερχόμενοι από χώρες της ΕΣΣΔ (12,5%), οι Πακιστανοί (8,2%), οι Βούλγαροι (7,2%) και μεμονωμένα άτομα διαφορετικής εθνικής προέλευσης (5,8%). Εφόσον επρόκειτο για οικονομικούς μετανάστες, οι άνδρες ήταν περισσότεροι (61,5%) από τις γυναίκες (38,5%) και οι νέοι ηλικίας από 25-34 περισσότεροι από τους ηλικιωμένους, καλύπτοντας το 42,3%.

Βάσει των δεδομένων¹⁸³, οι αλλοδαποί που συμμετείχαν δήλωσαν ότι αισθάνονταν ασφαλείς όταν κυκλοφορούσαν μόνοι τις βραδινές ώρες και μόνο το 27% κατέγραψε λίγη ή μεγάλη ανασφάλεια. Η μεγαλύτερη ανασφάλεια συνδεόταν με τους σκοτεινούς και έρημους δρόμους (31,7%) και ακολουθούσαν οι κακόφημες περιοχές (15,1%). Οι Αλβανοί δήλωσαν συχνότερα «πολύ ασφαλείς» (62,9%), οι Βούλγαροι και οι πρώην Σοβιετικοί «αρκετά ασφαλείς» (53,3% και 53,8% αντίστοιχα), ενώ οι δηλώσεις των

Text at : http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_ell_1_18/04/2009_311658

181 Ζαραφωνίτου Χ., Κουράκης Ν., «Ο φόβος του εγκλήματος στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία και οι τάσεις αυστηροποίησης της ποινικής καταστολής», Ποινικός Λόγος, 5/2008, σελ.

182 Η έρευνα διενεργήθηκε σε νόμιμους μετανάστες, κατοίκους τριών δήμων της δυτικής Αττικής και πραγματοποιήθηκε το 2004 από την Χ. Ζαραφωνίτου σε συνεργασία με τους μεταπτυχιακούς φοιτητές: Ζ. Βακάλογλου, Ε. Γκουβάτσου, Σ. Σκαμαντζούρα.

183 Ζαραφωνίτου Χ., «Η (αν)ασφάλεια των μεταναστών: μια εγκληματολογική προσέγγιση», Ποινικός Λόγος, 1/2006, σελ. 271-281.

Πακιστανών και Ρουμάνων ήταν λίγο «ανασφαλείς» με αρκετή διαφορά μεταξύ τους (58,8% και 43,8%). Ούτε η ηλικία ούτε το φύλο διαφοροποίησαν τα δεδομένα, καθώς δεν καταγράφηκε ουσιώδης υπεροχή των γυναικών στα ποσοστά ανασφάλειας.

Τα μεγαλύτερα ποσοστά θυματοποίησης καταγράφονται μεταξύ όσων φοβούνται σε σχέση με τα αντίστοιχα του γενικού δείγματος. Το 26,8% των ερωτηθέντων που δήλωσαν ότι φοβούνται να κυκλοφορήσουν τις βραδινές ώρες, δήλωσαν ότι είχαν γίνει θύματα εγκληματικών πράξεων, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στο γενικό δείγμα ήταν 21,8%. Όσον αφορά στη στάση τους απέναντι στην αστυνομία και στην απόφαση της καταγγελίας, σημαντικό ρόλο έπαιξαν οι γενικότερες αναπαραστάσεις των θυμάτων για το έγκλημα και την ποινική δικαιοσύνη. Όσον αφορά στους τρόπους αντίδρασής τους ως προς τη θυματοποίησή τους μόνο το 1/3 εξ' αυτών (32,5%) απάντησε ότι πήγε στην αστυνομία.

Σημαντική είναι και η άποψή τους για την αποτελεσματικότητα του έργου της αστυνομίας, που αξιολογείται με 47,5%. Η εθνική προέλευση είναι ο παράγοντας εκείνος που διαφοροποιεί την μεταχείριση από την πλευρά των αστυνομικών. Έτσι, οι πακιστανοί εμφανίζονται ως δέκτες πολύ αρνητικών συμπεριφορών, γεγονός που μπορεί να συσχετιστεί με την επιφυλακτικότερη στάση τους απέναντι στην αστυνομία. Απ' την άλλη πλευρά η στάση των Αλβανών απέναντι στην αστυνομία παρουσιάζεται ως θετική, ενώ η αντιμετώπισή τους και η μεταχείρισή τους κρίνεται αρνητική από το 54,7%.

Είναι γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια η εγκληματικότητα και ο φόβος για την εγκληματικότητα έχουν αρχίσει να γίνονται ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα της ελληνικής κοινωνίας. Ο φόβος του εγκλήματος, όποιας έκτασης ή μορφής και να είναι, προσδιορίζει ουσιαστικά και σε σημαντικό βαθμό την ποιότητα της ζωής του ατόμου και έμμεσα διαμέσου αυτής, της κοινότητας στην οποία ανήκει το άτομο.¹⁸⁴

184 Αλεξιάδης Σ. (2004). « *Εγκληματολογία* », Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, σελ 269 – 270

1.1 Εγκληματικότητα μεταναστών- Η μετανάστρια εγκληματίας στην σύγχρονη ελληνική κοινωνία

Οι σημαντικές κοινωνικές και οικονομικές αλλαγές που συναρτώνται με τη μετανάστευση, οι οποίες δύνανται να είναι και ποσοτικού και ποιοτικού χαρακτήρα, επηρεάζουν διάφορες όψεις της σύγχρονης ελληνικής κοινωνικής πραγματικότητας. Μια εξ αυτών είναι η εμπλοκή των μεταναστών στα γενικά ποσοστά εγκληματικότητας.

Τείνει να γίνει «κοινώς αποδεκτό» ότι η μετανάστευση αποτελεί κύριο παράγοντα για την αύξηση της εγκληματικότητας, ως αποτέλεσμα τη δημιουργία επικεντρωμένου και ανεξέλεγκτου φόβου, άρρηκτα συνδεδεμένου με την εισροή των μεταναστευτικών πληθυσμών. Η αντίληψη αυτή αντανakλάται ακόμα και στη φιλοσοφία και εσωτερική λογική που χαρακτηρίζει το βασικό νομοθέτημα του Ν. 1975/91, το οποίο αναφέρει στην εισηγητική έκθεση : *«Ξαφνικά, ο ελληνικός Χώρος άρχισε να κατακλύζεται από αλλοδαπούς, οι οποίοι εισερχόμενοι, παραμένοντες και εργαζόμενοι παράνομα δημιουργούν τεράστια κοινωνικά προβλήματα στο κράτος, ενώ αναπόφευκτα τα δικά τους προβλήματα προσπαθούν να τα επιλύσουν επιδιδόμενοι στην εγκληματικότητα γενικά (ναρκωτικά, ληστείες, κλοπές κ.λ.π.)»*¹⁸⁵

Σύμφωνα με την αστυνομική στατιστική το 2009 για τον ελληνικό χώρο, η συμμετοχή αλλοδαπών μεταξύ των γνωστών θεωρούμενων δραστών ήταν: 37,57% στις ανθρωποκτονίες, 48,36 % στους βιασμούς, 50,87 % στις κλοπές-διαρρήξεις, 49,46 % στις ληστείες, στα εγκλήματα περί σεξουαλικής εκμετάλλευσης 55,13 % το οποίο ξεπερνά τα ποσοστά των ημεδαπών, ενώ παρουσιάζουν σχεδόν αποκλειστική δράση στην παραχάραξη με ποσοστό 98,78%, στις πλαστογραφίες με ποσοστό 95,67% και στις παραβιάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας με 90,72%. Οι στατιστικές των εγκλημάτων (κακουργγημάτων και πλημμελημάτων) τα οποία είναι γνωστά στην αστυνομία, συνήθως χρησιμοποιούνται για την εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με την

185 Β. Καρύδης, (1996), *«Η εγκληματικότητα των μεταναστών στην Ελλάδα, ζητήματα θεωρίας και αντεγκληματικής πολιτικής»*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 65.

έκταση και τη δομή της εμφανούς εγκληματικότητας σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο.¹⁸⁶

Όπως όμως έχει επισημάνει ο Thorsten Sellin¹⁸⁷, προτού προχωρήσουμε στην καταγραφή, ανάλυση και ερμηνεία των στατιστικών δεδομένων, για να αποδείξουμε την εγκληματικότητα μιας ομάδας πρέπει να είμαστε σε θέση να αναγνωρίσουμε αυτή την ομάδα με υψηλό βαθμό ακριβείας και επίσης να γνωρίζουμε τις διαστάσεις της και τη σύνθεσή της, με τρόπο ώστε να μπορέσουμε να έχουμε στη διάθεσή μας τις κατάλληλες βάσεις για να εκτιμήσουμε τα ποσοστά. Επιπλέον, οφείλουμε να αποδείξουμε την έκταση και τον χαρακτήρα των εγκλημάτων που διέπραξαν τα μέλη αυτής της ομάδας πριν υπολογίσουμε τα ποσοστά. Είναι επομένως απαραίτητες και οι κατάλληλες στατιστικές που αφορούν τον πληθυσμό καθώς και τους εγκληματίες.¹⁸⁸

Απ' αυτό προκύπτει ότι τα ποσοστά υπεραντιπροσώπωσης ή μη εμπλοκής των αλλοδαπών σε εγκληματικές δραστηριότητες όπως και το είδος των καταγεγραμμένων αδικημάτων είναι δυνατόν να διαφέρουν από περιοχή σε περιοχή, ανάλογα με κάποιες μεταβλητές, όπως ο συνολικός αριθμός των αλλοδαπών, οι οικονομικές δραστηριότητες της περιοχής που μελετάται κ.α.

Η θηλυκοποίηση της μετανάστευσης σε συνδυασμό με τις σύγχρονες οικονομικές, κοινωνικές και πολιτισμικές εξελίξεις έχουν οδηγήσει σε αλλαγές τόσο ποιοτικές όσο και ποσοτικές της διάστασης της γυναικείας εγκληματικότητας και των περιπτώσεων θυματοποίησης. Στην περίπτωση λοιπόν, των μεταναστριών-δραστών και της εμπλοκή τους σε εγκληματικές δραστηριότητες, δεν αρκεί η απλή ανάγνωση των στατιστικών στοιχείων. Για την ασφαλή διεξαγωγή συμπερασμάτων είναι απαραίτητο να μελετηθούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους, καθώς και οι περιβαλλοντικές και κοινωνικές

186 Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας, Κλάδος Ασφάλειας και Τάξης, Διεύθυνση Δημόσιας Ασφάλειας, «Εγκληματικότητα Α' εξαμήνου 2009 Αποτελεσματικότητα Αστυνομικών Υπηρεσιών», Αύγουστος 2009, http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=24&Itemid=550&lang=

187 Σημείωση : Ο Thorsten Sellin, Κοινωνιολόγος, σουηδικής καταγωγής αμερικανός, είναι μια από τις εξέχουσες φυσιογνωμίες της νεότερης Εγκληματολογίας. Το πέρασμα του άφησε ανεξίτηλα ίχνη στην επιστήμη που με αφοσίωση διακόνησε σε όλη του τη ζωή κι επηρέασε ποικιλοτρόπως, τόσο την θεωρία όσο και την πρακτική του κλάδου. Γεννήθηκε το 1896 σε μια μικρή σουηδική πόλη και πέθανε το 1994 στο Gilmanston των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής. Περισσότερα βλ. Thorsten Sellin, (2003) « Πολιτισμική Σύγκρουση και Έγκλημα», μετάφραση: Ηρώ Σαγκουνίδου- Δασκαλάκη, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 7-12

188 T. Sellin, (2003) σελ. 82-83.

συνθήκες, τόσο της διαβίωσης κι εγκατάστασής τους, όσο και της μεταναστευτικής τους διαδρομής.

Όπως αναφέρθηκε και σε προηγούμενο κεφάλαιο η πλειοψηφία των μεταναστριών που εισέρχονται στην Ελλάδα ανήκει στις παραγωγικές ηλικίες 15-44 ετών, κυρίως από Βαλκανικές χώρες (Αλβανία, Βουλγαρία, Πολωνία, Ρουμανία) κι από τις Φιλιππίνες. Οι λόγοι της μετανάστευσης είναι κυρίως οικονομικοί, (επαγγελματική και οικονομική αποκατάσταση) είτε μεταναστεύοντας αυτόνομα, είτε ακολουθώντας το σύζυγο και την οικογένεια. Όσον αφορά το μορφωτικό τους επίπεδο οι περισσότερες ανήκουν στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση κι απασχολούνται σε οικιακές εργασίες, στη παροχή υπηρεσιών (φροντίδα παιδιών και ηλικιωμένων) και ως πωλήτριες σε καταστήματα και υπαίθριες αγορές.¹⁸⁹

Όσον αφορά την καθημερινή τους διαβίωση και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν, σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε από το Κ.Ε.Θ.Ι. (2007) επισημάνθηκαν μεταξύ άλλων τα εξής: το μεγαλύτερο ποσοστό αναφέρει προβλήματα κυρίως γραφειοκρατικού χαρακτήρα σε ποσοστό 45.6%. Επίσης δυσκολίες συναντούν στην απόκτηση άδειας παραμονής κι εργασίας (43,5%), στην εύρεση νόμιμης εργασίας (31,5%), έχουν χαμηλές οικονομικές αποδοχές για τη ζωή στην Ελλάδα (33%), συναντούν δυσκολία στην εκμάθηση της γλώσσας (15,4%), δεν έχουν ασφάλιση (13,2%) και ιατρική περίθαλψη (10,3%) κι αντιμετωπίζουν αρνητική στάση από Έλληνες πολίτες (10,6%).¹⁹⁰

Σχετικά με την μεταναστευτική τους διαδικασία, σύμφωνα με τις επίσημες στατιστικές της αστυνομίας ένα πολύ μεγάλο μέρος αλλοδαπών εισέρχονται στη χώρα παράνομα, είτε ως λαθρομετανάστες, είτε ως θύματα σωματεμπορίας και trafficking, μεγάλο μέρος των οποίων είναι και γυναίκες. Στο **σχεδιάγραμμα 1.** που ακολουθεί (σελ. 47) παρουσιάζονται οι συλλήψεις για παράνομη είσοδο και διαμονή αλλοδαπών ανά υπηκοότητα, συλληφθέντες από τις αστυνομικές και λιμενικές αρχές κατά το έτος 2010.

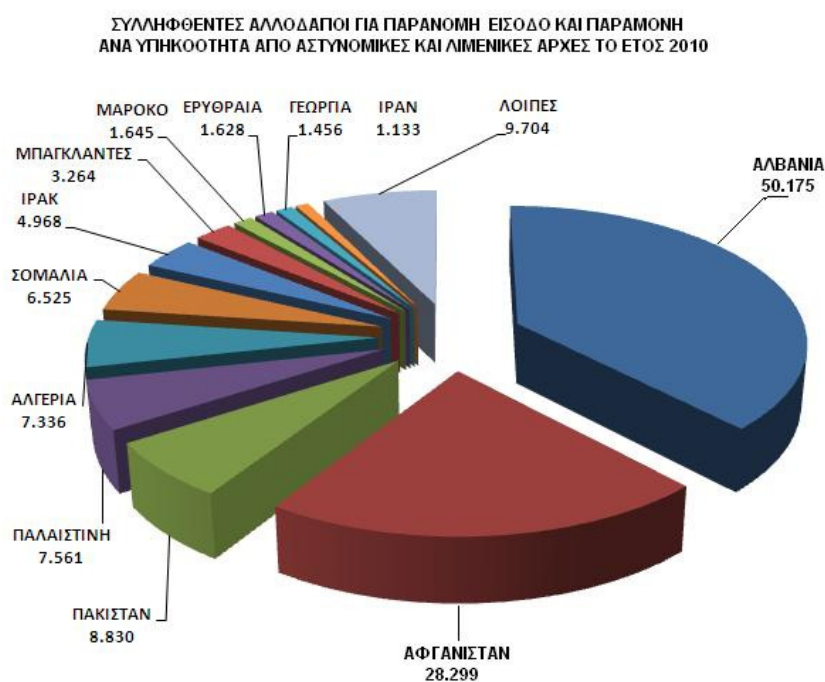
Τέλος δεν θα πρέπει να δίδουμε μικρή σημασία στις προσωπικές εμπειρίες και βιώματα που είχαν στην πατρίδα τους. Έχει διαπιστωθεί από έρευνες ότι μεγάλο ποσοστό γυναικών που έχουν βιώσει θυματοποίηση, είναι δυνατόν μετέπειτα να παρουσιάσουν παραβατική συμπεριφορά. Οι τύποι αυτοί

189 Βλ. ό.π. υποσημείωση σελ 14.

190 Μαράτου- Αλιπράντη Λ.(2007), σελ 129-133

θυματοποίησης περιλαμβάνουν σωματική, σεξουαλική και συναισθηματική κακοποίηση κατά την παιδική ηλικία (Loucks 1997, Morris et al 1995, Saradjian 1996), βία από τον σύντροφο κατά την ενήλικη ζωή (Browne 1987, Loucks 1997, Mann 1996, Morris et al 1995), κι επιθέσεις που προκύπτουν στο πλαίσιο ενός επικίνδυνου τρόπου ζωής (Baskin and Sommers 1997, 1998).¹⁹¹

Σχεδιάγραμμα 1.

Πηγή : Στατιστικά Στοιχεία Ελληνικής Αστυνομίας έτους 2010¹⁹²

¹⁹¹ Judith Rungay, «When victims become offenders: in search of coherence in policy and practice», London School of Economics, text at : <http://www.fawcettsociety.org.uk/documents/When%20Victims%20Become%20Offenders%20Report%2014.12.04.pdf>

¹⁹² Ελληνική Αστυνομία, Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη. Στατιστικά στοιχεία http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=3665&Itemid=429&lang=

Όσον αφορά τα αδικήματα των μεταναστριών σύμφωνα με πρόσφατα στοιχεία του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων αφορούν¹⁹³: Παραβίαση του Ν. περί Ναρκωτικών, Ληστεία, Κλοπή, Απάτη, Άρθρα 336-353 Π.Κ. Κατά των Ηθών¹⁹⁴, Άρθρα 183-187 Π.Κ. Δημόσιας Τάξης, Παράνομη Οπλοφορία, Παράνομη Είσοδο.

1.2 Θυματοποίηση Μεταναστών – Στοιχεία θυματοποίησης μεταναστριών για τον Ελλαδικό Χώρο.

Οι γυναίκες αποτελούν ευκολότερα θύματα παντός είδους εκμετάλλευσης στην προσπάθειά τους να βρουν τρόπο για να εγκαταλείψουν τη χώρα τους και να αναζητήσουν καλύτερες συνθήκες διαβίωσης. Η αρνητική εμπειρία της μετανάστευσης, οι παράγοντες που επικρατούν στη χώρα υποδοχής , δημογραφικοί, κοινωνικοί (ανεργία, κοινωνική απομόνωση, χαμηλό εισόδημα, αναλφαβητισμός ή φτωχή εκπαίδευση) και πολιτισμικοί (ανοχή / νομιμοποίηση της βίας στη χώρα καταγωγής και στη χώρα υποδοχής) είναι πιθανόν να συμβάλλουν σημαντικά στην αύξηση των κρουσμάτων βίας και θυματοποίησης των μεταναστριών.¹⁹⁵

Οι Foster, Micklim, Newell, Kemp (2002) υποστηρίζουν ότι οι γυναίκες μετανάστριες είναι μια ομάδα υψηλού κινδύνου για την άσκηση βίας, σεξουαλικής κακοποίησης και βιασμού. Πολλές υφίστανται κακοποίηση στη χώρα υποδοχής, πέφτουν θύματα trafficking ή βιώνουν καταστάσεις ενδοοικογενειακής βίας. Έρευνες έχουν καταδείξει ως βασικά αίτια ενδοοικογενειακής βίας που βίωσαν μετανάστριες : τη χρήση αλκοόλ κι

193 Ψαράκη Γ., «Στοιχεία από το Κατάστημα Κράτησης Γυναικών Ελεώνα Θήβας», Στατιστικά Στοιχεία του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων , Μάρτιος 2011.

Σημείωση: Στο Κατάστημα Κράτησης Γυναικών Ελεώνα Θήβας από το 2008, κρατείται η πλειοψηφία των γυναικών που έχουν διαπράξει κάποιο αδίκημα. Πηγή : Κοινωνική Υπηρεσία Καταστήματος Κράτησης Γυναικών Ελεώνα Θήβας.

194 Σημείωση : Τα άρθρα 336-353 αφορούν 336 Βιασμός, 337 Προσβολή της γενετήσιας αξιοπρέπειας, 339 Αποπλάνηση παιδιών, 343 Ασέλγεια με κατάχρηση εξουσίας, 344 Έγκληση, 345 Αιμομιξία, 347 Ασέλγεια παρά φύση, 348 Διευκόλυνση ακολασίας άλλων , 349 Μαστροπεία, 351 Σωματεμπορία, 353 Πρόκληση σκανδάλου με ακολαστες πράξεις. Περισσότερα βλ. Μαγγανάς Αντ., Λάζος Γρ. (1998), « Ο Ποινικός Κώδικας για τον Πολίτη», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 345-360.

195 Κ. Σκλάβου ,(2008) σελ. 50

εξαρτησιογόνων ουσιών από το δράστη, οικονομικά προβλήματα, ψυχική ασθένεια, απώλεια εργασίας ή μακροχρόνια ανεργία.¹⁹⁶

Η εξάπλωση όμως της παράνομης διακίνησης των ανθρώπων πρέπει να γίνει κατανοητή στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης και της διεθνούς μετανάστευσης. Οι προοπτικές για μια καλύτερη ζωή στο εξωτερικό, η φτώχεια, η οικονομική περιθωριοποίηση, οι πολιτικές και κοινωνικές αναταραχές, οι συγκρούσεις, είναι κίνητρα που ευνοούν την μετακίνηση. Σε ένα όλο και πιο διασυνδεδεμένο κόσμο, η κίνηση είναι πιο εύκολη, γεγονός που ενθαρρύνει όλο και περισσότερους ανθρώπους να μεταναστεύσουν. Ωστόσο, οι ευκαιρίες για να μεταναστεύσουν νόμιμα είναι εξαιρετικά περιορισμένες. Τα άτομα αυτά με τη σειρά τους συγκρούονται με πολλά νομικά καθεστώτα και συναντούν ποικίλα εμπόδια τόσο στην είσοδο και διαμονή τους σε βιομηχανικές, αναπτυσσόμενες χώρες, όσο και στην πρόσβαση σε αγορές εργασίας. Στη πλειοψηφία τους οι μετανάστες, συμπεριλαμβανομένων των αιτούντων άσυλο καταφεύγουν στην παράνομη μετακίνηση, χρησιμοποιώντας τις υπηρεσίες των λαθρομεταναστών.¹⁹⁷

Ιδιαίτερα για την περίπτωση trafficking, πρόκειται για ένα νέο σχετικά εγκληματικό, κοινωνικό φαινόμενο που εσωκλείει και λαμβάνει ποικίλες διαστάσεις όπως αυτής της μη οργανωμένης μετανάστευσης, της σεξουαλικής αλλά και της εργασιακής εκμετάλλευσης, της πορνείας και της δουλείας.¹⁹⁸ Το Trafficking έχει αναδειχθεί στις μέρες μας ως ένα θέμα διακρατικής, περιφερειακής κι εθνικής εμβέλειας. Εκτιμάται ότι τα θύματα trafficking ανέρχονται μεταξύ του 1-2 εκατομμυρίων ετησίως¹⁹⁹, ενώ στη πλειοψηφία τους είναι γυναίκες και παιδιά.

Το trafficking γυναικών με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση έχει αποτελέσει αντικείμενο ιδιαίτερης μελέτης, πρώτον γιατί αποτελεί την πιο διαδεδομένη μορφή trafficking στο δυτικό κόσμο – και στη χώρα μας – και, δεύτερον γιατί υπάρχουν πτυχές του φαινομένου ιδιαίτερα σε σχέση με τις παραβιάσεις των δικαιωμάτων των θυμάτων οι οποίες σχετίζονται άμεσα με το φύλο τους. Το

196 Βλ. ό.π. σελ. 51-52

197 Jacqueline Bhabha, «*Trafficking, Smuggling, and Human Rights*», March 2005, Harvard University, <http://www.migrationinformation.org/Feature/print.cfm?ID=294>

198 Γ. Λάζος, 2003, «*Διεθνική σωματεμπορία κι εξαναγκαστική πορνεία στην Ελλάδα του 2002*», STOP-NOW ΚΕΔΕ, Αθήνα, text at : www.stop-trafficking.org/TRAFFICKING%20GREECE%202002%FIANAL%20B.pdf

199 Phyllis Coontz, Catherine Griebel (2004), WOMEN'S HEALTH JOURNAL 4/2004, Latin American and Caribbean Women's Health Network, OPINION σελ. 47-58

trafficking των γυναικών είναι με άλλα λόγια μια από τις σύγχρονες μορφές βίας κατά των γυναικών στον τομέα του βιοπορισμού τους μετά από πλήρη ένδεια στην οποία περιήλθαν στις χώρες προέλευσής τους.

Τα θύματα trafficking υπόκεινται σε πολλαπλές παραβιάσεις των ατομικών τους δικαιωμάτων όπως: ψυχολογική, σωματική και σεξουαλική βία προκειμένου να υποταγούν στη θέληση του διακινητή. Κρατούνται σε συνθήκες σκλαβιάς και οδηγούνται σε εξαναγκαστική εργασία, από την οποία τους παρακρατούν τα χρήματα που κερδίζουν. Δεν έχουν το δικαίωμα να ελέγχουν το ίδιο τους το σώμα, ενώ παράλληλα τους αφαιρούν όλα τα νόμιμα έγγραφα όπως διαβατήρια, ταυτότητες κ.λ.π. Τα θύματα είτε έχουν εξαναγκαστεί με βίαιο τρόπο σε μετακίνηση, είτε έχουν εξαπατηθεί από τον διακινητή. Είναι επίσης δυνατόν, αρχικώς, υπό την προοπτική εύρεσης εργασίας να είχαν συναινέσει στην μετανάστευση μη γνωρίζοντας το μετέπειτα προορισμό τους.²⁰⁰

Οι συνθήκες διαβίωσης των θυμάτων χαρακτηρίζονται από πλημμελή και κακή διατροφή, παρατεταμένη έλλειψη κι αταξία ύπνου, προβλήματα υγείας (σωματικής, ψυχικής), κατάχρηση αλκοόλ και ναρκωτικών, βιασμοί, εξευτελισμοί, ξυλοδαρμοί, βασανισμοί νουθεσίας και παραδειγματισμού, ακόμα και θανατώσεις.²⁰¹

Η παράνομη διακίνηση και εμπορία γυναικών από τρίτους δεν είναι νέο φαινόμενο. Έως το 1970 και ιδιαίτερα στη δεκαετία του 1990 το φαινόμενο προσέλαβε μεγάλες διαστάσεις στην Ασία και την Ευρώπη λόγω των τεράστιων κερδών που απέφερε. Στην Ελλάδα, κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '90 το trafficking εμφανίζεται ως ένα ευρύτατο κοινωνικό και οικονομικό φαινόμενο που επεκτείνεται σε όλη την ελληνική επικράτεια, με πελατεία άνδρες από το σύνολο των κοινωνικών τάξεων, μορφωτικών επιπέδων και κατηγοριών. Σύμφωνα με το παλαιότερο ισχύον νομοθετικό πλαίσιο (Ν1193/1981 και Ν. 2734/1999) το trafficking ταυτίζεται με τα αδικήματα της μαστροπείας και της σωματεμπορίας. Σύμφωνα με τον ισχύοντα νόμο 3064/2002 το trafficking συνιστά ειδικό αδίκημα, δηλ. την εμπορία ανθρώπων. Ωστόσο, η θέσπιση ειδικού νομοθετικού πλαισίου για την αντιμετώπιση του

200 Τσακλαγκάνου Γ., (2001), « *Η Διεθνική Σωματεμπορία- Trafficking*», Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.), σελ. 4-5 .

201 Ενημερωτικό φυλλάδιο STOP-NOW.(επιμ) Judy Boyle και Μαρία Ζαννή, όπ. αν. Τσακλαγκάνου Γ., (2001), σελ. 4-5

φαινομένου δε περιόρισε την εξάπλωσή του, καθώς το trafficking αποτελεί μια από τις τρεις σημαντικότερες πηγές πλούτου στη χώρα μας.²⁰²

Οι γυναίκες και τα παιδιά διακινούνται κυρίως με σκοπό την σεξουαλική εκμετάλλευση και την παράνομη εργασία. Οι γυναίκες είναι ηλικίας 15-30 ετών, κυρίως από χώρες όπως Αλβανία, Βουλγαρία, Ρουμανία, αλλά και από χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, τη Νιγηρία και τη Βραζιλία.²⁰³ Αν και οι Ελληνικές Κυβερνήσεις έχουν κάνει αρκετές προσπάθειες για την εξάλειψη της εμπορίας των ανθρώπων, ωστόσο τα αποτελέσματα δεν είναι ακόμα ικανοποιητικά. Παρόλα αυτά θα πρέπει να σημειωθεί η δημιουργία εξειδικευμένων «anti-trafficking» αστυνομικών μονάδων για την καταπολέμηση του φαινομένου, η χρηματοδότηση φορέων και ΜΚΟ που απευθύνονταν σε θύματα σωματεμπορίας, καθώς και κάποια μέτρα προστασίας αυτών των ατόμων, όπως προσωρινή άδεια παραμονής με δυνατότητα ανανέωσης, πρόσβαση σε κοινωνικές υπηρεσίες και υγειονομική περίθαλψη. Επίσης έγιναν σημαντικές προσπάθειες ευαισθητοποίησης της κοινής γνώμης.²⁰⁴

Στους πίνακες που ακολουθούν παρουσιάζονται αριθμητικά στοιχεία περιπτώσεων trafficking που εξαρθρώθηκαν από την Ελληνική Αστυνομία τη περίοδο 2003-2006²⁰⁵.

202 Οι πληροφορίες προέρχονται από το Έργο ΝΟΣΤΟΣ, της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Θεσσαλονίκης, <http://www.nath.gr/nostos/istoriko%20trafficking.html>

203 Kristiina Kangaspunta,(2002), "Mapping the Inhuman Trade: Preliminary findings of the human trafficking database", Forum on Crime and Society, vol. 3, No 1-2, 2003.

204 Extracted from U.S. State Dept Trafficking in Persons Report, June 2009 . Text at : <http://gvnet.com/humantrafficking/Greece-2.htm>

205 Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων, *Στατιστικά Στοιχεία για τη Βία κατά των Γυναικών*. <http://www.isotita.gr/index.php/statistics/c181/>

Πίνακας 1.

Ταξινόμηση χωρών κατά αριθμό γυναικών θυμάτων trafficking 1-1-2003 έως 30-6-2006		
Υπήκοοι των Χωρών	ΣΥΝΟΛΟ	Ποσοστιαία κατανομή κατά χώρα
ΡΩΣΙΑΣ	127	30%
ΡΟΥΜΑΝΙΑΣ	73	17%
ΟΥΚΡΑΝΙΑΣ	45	11%
ΜΟΛΔΑΒΙΑΣ	32	7,6%
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ	24	5,7%
ΛΕΥΚΟΡΩΣΙΑΣ	19	4,5%
ΑΛΒΑΝΙΑΣ	15	3,6%
ΝΙΓΗΡΙΑΣ	15	3,6%
ΛΙΘΟΥΑΝΙΑΣ	13	3,1%
ΟΥΖΜΠΕΚΙΣΤΑΝ	10	2,4%
ΗΝ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ	6	1,4%
ΤΣΕΧΙΑΣ	6	1,4%
ΕΡΥΘΡΑΙΑΣ	4	1,0%
ΑΡΜΕΝΙΑΣ	3	0,7%
ΓΕΩΡΓΙΑΣ	3	0,7%
ΚΑΖΑΚΣΤΑΝ	3	0,7%
ΟΛΛΑΝΔΙΑΣ	3	0,7%
ΕΛΛΑΔΑΣ	2	0,5%
ΛΕΤΟΝΙΑΣ	2	0,5%
ΠΟΛΩΝΙΑΣ	2	0,5%
ΑΓ. ΔΟΜΙΝΙΚΟΣ	1	0,2%
ΑΥΣΤΡΙΑΣ	1	0,2%
ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ	1	0,2%
ΓΚΑΝΑΣ	1	0,2%
ΔΑΝΙΑΣ	1	0,2%
ΕΣΘΟΝΙΑΣ	1	0,2%
ΚΙΡΚΙΣΤΑΝ	1	0,2%
ΜΑΡΟΚΟΥ	1	0,2%
Π.Δ.Γ.Μ.	1	0,2%
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑΣ	1	0,2%
ΣΥΡΙΑΣ	1	0,2%
ΤΑΪΛΑΝΔΗΣ	1	0,2%
ΣΥΝΟΛΟ ΓΥΝΑΙΚΕΣ	419	100%

Πίνακας 2.

Αριθμός θυμάτων Εμπορίας Ανθρώπων - Σωματεμπορίας κατά φύλο και χώρα προέλευσης, 1-1-2003 έως 30-6-2006 (περιπτώσεις εξάρθρωσης εγκληματικών οργανώσεων από την Ελληνική Αστυνομία)								
Υπήκοοι των Χωρών	2003	2004		2005			Α' εξάμηνο 2006	Σύνολο
	Γυναίκες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Ανήλικοι	Γυναίκες	Γυναίκες
ΑΓ. ΔΟΜΙΝΙΚΟΣ		1						1
ΑΛΒΑΝΙΑΣ	1	9		2			3	15
ΑΡΜΕΝΙΑΣ		1		2				3
ΑΥΣΤΡΙΑΣ		1						1
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ	1	10		8		1	5	24
ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ				1				1
ΓΕΩΡΓΙΑΣ		2					1	3
ΓΚΑΝΑΣ		1						1
ΕΛΛΑΔΑΣ		2						2
ΔΑΝΙΑΣ				1				1
ΕΡΥΘΡΑΙΑΣ	1	1		2				4
ΕΣΘΟΝΙΑΣ				1				1
ΗΝ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ	2	3		1				6
ΚΑΖΑΚΣΤΑΝ	1			1			1	3
ΚΙΡΚΙΣΤΑΝ				1				1
ΛΕΥΚΟΡΩΣΙΑΣ	7	8		3			1	19
ΛΙΘΟΥΑΝΙΑΣ	4	4		3			2	13
ΜΑΡΟΚΟΥ		1						1
ΜΟΛΔΑΒΙΑΣ	10	10		7			5	32
ΝΙΓΗΡΙΑΣ	2	3		8			2	15
ΟΛΛΑΝΔΙΑΣ		2		1				3
ΟΥΖΜΠΕΚΙΣΤΑΝ	4	5		1				10
ΟΥΚΡΑΝΙΑΣ	14	17	4	12			2	45
Π.Δ.Γ.Μ.	1							1
ΠΟΛΩΝΙΑΣ		1					1	2
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑΣ	1							1
ΡΟΥΜΑΝΙΑΣ	10	38	3	21	29	3	4	73
ΡΩΣΙΑΣ	31	50		28			18	127
ΣΥΡΙΑΣ							1	1
ΤΑΪΛΑΝΔΗΣ		1						1
ΤΣΕΧΙΑΣ	3	3						6
ΛΕΤΟΝΙΑΣ							2	2
ΣΥΝΟΛΟ ΓΥΝΑΙΚΕΣ	93	174		104			48	419
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	93	174	7	104	29	4	48	459

Ενδιαφέρον, όμως παρουσιάζουν και οι πίνακες που δημοσιεύτηκαν από τη Γενική Γραμματεία Ισότητας Φύλων για την παροχή Αρωγής και Προστασίας σε γυναίκες θύματα εμπορίας trafficking. Τα στοιχεία που παρουσιάζονται εδώ αφορούν το έτος 2006²⁰⁶.

Πίνακας 3.

Παροχή Αρωγής και Προστασίας σε Γυναίκες Θύματα Εμπορίας με σκοπό τη Σεξουαλική Εκμετάλλευση (trafficking) κατά χώρα υπηκοότητας θύματος και φορέα αρωγής, 1-1 έως 30-6-2006					
Υπήκοοι των Χωρών	Παροχή Αρωγής και Προστασίας	Διάταξη Εισαγγελέα¹	Συνεργασία ΚΟ και ΜΚΟ²	Συνεργασία με Διπλωματικές Αρχές	Συνεργασία με ΔΟΜ³
Βουλγαρίας	5	1	5		4
Καζακστάν	1	1	1		
Μολδαβίας	5	5	5		5
Νιγηρίας	2	2	2		
Ουκρανίας	1	1	1		2
Ρουμανίας	3	2	3		
Ρωσίας	11	11	9		1
Γενικό Σύνολο	28	23	26	0	12
¹ Χαρακτηρισμός Θύματος ή παροχή χρόνου περίσκεψης					
² Συνεργασία των υπηρεσιών της Ελληνικής Αστυνομίας με την Γενική Γραμματεία Ισότητας, την Γενική Γραμματεία Υγείας - Κοινωνικής Αλληλεγγύης για την παροχή αρωγής και προστασίας από Κυβερνητικούς (ΕΚΑΚΒ) και Μη Κυβερνητικούς Οργανισμούς (Γιατροί του Κόσμου, ΚΕΣΟ, ΕΚΚΥΘΑ, ΚΑΘΒ, ΑΡΣΙΣ)					
³ Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης					

Οφείλουμε να επισημάνουμε ότι τα τελευταία χρόνια γίνεται μια συστηματική προσπάθεια από τις κυβερνήσεις, από τα οργανωμένα δίκτυα και τις μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, για την προάσπιση των γυναικείων δικαιωμάτων και την προστασία αυτών. Όπως προαναφέραμε η επιτυχής ένταξη των μεταναστευτικών ομάδων, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το στιγματισμό και τη περιθωριοποίηση τους, που ενδεχομένως να προκύψει από την εμπλοκή τους στη γενικότερη εγκληματικότητα. Οφείλουμε λοιπόν, να δείξουμε την ανάλογη προσοχή στις περιπτώσεις αυτές, ως προέκταση και συνέπεια της μεταναστευτικής κίνησης κι ως καθοριστικό συντελεστή της κοινωνικής ένταξης στη χώρα υποδοχής.

206 Βλ. ό.π. Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

Όπως προαναφέρθηκε ήδη, από τα τέλη της δεκαετίας του 1980 και ιδιαίτερα μετά το 1990 για τον ελλαδικό χώρο εγκαινιάστηκε μια νέα πραγματικότητα, με κύριο χαρακτηριστικό τη μαζική εισροή μεταναστευτικών πληθυσμών, κυρίως οικονομικών μεταναστών και πολιτικών προσφύγων.²⁰⁷ Η μαζικότητα της εισόδου όλων αυτών των ομάδων, που έλαβε στη χώρα ανεξέλεγκτη έκταση, ο λαθραίος χαρακτήρας της, καθώς και η προέλευση των μεταναστών από διαφορετικές χώρες χαρακτηρίζουν την καινούρια εποχή.²⁰⁸ Έτσι, σταδιακά άρχισε να λαμβάνεται υπόψη και στην Ελλάδα ο παράγοντας «μετανάστευση» για την ερμηνεία των αυξητικών ρυθμών εγκληματικότητας.

Η θυληκοποίηση της μετανάστευσης που παρατηρείται εκείνη την εποχή, συνδέθηκε μοιραία και με την αύξηση των ποσοστών των μεταναστριών σε εγκληματικές δραστηριότητες στη χώρα υποδοχής, συμβάλλοντας στη δημιουργία ενός κοινωνικού στερεοτύπου της «μετανάστριας- εγκληματίας». Ο όρος στερεότυπο είναι μια ποιοτική κρίση για κάποιο πρόσωπο, αντικείμενο ή έννοια, η οποία δημιουργείται έξω από την προσωπική εμπειρία του υποκειμένου. Οι τυπικές συνέπειες του στίγματος εναρμονίζονται με ένα γενικότερο κλίμα εχθρότητας που χαρακτηρίζει τις στάσεις του κοινού έναντι του «εγκληματία».²⁰⁹

Ποια όμως είναι πραγματικά αυτή η γυναίκα και ποιες επιπτώσεις επιφέρει στην προσωπικότητά της η «νέα ταυτότητα», κι ενδεχομένως η εμπλοκή της με το ποινικό σύστημα και την ποινή φυλάκισης σε μία ξένη χώρα;

Η παρούσα έρευνα πεδίου αποτελεί μια ποιοτική διερεύνηση του στερεοτύπου «μετανάστρια-εγκληματίας» στην ελληνική κοινωνία, προκειμένου να διαπιστωθεί αν τα χαρακτηριστικά που επιφέρει η νέα της ταυτότητας συμβάλλουν στη διαμόρφωση διακρίσεων, στο στιγματισμό και τη περιθωριοποίηση της, καθώς και τις συνέπειες αυτών.

Βασική ερευνητική υπόθεση είναι ότι « *οι ανεπιτυχείς διαδικασίες κοινωνικής ένταξης ενισχύουν τους παράγοντες ώθησης εμπλοκής σε εγκληματική*

207 Τσίγγανου Ι. , (2009), σελ 83

208 Μοσχοπούλου, Αλ. (2005). «*Η εγκληματικότητα των μεταναστών, η απεικόνιση του φαινομένου στον απογευματινό Τύπο 1990-1999*», Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, όπ.αν. στο Τσίγγανου Ι. , (2009), σελ 84.

209 Δασκαλάκης Η. (1985), «*Η Εγκληματολογία της Κοινωνικής Αντίδρασης*», Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, σελ. 147-148

δραστηριότητα και στη δημιουργία του στερεοτύπου «μετανάστρια-εγκληματίας».

Για τη διενέργεια της έρευνας αναζητήθηκε δείγμα το οποίο θα μπορούσε να απεικονίσει άμεσα, τόσο τις συνθήκες ζωής όσο και τα συναισθήματα που δημιουργούνται μετά την επιβολή του στερεοτύπου. Για το λόγο αυτό επιλέχθηκε το εμπειρικό μέρος της έρευνας να διεξαχθεί σε πληθυσμό μεταναστριών, που έχουν καταδικαστεί για κάποιο αδίκημα κι εκτίουν την ποινή τους έγκλειστες σε ελληνική φυλακή.

Εν συνεχεία λοιπόν, θα παρουσιαστεί η μεθοδολογία της εμπειρικής διερεύνησης, τα ευρήματα - πορίσματα που προκύπτουν από αυτή καθώς και τα συμπεράσματα που απορρέουν από την όλη διαδικασία.

ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ

1. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΣΤΑΔΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η παρούσα έρευνα εντάσσεται στις πρωτογενείς μελέτες εμπειρικής διερεύνησης και περιλαμβάνει δύο φάσεις αλληλοσυμπληρούμενες.²¹⁰ Η πρώτη φάση αφορά στη συλλογή ποσοτικών στοιχείων από τη βάση δεδομένων του Καταστήματος Κράτησης Γυναικών Ελεώνα Θήβας²¹¹ για τις μετανάστριες κρατούμενες. Η δεύτερη φάση περιλαμβάνει την επιτόπια συνέντευξη με τη μορφή χορήγησης ημι-δομημένων ερωτηματολογίων σε δείγμα κρατούμενων μεταναστριών. Το δεύτερο μέρος της έρευνας εντάσσεται στις ποιοτικές μεθόδους διερεύνησης, απευθυνόμενο σε μικρό αριθμό περιπτώσεων με στόχο όχι την ανακάλυψη γενικών τάσεων, αλλά τη διαμόρφωση συνολικής εικόνας για κάθε περίπτωση και την ανεύρεση των κοινών τους στοιχείων. Η συγκέντρωση λεπτομερών στοιχείων για πολλαπλές πτυχές των υπό- έρευνα περιπτώσεων, θα διευκολύνει τη διαδικασία ανάπτυξης κι αποσαφήνισης εννοιολογικών κατηγοριών.²¹²

210 Λαμπίρη –Δημάκη Ι. & Κελπερή Χ. (1995), Κυριαζή Ν. (1999), Ιωσηφίδης Θ. (2003), όπ. αν στο Β. Καρύδης, (1996) σελ. 23.

211 Σημείωση : Το Κατάστημα Κράτησης Γυναικών Ελεώνα Θήβας λειτουργεί από το Μάιο 2008, όπου μεταφέρθηκε από τον Κορυδαλλό. Εδώ κρατείται η συντριπτική πλειοψηφία των γυναικών που έχουν καταδικαστεί για παραβατική συμπεριφορά στη χώρα μας. Συνολικά ο αριθμός τους είναι 358, εκ των οποίων οι 190 είναι Ελληνίδες και οι 168 Αλλοδαπές. Στην ανωτέρω δύναμη συμπεριλαμβάνονται 16 ανήλικες και 15 μητέρες, οι οποίες διαμένουν μαζί με τα παιδιά τους ηλικίας μέχρι 3 ετών. Μεγάλος αριθμός των γυναικών αυτών είναι άπορες γεγονός που δυσχεραίνει την κάλυψη αναγκών τους σε είδη υγιεινής, καθαριότητας, ρουχισμού, παπούτσια, τηλεκάρτες, τα οποία όσο είναι δυνατόν καλύπτονται από τη μέριμνα της Κοινωνικής Υπηρεσίας μέσω δωρεών από ιδιώτες, φορείς και εθελοντές. Στο κατάστημα λειτουργεί Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας , εκπαιδευτικά προγράμματα του ΙΔΕΚΕ, και πρόγραμμα μαθημάτων ΣΔΕ στα οποία πέραν των μαθημάτων συμπεριλαμβάνονται η Δανειστική Βιβλιοθήκη, Λέσχη Ανάγνωσης, Δράσεις Άθλησης, Οργάνωση Κήπου κι Εκτροφή μικρών ζώων. Επιπλέον λειτουργεί Εργαστήριο Ζωγραφικής, έργα του οποίου εκτίθενται σε οργανωμένες εκθέσεις. Από το τρέχον έτος εφαρμόζεται πιλοτικό πρόγραμμα «Θαλάμου νεοεισερχόμενων» με σκοπό τη σταδιακή κι ομαλή προσαρμογή τους, καθώς και την ενημέρωσή τους σε ειδικά θέματα. Τέλος αξίζει να σημειωθεί ότι υπάρχουν ειδικές δράσεις για τις έγκλειστες που αντιμετωπίζουν προβλήματα τοξικής εξάρτησης και για τις αλλοδαπές.

212 Κυριαζή Ν.(2001), « *Η Κοινωνιολογική Έρευνα. Κριτική Επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*», Γ' έκδοση , Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, σελ 51-52.

1.1 Διεξαγωγή της έρευνας

Το πληθυσμό της παρούσας έρευνας αποτέλεσαν οι μετανάστριες κρατούμενες (υπόδικες και κατάδικες) στο Καταστήματος Κράτησης Γυναικών Ελεώνα Θήβας. Η έρευνα διεξήχθη σε δύο στάδια. Κατά το πρώτο στάδιο, το δείγμα περιλάμβανε όλες τις κρατούμενες μετανάστριες που βρίσκονταν στο κατάστημα κράτησης τη δεδομένη στιγμή (τρέχων μήνας και ημέρα της έρευνας), συλλέγοντας ποσοτικά στοιχεία για τον αριθμό τους (υπόδικες και κατάδικες), για τη χώρα προέλευσης τους, τα αδικήματα στα οποία έχουν εμπλακεί, καθώς και τη χρονική διάρκεια των ποινών τους. Στο δεύτερο στάδιο επιλέχθηκε ένα τυχαίο δείγμα από το σύνολο των μεταναστριών στο οποίο τους χορηγήθηκε ημι-δομημένο ερωτηματολόγιο υπό τη μορφή συνέντευξης, προκειμένου οι ερωτώμενες να δώσουν τη δική τους περιγραφή κι ερμηνεία στο υπό έρευνα ζήτημα.

Για την ευκολότερη προσέγγιση των ερευνώμενων προηγήθηκε μια πρώτη επαφή μέσω ενημερωτικής επιστολής στη Διεύθυνση του Καταστήματος, με τη θεματική και το λόγο της έρευνας και της επιδιωκόμενης συνέντευξης.²¹³ Κατόπιν εγκρίσεως του αιτήματος, σε δείγμα μεταναστριών που μπορούσαν να μιλήσουν και να κατανοήσουν την ελληνική γλώσσα (προς διευκόλυνση της έρευνας), απευθύνθηκε ανοιχτή πρόσκληση για τη συμμετοχή όσων επιθυμούσαν. Συνολικά, λόγω περιορισμένου χρόνου και της μορφής της συνέντευξης (ανοιχτές ερωτήσεις κι απαντήσεις) συλλέχθηκαν 5 συνεντεύξεις. Κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων και στο χώρο διεξαγωγής παρευρίσκονταν μονάχα η ερευνήτρια και η συνεντευξιαζόμενη, προκειμένου να μην υπάρξει καμία παρέμβαση ή ενδεχόμενο επηρεασμού των απαντήσεων. Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν υπό ικανοποιητικές συνθήκες.

Τονίζεται η προθυμία και σημαντική βοήθεια που υπήρξε για τη διεξαγωγή της έρευνας τόσο από τις Υπηρεσίες του Καταστήματος Κράτησης Γυναικών Ελεώνας Θήβας, όσο κι από τη Γεν. Δ/ση Σωφρονιστικής Πολιτικής του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων για την τελική έγκριση υλοποίησης της έρευνας. Τέλος, ιδιαίτερα θετική και σημαντική

213 Σημείωση: Η επιστολή και το δείγμα του ερωτηματολογίου επισυνάπτονται στα παραρτήματα.

ήταν συμμετοχή και η βοήθεια των μεταναστριών που έλαβαν μέρος στις συνεντεύξεις, χωρίς τη συμβολή των οποίων η παρούσα εμπειρική διερεύνηση θα ήταν δύσκολο να πραγματοποιηθεί.

1.2 Μεθοδολογικά Εργαλεία

Όπως προαναφέρθηκε η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε δύο αλληλοσυμπληρούμενες φάσεις για την πληρέστερη εικόνα και χαρακτηριστικά της υπό-έρευνα ομάδας. Τα μεθοδολογικά εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν επιλέχτηκαν με βάση τα προσδοκώμενα αποτελέσματα και τα πεδία διερεύνησης κάθε φάσης.

Οι εγκληματολογικές έρευνες διαφοροποιούνται ανάλογα με τη μορφή τους, τον τομέα στον οποίο εντάσσονται, τη διάρκεια τους και το χαρακτήρα τους.²¹⁴ Οι κυριότερες μέθοδοι και οι τεχνικές που χρησιμοποιούν διαχωρίζονται ως εξής: 1) Ιστορική και συγκριτική προσέγγιση, 2) Η παρατήρηση, 3) Η μέθοδος της αναλυτικής επαγωγής, 4) Η τυπολογική ανάλυση της εγκληματικότητας, 5) Η μελέτη των ηλικιακών σειρών (cohort study) και τέλος 6) Οι συνδυασμένες μέθοδοι. Για την παρούσα μελέτη θα χρησιμοποιηθεί η τελευταία κατηγορία.

Για το πρώτο στάδιο έχει επιλεγεί η μέθοδος της *Παρατήρησης* και συγκεκριμένα της *Έμμεσης Παρατήρησης*²¹⁵, η οποία συνίσταται στη χρήση στοιχείων «στα οποία έχουν αποτυπωθεί τα ίχνη των υπό έρευνα κοινωνικών φαινομένων»²¹⁶, ανάμεσα τους και τα ποσοτικά τεκμήρια, όπως οι επίσημες στατιστικές. Στη παρούσα έρευνα θα χρησιμοποιηθούν οι σωφρονιστικές στατιστικές.

Η χρήση των στατιστικών στην εγκληματολογική έρευνα στοχεύει σε μια ποσοτική, αφενός, περιγραφή του φαινομένου αλλά και στην ποιοτική αξιολόγηση του, μέσα από τη θεμελίωση αιτιωδών σχέσεων μεταξύ

214 Ο Pinatel J. κατατάσσει τις εγκληματολογικές έρευνες σε τέσσερεις τύπους ερευνών ανάλογα με τη φύση τους: πολυεπιστημονική και διεπιστημονική, ανάλογα με το τομέα: βασική και εφαρμοσμένη έρευνα, ανάλογα με τη διάρκεια: μακρόχρονη και βραχύχρονη έρευνα και τέλος ανάλογα με το χαρακτήρα: περιγραφική και πειραματική έρευνα. Περισσότερα βλ. στο Ζαραφωνίτου Χ. «Εμπειρική Εγκληματολογία», εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1995, σελ. 17-18.

215 Βλ. ο.π. σελ. 23

216 Deverger, 1976, τομ. 2, σελ. 12., όπ. αν. στο Ζαραφωνίτου Χ. «Εμπειρική Εγκληματολογία», εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1995, σελ. 23.

ορισμένων μεταβλητών και αντίστοιχων όψεων της εγκληματικότητας. Αποτελούν το βασικό μεθοδολογικό εργαλείο των ερευνών μετρήσεων της εγκληματικότητας και διακρίνονται σε **στατικές της αστυνομίας, στατιστικές των ποινικών δικαστηρίων και σωφρονιστικές στατιστικές**²¹⁷. Στην Ελλάδα, οι πρώτες εγκληματολογικές στατιστικές αφορούσαν τα έτη 1911-1913 και 1926-1937, όμως η έκδοση τους ανακόπηκε από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.²¹⁸ Η συστηματική δημοσίευση των εγκληματολογικών στατιστικών, συμπεριλαμβανομένων της αστυνομίας και των ποινικών δικαστηρίων άρχισε από το 1971, όπου η (ΕΣΥΕ) Εθνική Στατιστική Υπηρεσία τις δημοσιεύει σε ετήσια βάση.

Οι εγκληματολογικές στατιστικές εκτός του ότι συνιστούν αριθμητικά δεδομένα, αποτελούν και μεγέθη με κοινωνική σημασία και περιεχόμενο, το νόημα του οποίου δύναται να ποικίλει ανάλογα με την ερμηνευτική προσέγγιση του χρήστη. Απαντούν σε κρίσιμα ερωτήματα, ερωτήματα τα οποία αποτέλεσαν και έναυσμα για τη παρούσα μελέτη, όπως : « ποια είναι η έκταση της εγκληματικότητας σε δεδομένο τόπο και χρόνο;» , «παρατηρείται μείωση ή αύξηση της εγκληματικότητας;» , «ποια είναι τα βασικά χαρακτηριστικά όσων διαπράττουν εγκλήματα;»²¹⁹

Το δεύτερο στάδιο της έρευνας, επιχειρεί να αναδείξει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του στερεοτύπου «μετανάστρια- εγκληματίας», καθώς και τις κοινωνικές προεκτάσεις και συνέπειες αυτού, τόσο στο ίδιο το άτομο, όσο και στις διαπροσωπικές, κοινωνικές σχέσεις που αναπτύσσει. Με γνώμονα τον ποιοτικό προσανατολισμό της έρευνας επιλέχθηκε η μέθοδος της προσωπικής συνέντευξης, με τη χρήση ημι-δομημένου ερωτηματολογίου, το οποίο δίνει τη δυνατότητα ελεύθερης διατύπωσης της απάντησης από των ερωτώμενο. Η χρήση του ημι-δομημένου ερωτηματολογίου κρίθηκε απαραίτητη, τόσο προς διευκόλυνση του ερευνητή, όσο και των ερωτώμενων, καθώς από το κανονισμό λειτουργίας του Καταστήματος Κράτησης απαγορευόταν η χρήση οποιασδήποτε συσκευής μαγνητοφώνησης των συνεντεύξεων.

217 Βλ. ο.π. σελ 37

218 Κ.Γ Γαρδίκας, 1995, « *Εγχειρίδιον Εγκληματολογίας*», Αθήνα: Τζάκα, ., χ η., όπ. αν. στο Ζαραφώνιτου Χ. Εμπειρική Εγκληματολογία, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 36.

219 Β. Καρύδης (1996) σελ. 81

Παρότι υπάρχουν εναλλακτικές ποιοτικές μέθοδοι, όλες χαρακτηρίζονται από το ότι επιδιώκουν να κατασκευάσουν αναπαραστάσεις της κοινωνικής πραγματικότητας από τη μελέτη σε βάθος περιπτώσεων. Επικεντρώνονται στη σημασία που έχουν τα κοινωνικά φαινόμενα για τα δρώντα υποκείμενα σε συγκεκριμένες κοινωνικές καταστάσεις. Η ποιοτική έρευνα στηρίζεται στην παραδοχή ότι τα κοινωνικά νοήματα δεν απορρέουν από τις ίδιες τις δραστηριότητες ή τα κοινωνικά φαινόμενα, αλλά αποδίδονται από τους δρώντες ανάλογα με το κοινωνικό πλαίσιο το οποίο βρίσκονται.²²⁰

Η μέθοδος της προσωπικής συνέντευξης επιλέχθηκε διότι οδηγεί σε πιο αξιόπιστα αποτελέσματα, καθώς ο συνεντευκτής είναι σε θέση να διευκρινίσει τις ερωτήσεις που τίθενται και να ζητήσει εξηγήσεις από τους ερωτώμενους όταν οι απαντήσεις δεν είναι κατανοητές. Επιπροσθέτως, μπορεί να σημειώσει άλλα στοιχεία που αφορούν τις συνθήκες έρευνας, τη συμπεριφορά του ερωτώμενου κ.λ.π. , τα οποία πιθανό να συντελέσουν στην ορθότερη ερμηνεία των απαντήσεων από τον ερευνητή.²²¹

1.3. Ταυτότητα Δείγματος

Η παρούσα έρευνα διενεργήθηκε, όπως προαναφέρθηκε, στο Κατάστημα Κράτησης Γυναικών Ελεώνα Θήβας, τον Ιούνιο 2011, και συγκεκριμένα στις 29/06/2011. Τα στοιχεία που παρουσιάζονται αφορούν τις πιο πρόσφατες καταγραφές στις σωφρονιστικές στατιστικές , δηλαδή καλύπτουν την περίοδο 01/06/2011 έως 29/06/2011.

Το δείγμα του πρώτου σταδίου της έρευνας αποτελεί το σύνολο των μεταναστριών κρατουμένων. Σύμφωνα με τις σωφρονιστικές στατιστικές το σύνολο των κρατουμένων (Ελληνίδων κι Αλλοδαπών) ήταν 358. Από τον αριθμό αυτό, το πλήθος των μεταναστριών αριθμούνταν σε 168 γυναίκες, εκ των οποίων οι 16 ήταν ανήλικες. Τέλος, υπήρχαν 136 κατάδικες και 16 υπόδικες.

Το δείγμα του δεύτερου σταδίου, είναι τυχαίο και διαμορφώθηκε κατόπιν ανοικτής πρόσκλησης προς το σύνολο των μεταναστριών που μπορούσαν να

220 Κυριαζή Ν.(2001), σελ. 52-54

221 Βλ. ό.π. σελ. 125

μιλήσουν και να κατανοήσουν την ελληνική γλώσσα. Οι συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν είναι 5. Οι ερωτώμενες είναι ηλικίας 25-52 και η κατανομή από τη χώρα προέλευσης έχει ως εξής : 1 από Αργεντινή, 1 από Βουλγαρία, 1 από τη Γεωργία και 2 από την Αλβανία.

2. ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Παρακάτω αναλύονται τα ευρήματα που προέκυψαν από τα δύο στάδια της έρευνας. Η καταγραφή, ερμηνεία και ανάλυση των στατιστικών δεδομένων κρίνεται απαραίτητη. Όπως έχει επισημανθεί και στη διεθνή βιβλιογραφία για να αποδείξουμε την εγκληματικότητα μιας ομάδας πρέπει να είμαστε σε θέση να αναγνωρίσουμε αυτή την ομάδα με υψηλό βαθμό ακριβείας και επίσης να γνωρίζουμε τις διαστάσεις της και τη σύνθεσή της , με τρόπο ώστε να μπορέσουμε να έχουμε στη διάθεσή μας τις κατάλληλες βάσεις για να εκτιμήσουμε τα ποσοστά.²²²

2.1 Πρώτο Στάδιο

Στη παρούσα φάση θα επιχειρήσουμε την ποσοτική ανάλυση των γενικότερων στοιχείων που αφορούν τις αλλοδαπές κρατούμενες βάσει των σωφρονιστικών στατιστικών που τηρούνταν κατά τη χρονική περίοδο διεξαγωγής της έρευνας. Θα αναφερθούμε σε μεταβλητές όπως : η χώρα προέλευσης, τα αδικήματα για τα οποία είναι υπόδικες ή έχουν καταδικαστεί, καθώς και τις ποινές που τους έχουν επιβληθεί. Ξεχωριστά θα παρουσιαστούν τα στοιχεία που αφορούν τις ανήλικες αλλοδαπές κρατούμενες.

222 T. Sellin, (2003) σελ. 82-83

Α) Αλλοδαπές κρατούμενες και χώρα προέλευσης (Ενήλικες Αλλοδαπές)

Από την μελέτη των στατιστικών στοιχείων σε σύνολο 31 χωρών, προκύπτει ότι τα μεγαλύτερα ποσοστά κατά χώρα προέλευσης κατέχουν οι μετανάστριες από την Αλβανία, οι οποίες αριθμούν 38 άτομα, με μικρή διαφορά ακολουθούν οι μετανάστριες από την Βουλγαρία με 34 άτομα, η Ρουμανία με 29 άτομα, η Γεωργία με 7 άτομα, ενώ Ρωσία, Ουκρανία, Σομαλία αριθμούν από 4 άτομα αντίστοιχα. Οι υπόλοιπες χώρες παρουσιάζουν από 1-2 άτομα. Στο **πίνακα (1)** που ακολουθεί παρουσιάζονται αναλυτικά οι χώρες με τα άτομα που τους αντιστοιχούν σε σύνολο, καθώς και ποιες από αυτές είναι κατάδικες ή υπόδικες. Στο σχεδιάγραμμα (βλ. σχεδιάγραμμα 1) απεικονίζεται η ποσοστιαία κατανομή τους με βάση τη χώρα προέλευσης.

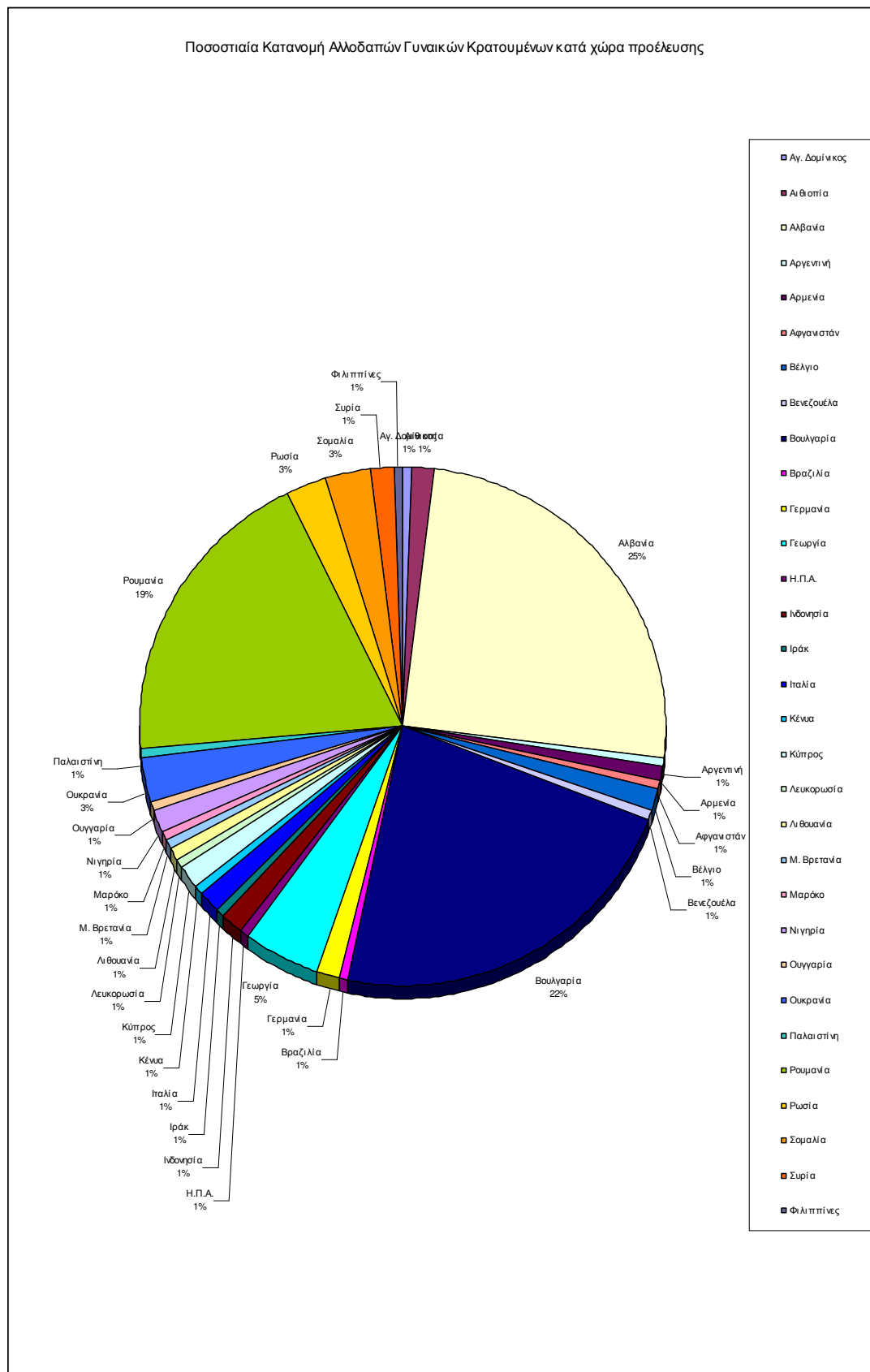
Όπως παρατηρούμε τα ποσοστά που εμφανίζει κάθε χώρα για τη συμμετοχή των γυναικών σε εγκληματική δραστηριότητα, είναι σχεδόν ανάλογα με τα ποσοστά των στατιστικών στοιχείων για τη γυναικεία μετανάστευση που αντιστοιχούν στη χώρα μας. (βλ. σελ 13)

Πίνακας 1.

ΧΩΡΕΣ	ΚΑΤΑΔΙΚΟΙ	ΥΠΟΔΙΚΟΙ	ΣΥΝΟΛΟ
Αγ. Δομίνικος	1		1
Αιθιοπία	2		2
Αλβανία	32	6	38
Αργεντινή	1		1
Αρμενία	1		1
Αφγανιστάν	1		1
Βέλγιο	2		2
Βενεζουέλα	1		1
Βουλγαρία	33	1	34

Βραζιλία	1		1
Γερμανία	2		2
Γεωργία	7		7
Η.Π.Α.	1		1
Ινδονησία	2		2
Ιράκ	1		1
Ιταλία		2	2
Κένυα	1		1
Κύπρος	2		2
Λευκορωσία		1	1
Λιθουανία	1		1
Μ. Βρετανία	1		1
Μαρόκο		1	1
Νιγηρία	2		2
Ουγγαρία	1		1
Ουκρανία	4		4
Παλαιστίνη	1		1
Ρουμανία	24	5	29
Ρωσία	4		4
Σομαλία	4		4
Συρία	2		2
Φιλιππίνες	1		1
Σύνολο	136	16	152

Σχεδιάγραμμα 1.

Β) Αλλοδαπές κατά αδίκημα

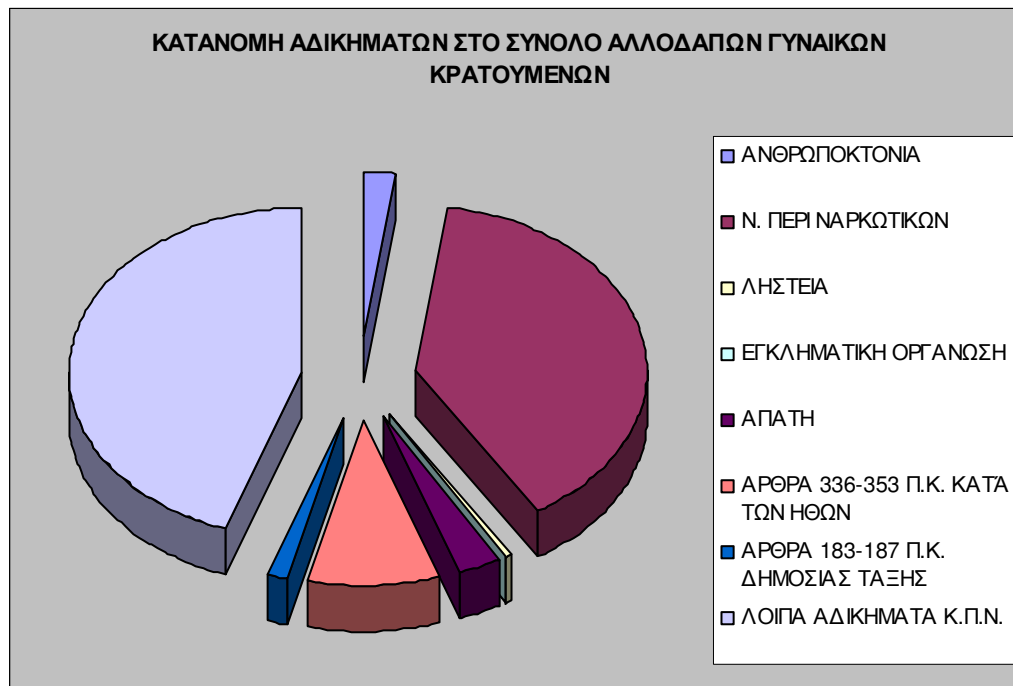
Στο **πίνακα (2)** που ακολουθεί απεικονίζονται τα αδικήματα που αφορούν υπόδικες και κατάδικες αλλοδαπές κρατούμενες (ενήλικες). Τα στοιχεία προκύπτουν από τη σωφρονιστική στατιστική της 01-06-2011. Από την μελέτη των γενικών στοιχείων προέκυψε ότι για τις αλλοδαπές κρατούμενες τα μεγαλύτερα ποσοστά συναντάμε σε αδικήματα Κ.Π.Ν. και παραβιάσεις του Ν. περί Ναρκωτικών. Συγκριτικά με τις Ελληνίδες κρατούμενες στις αντίστοιχες κατηγορίες τα ποσοστά έχουν πολύ μικρή διαφορά, γεγονός όπου ενδεχομένως οφείλεται ότι οι Ελληνίδες κρατούμενες υπερέχουν κατά ένα μικρό ποσοστό. Αξιοπρόσεκτη είναι η διαφορά που παρουσιάζουν Ελληνίδες και Αλλοδαπές σε βίαια εγκλήματα, όπως π.χ. η ανθρωποκτονία, αδίκημα στο οποίο αριθμούνται 26 Ελληνίδες και 3 Αλλοδαπές.

Πίνακας 2.

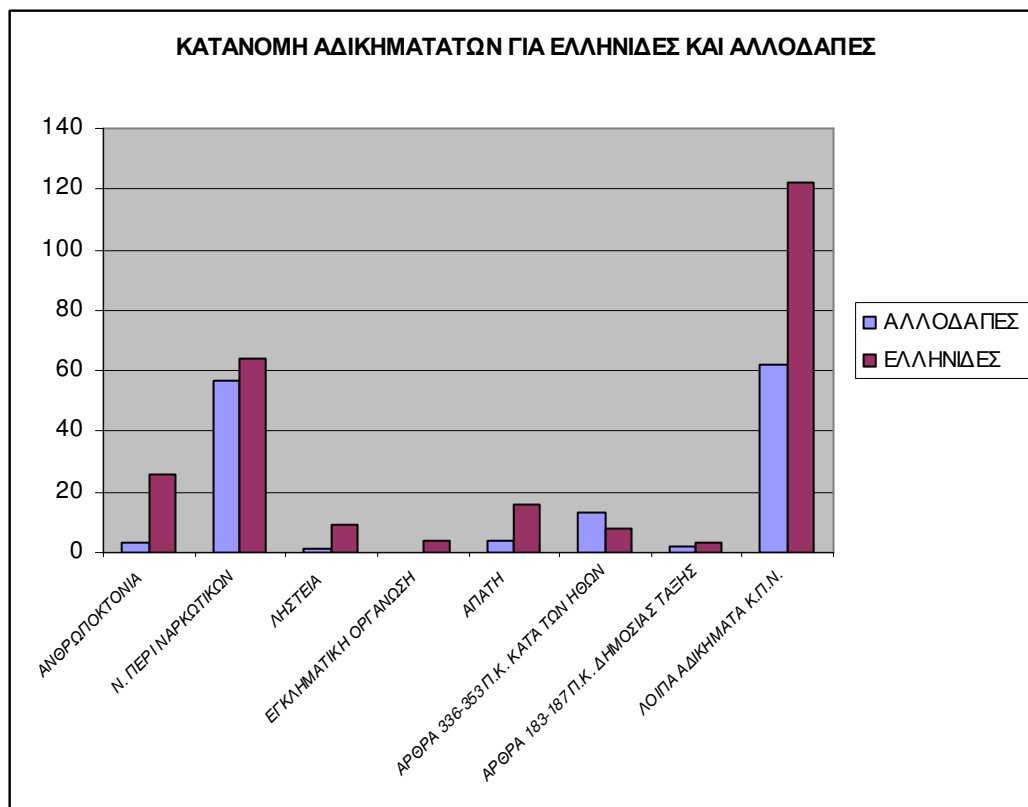
ΑΔΙΚΗΜΑ	ΥΠΟΔΙΚΕΣ		ΚΑΤΑΔΙΚΕΣ	
	Ελληνίδες	Αλλοδαπές	Ελληνίδες	Αλλοδαπές
Ανθρωποκτονία	1	0	25	3
Ν. Περί ναρκωτικών	3	3	61	54
Ληστεία	1	0	8	1
Εγκληματική Οργάνωση	1	0	3	0
Απάτη	0	0	16	4
Άρθρα 336-353 Π.Κ. Κατά των Ηθών	0	0	8	13
Άρθρα 183-187Π.Κ. Δημόσιας Τάξης	1	0	2	2
Λοιπά Αδικήματα Κ.Π.Ν.	2	2	120	62

Σημείωση : Τα στοιχεία του πίνακα αφορούν την 01-06-2011. Ενδέχεται να υπάρχουν κάποιες μικρές αυξομειώσεις με την ημερομηνία διεξαγωγής της έρευνας στις 29-06-2011.

Σχεδιάγραμμα 2.

Σχεδιάγραμμα 3.

Γ) Αλλοδαπές Κρατούμενες και Ποινές

Σχετικά με τις ποινές του υπό έρευνα πληθυσμού προέκυψε ότι : 54 αλλοδαπές κρατούνται με ποινή «κάθειρξη 5-10 ετών», 28 με «κάθειρξη 10-15 ετών, 17 αντιμετωπίζουν «ισόβια κάθειρξη», 14 είναι με «κάθειρξη 15 ετών κι άνω», 7 «φυλάκιση 2-5 ετών», ενώ οι υπόλοιπες 19 ποινές φυλάκισης από 6 μήνες έως 2 έτη.

Αναλυτικά τα στοιχεία αυτών στο **πίνακα (3)** που ακολουθεί.

Κατά την έρευνα διαπιστώθηκε ότι υπάρχουν 9 συνολικά περιπτώσεις βαριά ασθενών αλλοδαπών κρατούμενων , για τις οποίες ισχύει κράτηση σύμφωνα με το άρθρο 5, παρ.7 του Π.Κ. (βλ. **πίνακα 4**)

Πίνακας 3.

ΠΟΙΝΕΣ ΦΥΛΑΚΙΣΗΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΩΝ
Ισόβια Κάθειρξη	17
Μετεφηβικής Ηλικίας	1
Κάθειρξη 15 ετών & άνω	14
Κάθειρξη 10-15 ετών	28
Μετεφηβικής Ηλικίας	1
Κάθειρξη 5-10 ετών	54
Φυλάκιση 2-5 ετών	7
Φυλάκιση 1-2 ετών	2
Φυλάκιση 6-12 μηνών	4
Φυλάκιση έως 6 μήνες	11
Σύνολο	139

Πίνακας 4.

ΚΡΑΤΗΣΗ ΒΑΡΙΑ ΑΣΘΕΝΩΝ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΩΝ			
	Κατάδικες	Υπόδικες	Σωφρ. Περιορισμό
Αριθμός Αλλοδαπών	6	2	1

Δ) Ανήλικες αλλοδαπές κρατούμενες

Οι ανήλικες αποτελούν την πιο ευάλωτη ομάδα κρατουμένων. Όπως επισημαίνεται στη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού «η σύλληψη, κράτηση ή φυλάκιση ενός παιδιού πρέπει να είναι σύμφωνη με τον νόμο, να μην αποτελεί παρά ένα έσχατο μέτρο και να είναι της μικρότερης δυνατής χρονικής διάρκειας». Στο Κατάστημα Κράτησης Γυναικών Ελεώνα Θήβας, βρίσκονται συνολικά 19 κρατούμενες, οι οποίες κρατούνται σε διαφορετική πτέρυγα από τον υπόλοιπο πληθυσμό. Διαφορετικές είναι και μορφές κράτησής τους.

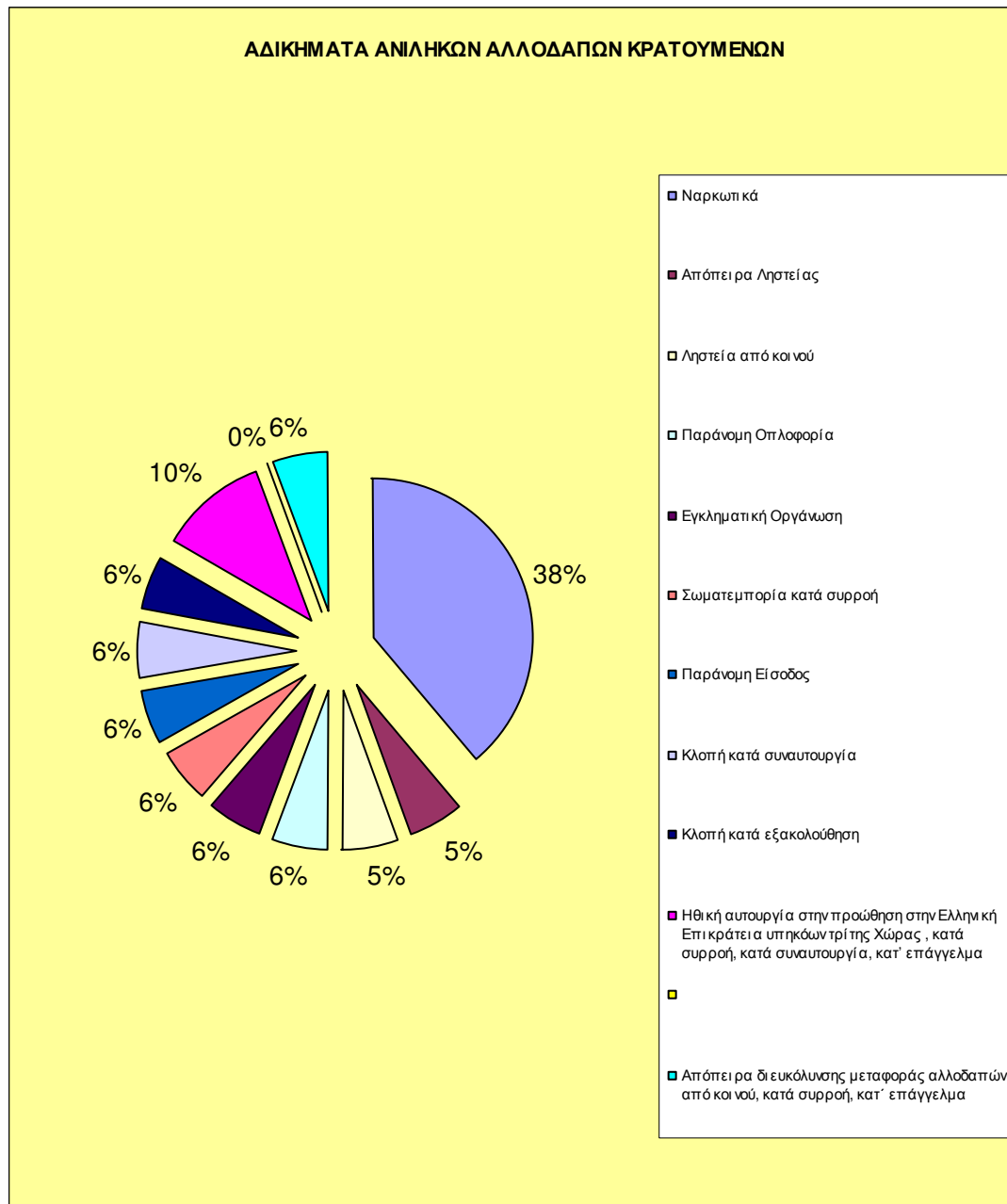
Εξ' αυτών οι 3 είναι Ελληνίδες και οι 16 Αλλοδαπές, οι μισές από αυτές είναι υπόδικες. Παρατηρούμε ότι τα ποσοστά συγκριτικά με τις ενήλικες είναι αντιστρόφως ανάλογα για την περίπτωση των ανηλίκων κοριτσιών. Όσον αφορά τη χώρα προέλευσης 6 κορίτσια είναι Αλβανικής υπηκοότητας, 4 Ρουμανικής, 2 Βουλγαρικής, 2 Ιταλικής, 1 Μαροκινής και 1 Αφγανικής.

Παρακάτω θα εξετάσουμε τα αδικήματα στα οποία έχουν εμπλακεί, καθώς και τις ποινές αυτών.

Αδικήματα ανηλίκων κοριτσιών (Πίνακας 5)

ΑΔΙΚΗΜΑ	ΣΥΝΟΛΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΩΝ
Ναρκωτικά	7
Απόπειρα Ληστείας	1
Ληστεία από κοινού	1
Παράνομη Οπλοφορία	1
Εγκληματική Οργάνωση	1
Σωματεμπορία κατά συρροή	1
Παράνομη Είσοδος	1
Κλοπή κατά συναυτουργία	1
Κλοπή κατά εξακολούθηση	1
Ηθική αυτουργία στην προώθηση στην Ελληνική Επικράτεια υπηκόων τρίτης Χώρας , κατά συρροή, κατά συναυτουργία, κατ' επάγγελμα	2
Απόπειρα διευκόλυνσης μεταφοράς αλλοδαπών από κοινού, κατά συρροή, κατ' επάγγελμα	1

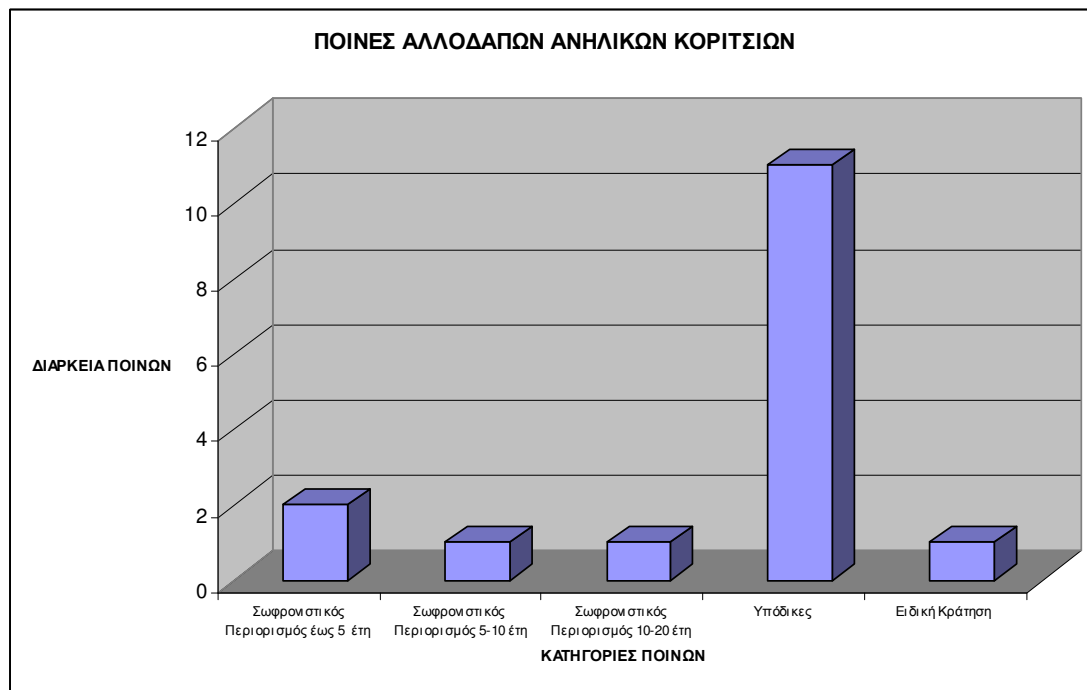
Σχεδιάγραμμα 4.

Ποινές ανηλίκων κοριτσιών. (Πίνακας 6.)

ΠΟΙΝΗ	ΣΥΝΟΛΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΩΝ
Σωφρονιστικός Περιορισμός έως 5 έτη	2
Σωφρονιστικός Περιορισμός 5-10 έτη	1
Σωφρονιστικός Περιορισμός 10-20 έτη	1
Υπόδικες	11
Ειδική Κράτηση	1

Σχεδιάγραμμα 5.

Συνοψίζοντας τα ευρήματα του πρώτου σταδίου, διαπιστώνουμε ότι στο γενικό σύνολο του πληθυσμού, οι Αλλοδαπές αριθμητικά έχουν σχεδόν το ίδιο ποσοστό με τις Ελληνίδες (ελάχιστα υπερέχουν οι Ελληνίδες). Αντιστρόφως ανάλογα όμως είναι τα ποσοστά που αντιστοιχούν για τα ανήλικα κορίτσια, όπου στη συντριπτική πλειοψηφία τους είναι αλλοδαπές. Όσον αφορά τα αδικήματα που έχουν διαπράξει οι ενήλικες αλλοδαπές, τα μεγαλύτερα ποσοστά αφορούν Λοιπά Αδικήματα Κ.Π.Ν και παραβίαση του Ν. περί Ναρκωτικών, ενώ οι Ελληνίδες κρατούμενες φαίνεται να έχουν μεγαλύτερα ποσοστά σε βίαια εγκλήματα. Η αντιστοιχία αυτή θα μπορούσε ίσως να ερμηνευθεί αναφορικά με την δυσμενή οικονομική κατάσταση των αλλοδαπών που ενδεχομένως αντιμετωπίζουν στη χώρα υποδοχής. Στη πλειοψηφία τους οι αλλοδαπές ενήλικες κρατούνται με ποινή «κάθειρξη 5-10 ετών» (54 άτομα) και «κάθειρξη 10-15 ετών (28 άτομα).

Από την ανάλυση των στατιστικών στοιχείων, αξιοπρόσεκτο είναι ότι οι ανήλικες κρατούμενες βαρύνονται κυρίως για αδικήματα που αφορούν σύσταση εγκληματικής οργάνωσης και εμπορία ανθρώπων, γεγονός που ενισχύει τον ισχυρισμό πολλών ερευνητών για μια νέα μορφή γυναικείας εγκληματικότητας, τη συμμετοχή σε συμμορίες-ομάδες και την εμπλοκή τους σε περιπτώσεις bullying, κυρίως νεαρών γυναικών και κοριτσιών. (Βλ. σελ. 33).

Τα υψηλά ποσοστά των αλλοδαπών γυναικών, οι οποίες έχουν υποπέσει σε κάποιο αδίκημα κι έχουν εμπλακεί με το σύστημα της Ποινικής Δικαιοσύνης, χρήζουν σίγουρα ιδιαίτερης προσοχής και περαιτέρω διερεύνησης των ποιοτικών μεταβλητών, που έχουν συμβάλει στη διαμόρφωση της παρούσας κατάστασης.

2.2 Στάδιο Δεύτερο

Στο στάδιο αυτό κύριος στόχος είναι η ανάδειξη κι αξιολόγηση των ποιοτικών χαρακτηριστικών που αφορούν την εμπλοκή των αλλοδαπών γυναικών στην γενικότερη εγκληματική δραστηριότητα κατά τη διάρκεια της μεταναστευτικής διαδρομής κι ένταξης τους στη χώρα υποδοχής.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί η έρευνα στη παρούσα φάση έγινε υπό μορφή συνεντεύξεων, με τη βοήθεια ενός ημι-δομημένου ερωτηματολογίου, η θεματική του οποίου αναδεικνύεται τόσο από τη διεθνή βιβλιογραφία, όσο κι από σχετικές προγενέστερες εμπειρικές έρευνες στο συγκεκριμένο πεδίο. Διαρθρώνεται σε 6 θεματικές ενότητες, βάσει των οποίων θα γίνει η συγκριτική ανάλυση κι οι οποίες περιλαμβάνουν : 1) Δημογραφικά- Ατομικά στοιχεία, 2) Προσωπική Μεταναστευτική Πορεία, 3) Εμπειρία Θυματοποίησης, 4) Εγκληματική Δραστηριότητα, 5) Κράτηση σε Σωφρονιστικό Κατάστημα- Παρούσα φάση διαβίωσης, 6) Αποφυλάκιση – Μελλοντικά σχέδια.

Για τη διεξαγωγή της παρούσας έρευνας είχε προηγηθεί μια πρώτη επαφή με ενημερωτική επιστολή στη διοίκηση του Καταστήματος Κράτησης, γνωστοποιώντας το σκοπό και το αντικείμενο της έρευνας, τον επιθυμητό τρόπο διεξαγωγής της, καθώς και τη συνοπτική παρουσίαση των θεματικών του ημι-δομημένου ερωτηματολογίου.

Για την επιλογή του δείγματος έγινε απευθείας πρόσκληση, σε πληθυσμό γυναικών κρατουμένων όπου μπορούσε να κατανοήσει και να μιλήσει ικανοποιητικώς την ελληνική γλώσσα. Κατά τη διάρκεια της ενημέρωσης γνωστοποιήθηκε συνοπτικά ο λόγος για τον ο οποίος η ερωτώμενη αφιερώνει το χρόνο και την προσοχής της, η διάρκεια της συνέντευξης και ο τρόπος διεξαγωγής της, καθώς και το δικαίωμα αποχώρησης σε περίπτωση που δεν επιθυμούσε την ολοκλήρωση της διαδικασίας.

Για την διεξαγωγή της έρευνας είχε οριστεί κι επιτραπεί από το Κατάστημα Κράτησης μονάχα μια ημέρα και ώρες όπου οι κρατούμενες απασχολούνταν σε εργασίες και μαθήματα. Το δείγμα ήταν τυχαίο και σύμφωνα με τη σειρά προθυμίας για συμμετοχή στην έρευνα. Λόγω περιορισμένου χρόνου πραγματοποιήθηκαν 5 συνεντεύξεις. Ο μέσος όρος κάθε συνέντευξης είχε οριστεί περίπου στα 40 λεπτά, ορισμένες όμως συνεντεύξεις διήρκησαν έως και μία ώρα.

Στις ποιοτικές έρευνες η προσωπική επαφή με το συνεντευκτή θεωρείται καίριας σημασίας για τη δημιουργία φιλικού κι άνετου κλίματος, που θα συμβάλλει στην άμεση κι ειλικρινέστερη ανταπόκριση των ερωτώμενων, ακόμη και σε ερωτήσεις πολύ προσωπικού χαρακτήρα.²²³ Για το λόγο αυτό από τη πρώτη κιόλας επαφή, βασική επιδίωξη ήταν η δημιουργία θετικών εντυπώσεων για το συνεντευκτή, γεγονός που καθόρισε σε μεγάλο βαθμό την θετική τους ανταπόκριση.

Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν σε ουδέτερο χώρο, παρουσία της ερευνήτριας και της ερωτώμενης, σε ένα ιδιαίτερα φιλικό κι άνετο περιβάλλον, όπως χαρακτηρίστηκε από τις ίδιες τις ερωτώμενες.

Αν και υπήρχαν προκαθορισμένες ερωτήσεις ανοικτού τύπου²²⁴ για τη διευκόλυνση της συνέντευξης, προτιμήθηκε κυρίως να διατυπωθεί η θεματική κάθε ενότητας, με σκοπό την όσο τον δυνατόν πιο ελεύθερη απάντηση, παρεμβαίνοντας μονάχα σε σημεία όπου η ίδια η ερωτώμενη ζητούσε περαιτέρω διευκρινήσεις. Οι συνεντεύξεις έγιναν με ιδιόχειρες σημειώσεις, προσπαθώντας να αποτυπωθούν αυτολεξεί οι απαντήσεις των ερωτώμενων, καθώς είχε απαγορευθεί η χρήση οποιοδήποτε εργαλείου μαγνητοφώνησης.

Ανάλυση των θεματικών των συνεντεύξεων.

Σημείωση: Για την αναφορά και το διαχωρισμό των προσώπων θα χρησιμοποιηθούν οι ηλικίες, καθώς η ερευνήτρια δεσμεύτηκε για τη διατήρηση της ανωνυμίας των ερωτώμενων.

1) Δημογραφικά- Ατομικά Στοιχεία

Από την ανάλυση των δημογραφικών στατιστικών, ηλικία, υπηκοότητα, οικογενειακή κατάσταση, εκπαιδευτικό-μορφωτικό επίπεδο, έτη διαμονής στην Ελλάδα, η ταυτότητα του δείγματος διαμορφώνεται ως εξής:

²²³ Κυριαζή Ν.(2001), σελ, 124

²²⁴ Σημείωση : Οι ανοιχτές ερωτήσεις δίνουν τη δυνατότητα στον ερωτώμενο να επεκταθεί με δικούς του όρους στα υπό έρευνα θέματα, να προβάλλει τις απόψεις του και να δώσει λεπτομερείς πληροφορίες , οι οποίες είναι απαραίτητες για την πιο αξιόπιστη αναπαράσταση της κοινωνικής πραγματικότητας από τον ερευνητή. Περισσότερα βλ. ό.π. σελ. 128

- **Ηλικία:** Το δείγμα αποτελούν ηλικίες από 25 έως 52 ετών (αναλυτικά: 25, 27, 32, 47, 52 ετών)

-**Υπηκοότητα :** 1 Βουλγαρικής, 1 Γεωργιανής, 1 Αργεντινής, 2 Αλβανικής.

-**Οικογενειακή Κατάσταση:** 2 Έγγαμες, 2 Διαζευγμένες, 1 Άγαμη. Εξ' αυτών μόνο οι δύο είχαν παιδιά. Οι σχέσεις και η επαφή με την οικογένεια αποτελούν σημαντικό παράγοντα για την εμπλοκή τους σε εγκληματική δραστηριότητα (οι λόγοι διάπραξης εγκληματικής πράξης θα αναλυθούν εκτενέστερα στη θεματική *Εγκληματική Δραστηριότητα*). Συγκεκριμένα από τις συνεντεύξεις προκύπτουν τα εξής:

Γυναίκα 25 ετών: Αν και έγγαμη δεν διατηρεί καμία επαφή με το σύζυγο, καθώς ο ίδιος δε το επιθυμούσε από τη στιγμή της φυλάκισης της. Ο σύζυγος είναι ελληνικής καταγωγής. Από την οικογένεια στην Βουλγαρία μόνο η μητέρα είναι εν ζωή, με την οποία υπάρχουν ιδιαίτεροι δεσμοί, γεγονός που ενισχύει την επιθυμία της κοπέλας μετά την αποφυλάκισή της να επιστρέψει κοντά της στη Βουλγαρία.

Γυναίκα 27 ετών: Άγαμη. Υπάρχει επικοινωνία με την οικογένεια, μόνο τηλεφωνική καθώς διαμένουν μόνιμα στη Γεωργία. Κατά τη διάρκεια της φυλάκισης της, την έχουν επισκεφτεί μόνο μια φορά λόγο οικονομικών δυσχερειών. Στην Ελλάδα το μοναδικό συγγενικό πρόσωπο που υπάρχει είναι μια κοντινή ξαδέλφη με την οποία δεν διατηρεί καμία επαφή.

Γυναίκα 32 ετών: Διαζευγμένη με 1 παιδί. Καμία επικοινωνία με τον πρώην σύζυγο. Το παιδί διαμένει με τους γονείς της και την υπόλοιπη οικογένεια στην Αλβανία, ενώ δε γνωρίζουν ότι το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα εκτίει ποινή φυλάκισης. Υπάρχει τακτική τηλεφωνική επαφή τόσο με την οικογένεια, όσο και με το παιδί, δεν υπήρξαν όμως συναντήσεις εκ τους σύνεγγους τελευταία 5 χρόνια.

Γυναίκα 47 ετών: Παντρεμένη χωρίς παιδιά. Διατηρεί άριστες σχέσεις με το σύζυγο και την οικογένεια του, ενώ υπάρχει και τακτική επικοινωνία με τα αδέρφια της στην Αλβανία. Όπως χαρακτηριστικά τόνισε και η ίδια «...η συμπαράσταση του άντρα μου με βοήθησε να ξεπεράσω όλες τις δυσκολίες της φυλακής.....δεν αντέχω όμως να τις συναντήσεις με την οικογένεια μου από την Αλβανία, ντρέπομαι πολύ... ».

Γυναίκα 52 ετών: Διαζευγμένη με τέσσερα παιδιά, τα οποία διαμένουν μόνιμα στην Αργεντινή. Λόγω απορίας, έχει τη δυνατότητα να επικοινωνεί με τα παιδιά της κάθε Σάββατο. Χαρακτηριστικά αναφέρει «....δεν έχω κανέναν στην Ελλάδα, ούτε και χρήματα από κάπου. Επικοινωνώ κάθε Σάββατο με τα παιδιά μου με τηλεκάρτα που μου δίνει η Κοινωνική Υπηρεσία...για μένα το Σάββατο είναι η καλύτερη μέρα...τις υπόλοιπες το μόνο που σκέφτομαι είναι να δουλέψω για μειώσω τις μέρες και να πάω στα παιδιά μου...μόνο αυτό σκέφτομαι συνέχεια...». Με το σύζυγο δε διατηρεί καμιά επαφή τα τελευταία δέκα χρόνια.

- **Εκπαιδευτικό- μορφωτικό επίπεδο**: Όπως δήλωσαν οι ερωτώμενες, οι δυο από αυτές είναι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και οι υπόλοιπες τρεις δευτεροβάθμιας. Μόνο οι τέσσερις (25, 27, 32, 47) έχουν δουλέψει στην Ελλάδα ως βοηθητικό προσωπικό ή υπάλληλοι καταστήματος.

- **Έτη διαμονής στην Ελλάδα**: Η διαμονή τους στην Ελλάδα παρουσιάζει σημαντικές διακυμάνσεις, αν και σε με μεγάλο βαθμό και στην πλειοψηφία αυτών σημαντικός συντελεστής είναι η ηλικία. Συγκεκριμένα :

Γυναίκα 25 ετών : Διαμένει στην Ελλάδα συμπεριλαμβανομένου και του χρόνου φυλάκισης 4 έτη.

Γυναίκα 27 ετών : Βρίσκεται στην Ελλάδα συνολικά 10 χρόνια. Τα δύο τελευταία αναλογούν στο διάστημα φυλάκισής της.

Γυναίκα 32 ετών : Μένει στην Ελλάδα 17 χρόνια. Είναι η δεύτερη φορά που καταδικάζεται για συμμετοχή σε εγκληματική πράξη κι εκτίει ποινή. Συνολικά στη φυλακή έχει παραμείνει 7 χρόνια.

Γυναίκα 47 ετών: Είκοσι χρόνια παραμονής στην Ελλάδα συμπεριλαμβανομένου και του χρόνου φυλάκισης.

Γυναίκα 53 ετών : Δύο χρόνια στην Ελλάδα, τα οποία φορούν τη παραμονή της στη φυλακή.

Από την ανάλυση κιάλας των δημογραφικών στοιχείων λαμβάνουμε πληροφορίες οι οποίες δεν είναι διαθέσιμες από τις ποσοτικές στατιστικές του πληθυσμού των αλλοδαπών που βρίσκονται στη φυλακή. Τα στοιχεία αυτά μας επιτρέπουν να γνωρίσουμε εκτενέστερα το δείγμα, γεγονός που

συμβάλλει στην ασφαλέστερη διατύπωση ερμηνειών για τους παράγοντες και τις συνθήκες εμπλοκής τους σε εγκληματική πράξη.

2) Προσωπική Μεταναστευτική Πορεία – Συνθήκες διαμονής

Στην ενότητα αυτή ζητήθηκε από τις ερωτώμενες να αναφερθούν στους παράγοντες κι τις αιτίες που υποκίνησαν τη μετανάστευσή τους, τους λόγους για τους οποίους επέλεξαν την Ελλάδα, τον τρόπο μετακίνησης τους, καθώς να περιγράψουν τη διαμονή τους στη χώρα υποδοχής.

Γυναίκα 25 ετών : Προέρχεται από τη Βουλγαρία και οι λόγοι μετακίνησης της ήταν κυρίως οικονομικοί. Μετανάστευσε αυτόνομα με σκοπό την εύρεση εργασίας και την αναζήτηση καλύτερων συνθηκών καθημερινής διαβίωσης. Επέλεξε την Ελλάδα διότι αποτελούσε κοντινό προορισμό. Επίσης συνέβαλε το γεγονός ότι γνώριζε αρκετά καλά την Ελληνική γλώσσα, καθώς μεγάλωσε κι εργαζόταν κοντά στα σύνορα, όπου υπήρχε σημαντικός αριθμός Ελλήνων που ζούσαν και δραστηριοποιούνταν επαγγελματικά στην περιοχή. Επιπλέον για την είσοδό της στη χώρα απαιτούνταν μονάχα η επίδειξη ταυτότητας. Αρχικώς έμεινε στην περιοχή της Θεσσαλονίκης, σε διαμέρισμα που νοίκιαζε μόνη της. Δούλευε ως υπάλληλος καταστήματος, με χαμηλές αποδοχές, γεγονός που δυσκόλευε τις συνθήκες διαβίωσης. Σε σύντομο χρονικό διάστημα γνωρίζει το σύζυγο της, ελληνικής καταγωγής, και διαμένουν μαζί σε σπίτι του συζύγου. Και κατά τη διάρκεια του έγγαμου βίου η οικονομική τους κατάσταση δεν ήταν καλή, καθώς υπήρχαν πολλές υποχρεώσεις σε δάνεια. Αξιοσημείωτο είναι, ότι πολλά Σαββατοκύριακα επισκέπτεται είτε μόνη της είτε με το σύζυγο τη Βουλγαρία και το πατρικό της, ενώ σχεδίαζαν και τη μόνιμη μετακίνηση και διαμονή τους εκεί, καθώς υπήρχαν περισσότερες ευκαιρίες εργασίας πλέον και για τους δύο. Η μετακίνησε κι εγκατάσταση από κοινού στη Βουλγαρία δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ, λόγω φυλάκισης της κοπέλας, γεγονός που συνέβαλε και στην πλήρη απομάκρυνση του ζευγαριού, κυρίως από τη πλευρά του άντρα.

Ωστόσο, παρατηρούμε ότι ο οικονομικός παράγοντας είναι καθοριστικός, ανεξαρτήτου φύλου για την απόφαση μετακίνησης σε άλλη χώρα.

Γυναίκας 27 ετών: Καταγόμενη από τη Γεωργία, στα δεκαεπτά της χρόνια πραγματοποιεί τη «προσωπική επανάσταση» , όπως δηλώνει η ίδια, με σκοπό «να ζήσει το όνειρό της» , να μεταναστεύσει στην Ελλάδα και να επιτύχει την εισαγωγή της σε πανεπιστήμιο της χώρας. Για το λόγο αυτό μαθαίνει να διαβάζει και να μιλά μερικώς την ελληνική γλώσσα, κυρίως μελετώντας εκκλησιαστικά κείμενα. Προτροπή για την απόφαση μετακίνησης αποτέλεσε φιλικό της πρόσωπο, το οποίο διέμενε στην Ελλάδα.

Η μετακίνηση πραγματοποιείται τελικά με αφορμή το γάμο ενός συγγενικού προσώπου που ζούσε στην Ελλάδα. Αρχικά μεταναστεύει για ορισμένο χρονικό διάστημα, με όλες τις νόμιμες διαδικασίες (Ομαδική Visa). Μετά το πέρας της νόμιμης άδειας παραμονής, αποφασίζει τη παραμονή στην Ελλάδα παράνομα. Το στοιχείο αυτό καθορίζει και τη μορφή εργασίας της, αλλά και το μέρος κατοικίας της. Δουλεύει εσώκλειστη σε σπίτι, με κύρια ασχολία τη φύλαξη των παιδιών και της οικιακές εργασίες. Μαθαίνει τη γλώσσα με σχετική άνεση, ενώ παράλληλα δημιουργεί κοινωνικές επαφές τόσο με ομοεθνείς της, όσο και με Έλληνες.

Γυναίκα 32 ετών : Αλβανικής καταγωγής, όντας παντρεμένη ακολουθεί το σύζυγό της στην Ελλάδα, με κύριο σκοπό την εύρεση εργασίας. Η είσοδος στη χώρα γίνεται παράνομα, « ήρθα περνώντας παράνομα τα βουνά...» θα αναφέρει η ίδια.

Αρχικά δουλεύουν σε εργοστάσια και μένουν σε ενοικιαζόμενη κατοικία. Χαρακτηρίζει τη διαμονή τους στην Ελλάδα καλή, χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα προσαρμογής. Μοναδική δυσκολία η εκμάθηση της Ελληνικής Γλώσσας για εκείνη.

Στα τέσσερα χρόνια παραμονής στην Ελλάδα χωρίζει με το σύζυγο, γεγονός που επιφέρει αλλαγές στην καθημερινότητα και στις συνθήκες διαβίωσης. Μένει μόνη με τη κόρη της, αποξενώνεται από τον τότε γνωστό της περίγυρο κι εργάζεται περιστασιακά χωρίς ασφάλιση. Αν κι αναφέρει ότι η παραμονή στη χώρα για εκείνη την περίοδο αυτή είναι η πιο δύσκολη, δεν σκέφτεται να επιστρέψει στη πατρίδα της.

Γυναίκα 47 ετών: Ήρθε στην Ελλάδα πριν είκοσι χρόνια, συνοδευμένη από μια φίλη για διακοπές. Στη διάρκεια παραμονής στην Ελλάδα, γνωρίζει το σύζυγο της κι αποφασίζει να παραμείνει στη χώρα. Η ίδια θα αναφέρει «....εγώ ήρθα στην Ελλάδα για τουρισμό και τελικά παντρεύτηκα...». Δημιουργεί γρήγορά καλές κοινωνικές επαφές και νιώθει αποδεκτή από την οικογένεια και το κοινωνικό περίγυρο του συζύγου.

Αρχικά μένουν στην Πάτρα κι αργότερα μετακομίζουν στην Αθήνα λόγω επαγγελματικών υποχρεώσεων του συζύγου. Χαρακτηρίζει τη διαμονή της καλή, ενώ τη γλώσσα τη μαθαίνει σχετικά γρήγορα. Τα πρώτα χρόνια δεν εργάζεται, καθώς ο σύζυγος βρίσκεται σε πολύ καλή οικονομική κατάσταση. Αργότερα, το γεγονός ότι δεν έχουν αποκτήσει παιδιά την ωθεί στην αναζήτηση εργασίας για ψυχολογικούς λόγους, όπως υποστηρίζει η ίδια. Δουλεύει σε γραφείο, καθώς είναι απόφοιτη τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Δεν ένιωσε ποτέ αποξένωση κατά τη παραμονή της στην Ελλάδα, αντίθετα θεωρεί τη χώρα μετανάστευσης ως δεύτερη πατρίδα.

Γυναίκα 52 ετών: Κατάγεται από την Αργεντινή, είναι διαζευγμένη κι έχει τη πλήρη ευθύνη για την ανατροφή και το μεγάλωμα των τεσσάρων παιδιών της. Δούλεψε ως ρεπόρτερ στην Αργεντινή, αντιμετώπιζε όμως πάρα πολλές οικονομικές δυσκολίες. Σκοπός μετακίνησης στην Ελλάδα, δεν είναι η μετανάστευση για οικονομικούς ή άλλους λόγους. Όπως αναφέρει στη συνέντευξη, το ταξίδι ήταν προγραμματισμένο προκειμένου να μεταφέρει ποσότητα ναρκωτικών με αντάλλαγμα ένα μεγάλο χρηματικό ποσό. Με την παράδοση αυτών θα επέστρεφε στη χώρα της. Συνελήφθει στο αεροδρόμιο και στην Ελλάδα βρίσκεται 6 μήνες, έγκλειστη στις γυναικείες φυλακές. Τη γλώσσα την έμαθε κατά τη διάρκεια του εγκλεισμού της. Στην Ελλάδα δεν έχει ούτε συγγενικό, ούτε φιλικό πρόσωπο.

Από την ανάλυση των συνεντεύξεων στην συγκεκριμένη ενότητα, προκύπτει ότι στη πλειοψηφία τους μετακινήθηκαν αυτόνομα, με κύριο σκοπό την οικονομική αποκατάσταση και την καλύτερευση των συνθηκών διαβίωσης. Πέραν όμως των κοινωνικών και οικονομικών συνθηκών που συμβάλλουν στη διαδικασία μετανάστευσης, οι προσωπικές εμπειρίες και τα βιώματα κάθε μετανάστριας καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό τον τρόπο μετακίνησης, τις

διαδικασίες εγκατάστασης και κοινωνικής ένταξης στη χώρα υποδοχής. Διαμορφώνουν επίσης τα χαρακτηριστικά της νέας της ταυτότητας. Αξιοσημείωτο είναι ότι από καμία γυναίκα δεν γίνεται λόγος για συνθήκες περιθωριοποίησης ή στιγματισμού λόγω εθνικότητας κατά τη παραμονή της στην Ελλάδα.

3) Εμπειρία Θυματοποίησης.

Στη συγκεκριμένη ενότητα ζητήθηκε από τις ερωτώμενες να αναφερθούν αν είχαν βιώσει κάποια στιγμή στη ζωή τους εμπειρία θυματοποίησης και ποια η αντίδρασή τους. Σε κάποιες περιπτώσεις δεν τέθηκε καθόλου το ερώτημα, καθώς οι ερωτώμενες ανέφεραν μόνες τους περιστατικά κατά τη διάρκεια αφήγησης τους, περιγράφοντας τη ζωή τους τόσο στη χώρα τους όσο και στη χώρα μετακίνησης.

Γυναίκα 25 ετών: Αναφέρει περιστατικά ψυχολογικής και λεκτικής βίας από το σύζυγο. Συγκεκριμένα της είχε απαγορεύσει να πραγματοποιεί εξόδους μόνη της, τη δημιουργία φιλικών σχέσεων, ενώ ακόμη δεχόταν κριτική για το πώς πρέπει να ντύνεται και να συμπεριφέρεται. Επίσης, αναφέρει λεκτικές προσβολές για τον τρόπο που μαγειρεύει και τις οικιακές εργασίες.

Η συχνότητα θυματοποίησης ήταν περίπου δυο χρόνια, κανένα όμως περιστατικό δεν καταγγέλθηκε από την ίδια σε δημόσια αρχή, ούτε προέβη στην αναζήτηση ψυχολογικής υποστήριξης από κάποια υπηρεσία.

Γυναίκα 27 ετών : Αναφέρει συχνά περιστατικά ψυχολογικής βίας και έντονες πιέσεις από το σύντροφο για εμπλοκή σε εγκληματική δραστηριότητα. Ορισμένα από τα περιστατικά αυτά συνοδεύοντουσαν κι από σωματική βία. Δεν υπήρξε καμία καταγγελία από τα πλευρά της για τις πιέσεις αυτές.

Επιπλέον, σε χώρο εργασίας της υπήρξε θύμα ληστείας, όπου φιμώθηκε και της ασκήθηκε σωματική βία. Το γεγονός αυτό καταγράφηκε από τις επίσημες αρχές.

Όπως αναφέρει δεν θέλει ούτε να θυμάται τις στιγμές ούτε το αίσθημα φόβου κι ανασφάλειας που ένιωσε κατά τη διάρκεια του περιστατικού. Ωστόσο, ούτε ζήτησε, ούτε της παρασχέθηκε ψυχολογική ή συμβουλευτική υποστήριξη.

Γυναίκα 32 ετών : Αναφέρει περιστατικά σωματικής βίας κι απειλών για την οικογένεια της από άτομα του «κυκλώματος ναρκωτικών» στο οποίο ήταν μπλεγμένη. Από το κοντινό της περιβάλλον όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η ίδια « ..υπήρξα θύμα γυναικείας φιλίας...κάναμε την ίδια δουλειά (μεταφορά και πώληση ναρκωτικών)....και με πρόδωσε για να καθαρίσει τη θέση της....μου φόρτωσε και τα δικά της..».

Επίσης αναφέρει ότι κατά την πρώτη σύλληψη της υπέστη άσχημη μεταχείριση, σωματική και λεκτική από άντρες της Ασφάλειας.

Γυναίκα 47 ετών: Δεν αναφέρει κανένα περιστατικό θυματοποίησης.

Γυναίκα 52 ετών: Αναφέρει συχνή σωματική βία από τον άντρα της, κατά τη διάρκεια του έγγαμου βίου, γεγονός που την ώθησε στην απόφαση διαζυγίου. Δεν έγινε ποτέ καμία καταγγελία των περιστατικών, ούτε ζήτησε επαγγελματική βοήθεια υποστήριξης.

Και στις περιπτώσεις των μεταναστριών διαπιστώνουμε ότι τα περιστατικά θυματοποίησης συμβαίνουν κυρίως από το σύζυγο/σύντροφο και το κοντινό φιλικό περιβάλλον. Τα περισσότερα περιστατικά σημειώνονται κατά τη παραμονή τους στη χώρα μετακίνησης, ενώ δεν γίνεται καμία καταγγελία γι' αυτά φοβούμενες περεταίρω συνέπειες (συχνότερη θυματοποίηση και επιδείνωση των περιστατικών). Επίσης καμία από τις ερωτώμενες δεν ζήτησε τη βοήθεια κάποιου ειδικού. Σε επεξηγηματική ερώτηση από την ερευνήτρια ο κύριος λόγος που αναφέρθηκε ήταν ότι δεν γνώριζαν σε ποιες υπηρεσίες μπορούν να απευθυνθούν , ενώ υπήρξαν και περιπτώσεις όπου ανέφεραν και το φόβο της απέλασης.

4) Εγκληματική δραστηριότητα.

Στη θεματική αυτή ζητήθηκε από τις ερωτώμενες να αναφέρουν το αδίκημα για το οποίο είναι έγκλειστες, τις αιτίες και τους παράγοντες εμπλοκής τους σε εγκληματική πράξη.

Γυναίκα 25 ετών: Παραβίαση του Ν. περί Ναρκωτικών. Όπως αναφέρει η ανάγκη για χρήματα προκειμένου να καλύψει τη νοσηλεία της μητέρας της είναι ο κύριος λόγος που αποφάσισε να διαπράξει το αδίκημα. Αναφέρει «..βρισκόμουν σε απόγνωση, ο άντρας μου δεν είχε να μου δώσει χρήματα κι εγώ έπρεπε να τα βρω γιατί η μάνα μου δεν έχει άλλον στη ζωή..»

Η σύλληψη της συνέβη στα ελληνοβουλγαρικά σύνορα, ενώ περίμενε σε αυτοκίνητο τον αγοραστή της ποσότητας των ναρκωτικών (ηρωίνη). Ήταν η πρώτη και μοναδικά φορά που εμπλεκόταν σε εγκληματική δραστηριότητα. Στην ερώτηση για τον τρόπο και διαδικασία εμπλοκής της, αναφέρει ότι γνωστό της αντρικό πρόσωπο, το οποίο διέμενε στη Βουλγαρία και δρούσε σε τέτοια κυκλώματα την παρότρυνε για τη διακίνηση, ως το μοναδικό τρόπο για την εύρεση των χρημάτων που χρειαζόταν.

Η ίδια αναφέρει ότι δεν έχει κάνει ποτέ χρήση ουσιών, ούτε είχε πρότερα επαφές με τα πρόσωπα του «κυκλώματος».

Γυναίκα 27 ετών: Η κατηγορία με την οποία βαρύνεται και εκτίει την ποινή της είναι « συναυτουργία σε κλοπή» στο χώρο στον οποίο εργαζόταν. Η κύρια αιτία όπως υποστηρίζει για τη συμμετοχή της ήταν οι απειλές κατά της ζωής της που δεχόταν από το σύντροφο της σε περίπτωση που δεν συνεργαζόταν. Αναφέρει «...όλα άρχισαν όταν γνώρισα κι ερωτεύτηκα το σύντροφό μου. Για οχτώ μήνες ζούσα το όνειρό μου, εκείνος όμως με πλησίασε για το σπίτι που δούλευα. Να κλέψει ήθελε κι έψαχνε να βρει τον τρόπο. Και βρήκε εμένα....».

Για την συμμετοχή της αναφέρει ότι ήταν η πρώτη φορά που διέπραττε αδίκημα, τονίζοντας ότι έγινε υπό τη μορφή εξαναγκασμού. Αναφέρει «...απλά άνοιξα κρυφά τη πόρτα κι όταν μπήκαν στο σπίτι με φίμωσαν και με χτύπησαν στο κεφάλι...αυτά θυμάμαι...αυτό ήταν το αδίκημα μου».

Οι υπόλοιποι δράστες όπως αναφέρει διέφυγαν και δεν συνελήφθηκαν.

Γυναίκα 32 ετών : Έχει καταδικαστεί για εμπορία ναρκωτικών. Είναι η δεύτερη καταδίκη καθώς έχει εκτίσει ακόμα μια ποινή διάρκειας πέντε ετών για τον ίδιο λόγο.

Η αιτία έναρξης της εγκληματικής δραστηριότητας της ήταν η εύρεση χρημάτων για πολυδάπανη εγχείρηση που έπρεπε να κάνει το παιδί της. Το διάστημα εκείνο είναι πρόσφατα διαζευγμένη και άνεργη. Αναφέρει ότι είχε ακούσει για κάποιον στη περιοχή που διέμενε τότε ότι έκανε διακίνηση ναρκωτικών, τον πλησίασε συνειδητά και του ζήτησε «δουλειά». Άμεσα άρχισε να κάνει διακινήσεις μικρο- ποσοτήτων και σε σύντομο χρονικό διάστημα συγκέντρωσε τα χρήματα που χρειαζόταν. Όμως, όπως χαρακτηρίστηκε αναφέρει «..γλυκάθηκα από το εύκολο και πολύ χρήμα...παράλληλα άρχισα να κάνω και χρήση ουσιών κι έτσι εξασφάλιζα και τη δόση μου...».

Για τη πρώτη φορά που συνελήφθηκε, περιγράφει «..δε μίλησα ούτε στο δικαστήριο...ούτε στην ασφάλεια...παρά τις πιέσεις και το ξύλο, δε πρόδωσα τον άνθρωπο που με βοήθησε να σώσω το παιδί μου...και δε μετάνιωσα που έκανα φυλακή...είχα καλό δικηγόρο... είχα να πληρώσω και δεν έφαγα μεγάλη ποινή, πέντε χρόνια...».

Για τη δεύτερη φορά που συνελήφθηκε αναφέρει «..όταν βγήκα από τη φυλακή είπα να αλλάξω ζωή γιατί δεν ήθελα να το ξαναπεράσω, έτσι έφυγα από Αθήνα και πήγα να μείνω Θεσσαλονίκη, το παιδί ήταν Αλβανία με τους γονείς μου όλα αυτά τα χρόνια... για τη δεύτερη φυλακή που κάνω τώρα φταίει μια φίλη, πρώην συγκατούμενη στις φυλακές...χάρη πήγα να της κάνω κι με έδωσε καρφωτή. Δική της δουλειά ήταν και κάνω εγώ τώρα φυλακή με ποινή ισόβια. Όταν με συνέλαβαν στο τρένο μόνο το ξύλο φοβήθηκα, αλλά δε με πείραξαν...στο δικαστήριο είχα τον πρώτο καλό δικηγόρο...αλλά τι να σου κάνει κι αυτός, αυτή τη φορά η ποσότητα ήταν πολύ μεγάλη και είχα ξανακάνει και φυλακή για το ίδιο πράγμα..».

Γυναίκα 47 ετών: Έχει καταδικαστεί για κατοχή μεγάλης ποσότητας ναρκωτικών. Όπως αναφέρει η ίδια στη συνέντευξή της, απέναντι από το σπίτι τους έμενε κάποιος κύριος πολύ ευκατάστατος που έλειπε συχνά για ταξίδια. Κάποια ζήτησε από την ίδια, ενώ εκείνος έλειπε για ταξίδι να παραδώσει για εκείνον μια βαλίτσα με «φακέλους δουλειάς» σε συνάδερφό που θα ερχόταν.

Περιγράφει «...εξυπηρέτηση πήγα να κάνω...τον ξέραμε τον άνθρωπο τόσα χρόνια γείτονας, είχε φάει και στο σπίτι μας, που να φανταστώ....Πήρα τη βαλίτσα σπίτι κι όταν χτύπησε η πόρτα μπήκαν δύο άντρες και μου ζήτησαν τη βαλίτσα...αυτό ήταν...έτσι καταδικάστηκα για ναρκωτικά...»

Όπως υποστηρίζει είναι η μοναδική της εμπλοκή σε εγκληματική δραστηριότητα, εν αγνοία της, καθώς δεν είχε κανένα λόγο, ούτε εξαναγκασμό, ούτε οικονομικά αίτια για την εμπλοκή της.

Γυναίκας 52 ετών: Συνελήφθηκε στο ελληνικό αεροδρόμιο για εισαγωγή ποσότητας ναρκωτικών στη χώρα. Έχει καταδικαστεί σε 16 χρόνια ποινή φυλάκισης.

Η φτώχεια και οικονομικές απαιτήσεις για την ανατροφή των παιδιών την οδήγησαν σε εγκληματική πράξη. Η επαφή για την παραλαβή του εμπορεύματος έγινε μέσω φιλικού προσώπου. Η ίδια αναφέρει κατά τη συνέντευξη της ότι ήταν η πρώτη φορά που διάπραττε αδίκημα.

Περιγράφει «...κατέβηκα από αεροπλάνο και πήραν εμένα οι αστυνομικοί...δεν κατάλαβα τι έγινε...δεν ήξερα και ελληνικά...κι από τότε εγώ φυλακή...στο δικαστήριο δεν είχα δικηγόρο...και τώρα πρέπει να κάνω 16 χρόνια φυλακή...».

Συνοψίζοντας τα στοιχεία που προκύπτουν σ' αυτήν την ενότητα, διαπιστώνουμε ότι οι περισσότερες έχουν εμπλακεί σε αδικήματα παραβίασης του Ν. περί Ναρκωτικών. Ως αιτία για τη εμπλοκή και την έναρξη της εγκληματικής δραστηριότητας τους αναφέρουν κυρίως τη φτώχεια που βίωναν σε συνδυασμό με οικογενειακά περιστατικά υγείας.

Οι τρεις από αυτές απάντησαν ότι ήταν συνειδητή απόφαση για τη διάπραξη του αδικήματος, ενώ οι υπόλοιπες δύο ότι παραπλανήθηκαν ή υπέστησαν εξαναγκασμό. Όλες οι ερωτώμενες, δηλώνουν μετάνοια για την εμπλοκή της τους σε εγκληματική πράξη και ισχυρίζονται ότι δεν θα διέπρατταν ξανά οποιοδήποτε αδίκημα.

Όσον αφορά την ακροαματική διαδικασία του Δικαστηρίου οι περισσότερες δεν είχαν χρήματα για να εκπροσωπηθούν από δικό τους δικηγόρο, γεγονός, όπως υποστηρίζουν, που εξηγεί τις μεγάλες ποινές τους.

5) Η κράτηση σε σωφρονιστικό κατάστημα – Παρούσα φάση διαβίωσης.

Στην παρούσα ενότητα παρουσιάζονται οι συνθήκες διαβίωσης και οι καθημερινές ασχολίες, όπως τις περιέγραψαν οι αλλοδαπές κρατούμενες.

Γυναίκα 25 ετών: Βρίσκεται έγκλειστη στη γυναικείες φυλακές 15 μήνες. Η ποινή της συνολικά έχει οριστεί σε 8 χρόνια φυλάκισης. Ανάμεσα στις καθημερινές της ασχολίες, τις ώρες που είναι ελεύθερη, παρακολουθεί το τμήμα Ζωγραφικής που λειτουργεί στις Φυλακές πρωινές κι απογευματινές ώρες. Όπως αναφέρει στη συνέντευξη της, με τη συμμετοχή της στο εργαστήριο Ζωγραφικής οι ώρες είναι δημιουργικές, ενώ δε σκέφτεται τις εικόνες της πτέρυγας.

Στο θάλαμο κρατείται μαζί με 14 ακόμα γυναίκες, Ελληνίδες κι αλλοδαπές, βαρυποινίτισσες και μη. Χαρακτηρίζει τις σχέσεις με τις συγκρατούμενες «καλές» και «τυπικές» χωρίς ιδιαίτερες αντιπαραθέσεις, ενώ όπως τονίζει «...στις μεγαλύτερες γυναίκες, που βρίσκονται πολλά χρόνια στη φυλακή, στις βαρυποινίτισσες, είναι σαν άγραφος νόμος να δείχνεις σεβασμό, να υπακούς...».

Τις ώρες που βρίσκεται αναγκαστικά στην πτέρυγα, η μόνη ασχολία είναι η τηλεόραση. Περιγράφει «αν έμαθα πιο καλά ελληνικά είναι γιατί βλέπουμε τηλεόραση περίπου 5 ώρες την ημέρα...αυτά τα τούρκικα που θέλουν όλες, δεν υπάρχει και κάτι άλλο να κάνεις..».

Επισκεπτήρια δεν έχει. Με το σύζυγο δεν έχει καμία επαφή. Με τη μητέρα της, η οποία είναι μεγάλη σε ηλικία και διαμένει μόνιμα στην Βουλγαρία μιλούν μόνο στο τηλέφωνο μια φορά την εβδομάδα.

Γυναίκα 27 ετών : Βρίσκεται συνολικά σε γυναικείες φυλακές 27 μήνες. Το επίπεδο διαβίωσης στο Κατάστημα Κράτησης Γυναικών Ελαιώνα Θήβας, όπως αναφέρει η ίδια, είναι πολύ καλό συγκριτικά με τη διαμονή της στη προηγούμενη φυλακή. Περιγράφει «...στη φυλακή έχω ζήσει δύο ζωές...στη προηγούμενη φυλακή που βρισκόμουν εργαζόμουν ως βοηθός νοσοκόμα. Τότε έζησα έντονες στιγμές που δε θέλω να θυμάμαι...στη φυλακή εδώ είναι διαφορετικά. Παρακολουθώ το εργαστήριο Ζωγραφικής και διαβάζω στη βιβλιοθήκη γιατί θέλω το Σεπτέμβρη να δώσω εξετάσεις για το Πανεπιστήμιο

στη Θεσσαλονίκη. Το εργαστήριο είναι εκτόνωση, είναι δημιουργία, είναι ένα ταξίδι στα χρώματα, για μένα το πιο όμορφο κομμάτι της φυλακής...».

Στο θάλαμο βρίσκεται με 7 ακόμα γυναίκες. Οι σχέσεις και οι επαφές της με τις συγκρατούμενες είναι «καλές» με τις «απαραίτητες αποστάσεις ασφαλείας». Αναφέρει «...όταν μεταφέρθηκα σ' αυτές τις φυλακές για μένα ήταν όπως ή πρώτη μέρα, ευτυχώς η αποδοχή ήταν άμεση. Αλλά στη φυλακή οι σχέσεις δημιουργούνται πρώτα με το συμφέρον, γι' αυτό με τις περισσότερες έχω τυπικές σχέσεις, δεν εμπιστεύομαι εύκολα. Έχω όμως και μια καλή φίλη...».

Επισκεπτήριο δεν έχει. Οι δικοί της διαμένουν στη Γεωργία και η οικονομική τους κατάσταση δεν επιτρέπει κάποιο ταξίδι στην Ελλάδα. Μιλούν στο τηλέφωνο τακτικά.

Γυναίκα 32 ετών: Είναι η δεύτερη φορά που εκτίει ποινή, η οποία έχει οριστεί στα 18 χρόνια φυλάκισης. Μέχρι στιγμής έχει εκτίσει περίπου τα 5 χρόνια.

Καθημερινά παρακολουθεί το εργαστήριο Ζωγραφικής και τα μαθήματα Ελληνικής Γλώσσας.

Στο θάλαμο βρίσκεται μαζί με 12 ακόμα γυναίκες. Για τις σχέσεις της με τις συγκρατούμενες περιγράφει «...με μερικές καλές, με μερικές όχι. Εγώ τη ξέρω τη φυλακή. Ξέρω τώρα που να βάλω όρια. Στη φυλακή έχω δεχτεί και ψυχολογική και σεξουαλική παρενόχληση. Πιο παλιά που φοβόμουν και πούλαγα και το κορμί μου. Τώρα δε το επιτρέπω...».

Ιδιαίτερα σημαντικό όπως αναφέρει είναι η βοήθεια του προσωπικού που εργάζεται στις φυλακές, με το οποίο διατηρεί πολύ καλές σχέσεις.

Με την οικογένεια και τη κόρη της έχουν μόνο τηλεφωνική επικοινωνία. Τα τελευταία πέντε χρόνια που βρίσκεται στη φυλακή δεν είχε καμία συνάντηση. Μόλις πρόσφατα ενημέρωσε την οικογένεια της ότι βρίσκεται για δεύτερη φορά στη Φυλακή.

Γυναίκα 47 ετών : Η ποινή της είναι ισόβια φυλάκιση. Βρίσκεται πέντε χρόνια στη φυλακή.

Τις πρωινές κι απογευματινές ώρες που είναι ελεύθερη παρακολουθεί το Εργαστήριο Ζωγραφικής. Τις ώρες που βρίσκεται στην πτέρυγα ασχολείται με το κέντημα και τη ζωγραφική. Αναφέρει «... είναι πολύ σημαντικό να

απασχολείς το μυαλό, να μη σκέφτεσαι ότι είσαι φυλακή. Το πρώτο χρόνο δεν έκανα τίποτα, μόνο έκλαιγα, τώρα συμβουλευώ τα νέα κορίτσια να εργάζονται για να ξεχνούν και να περνούν οι μέρες...» .

Στο θάλαμο είναι συνολικά 13 άτομα. Θεωρεί ότι έχει την αποδοχή των άλλων γυναικών, τις οποίες συμβουλευεί και προσπαθεί να στηρίξει ψυχολικά. Επίσης επισημαίνει ότι υπάρχουν και στη φυλακή φιλίες αληθινές. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει αποφεύγει τις «φασαρίες» και τα «μπλεξίματα».

Έχει πολύ καλές σχέσεις με την οικογένεια και το σύζυγο της, με τον οποίο μιλούν τηλεφωνικώς καθημερινά και την επισκέπτεται τακτικά.

Γυναίκα 52 ετών: Βρίσκεται έξι μήνες στη φυλακή και η ποινή που τις έχει επιβληθεί είναι 14 χρόνια φυλάκιση.

Καθημερινά παρακολουθεί τα μαθήματα Ζωγραφικής και τα μαθήματα Ελληνικής Γλώσσας. Για εκείνη είναι πολύ σημαντικά, είναι «θέμα επιβίωσης» όπως χαρακτηρίζει, η εκμάθηση της Ελληνικής Γλώσσας για να μπορέσει να λειτουργήσει στις φυλακές και να έχει επαφές με συγκρατούμενες.

Στο θάλαμο είναι μαζί με ακόμα 12 γυναίκες με τις οποίες έχει καλές σχέσεις. Καλύτερες χαρακτηρίζει τις σχέσεις με τις υπόλοιπες γυναίκες που παρακολουθούν τα μαθήματα και τα εργαστήρια.

Επισκεπτήρια δεν έχει. Προσπαθεί να έχει τηλεφωνική επικοινωνία με τα παιδιά της κάθε εβδομάδα και τους γράφει τακτικά γράμματα.

Οι περιγραφές που δίνουν οι ερωτώμενες για τη καθημερινότητά τους στη φυλακή σε μεγάλο βαθμό εξαρτάται από τη προσωπικότητα τους και τις εμπειρίες που έχουν βιώσει τόσο πριν το εγκλεισμό τους όσο και κατά τη διάρκεια αυτού. Επίσης σημαντικός παράγοντας είναι η επαφή με την οικογένεια. Οι υγιείς σχέσεις με την οικογένεια, επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό το ψυχολογικό τους προφίλ και κατ' επέκταση τις διαπροσωπικές τους σχέσεις με τις συγκρατούμενες.

Όλες οι ερωτώμενες θεωρούν πολύ σημαντική τη συμμετοχή τους σε μαθήματα κι εργαστήρια τις ώρες που είναι ελεύθερες. Η συχνότητα της συμμετοχής τους σ' αυτά καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τόσο τις σχέσεις τους, όσο και τη καθημερινότητά τους.

Τα Σαββατοκύριακα, όπως ανέφεραν οι ερωτώμενες, τα εργαστήρια και τα μαθήματα δεν πραγματοποιούνται, καθώς όλες οι κρατούμενες απασχολούνται με απαραίτητες εργασίες στο προαύλιο χώρο και στο κήπο.

6) Αποφυλάκιση – Μελλοντικά σχέδια.

Στην ενότητα αυτή ζητήθηκε από τις ερωτώμενες να σκεφτούν πως σκέφτονται τη ζωή τους μετά την αποφυλάκιση. Αν θεωρούν ότι υπάρχουν αλλαγές στη κοινωνική τους ταυτότητα, αν υπάρχουν ενδεχόμενοι φόβοι, τα μελλοντικά όνειρα και προσδοκίες τους και τέλος αν επιθυμούν να παραμείνουν στην Ελλάδα ή να επιστρέψουν στη πατρίδα τους.

Γυναίκα 25 ετών: Πριν την εμπειρία της φυλακής χαρακτηρίζει τον εαυτό της ως «τυφλή» κι «ευκολόπιστη». Ισχυρίζεται ότι τα χαρακτηριστικά αυτά δεν υφίστανται πλέον και μετά την αποφυλάκισή της «δύσκολα θα εμπιστεύεται τους ανθρώπους».

Προς το παρόν δε νιώθει κανένα φόβο ή ανησυχία για ενδεχόμενο στιγματισμό ή περιθωριοποίηση κατά την αποφυλάκισή της. Επιθυμεί μόνο να επιστρέψει στη Βουλγαρία για να βρίσκεται κοντά στη μητέρα της. Στα μελλοντικά της σχέδια θα ήθελε να δημιουργήσει οικογένεια με πολλά παιδιά, έχοντας μια φυσιολογική και ήρεμη ζωή.

Γυναίκα 27 ετών: Όπως αναφέρει στη συνέντευξή της, τα χρόνια που έμεινε στη φυλακή την έχουν σημαδέψει σημαντικά. Προσπαθεί να κρατάει μόνο τα θετικά και να συμβιβαστεί μ' αυτό που της συνέβη.

Μετά την αποφυλάκιση της φοβάται το ενδεχόμενο στιγματισμού και περιθωριοποίησης από το ευρύτερο κοινωνικό περίγυρο τόσο ως μετανάστρια όσο και ως πρώην φυλακισμένη. Στη συνέντευξη της αναφέρει «...καταθέτω τα χαρτιά μου για το πανεπιστήμιο με χειροπέδες και με συνοδεία αστυνομικών, δεν είναι αυτός στιγματισμός;.....».

Στα μελλοντικά της σχέδια είναι οι σπουδές και επιθυμεί να παραμείνει στην Ελλάδα για να πραγματοποιήσει τα όνειρα της, να βοηθήσει τους συνανθρώπους της.

Γυναίκα 32 ετών : Πριν τη φυλακή και την εμπλοκή της με τα ναρκωτικά χαρακτηρίζει τον εαυτό της ως μια «απλή», «άβουλη» και «χωρίς προσωπικότητα» κοπέλα. Οι μετέπειτα επιλογές της και η εμπειρία της φυλακής, όπως ισχυρίζεται η ίδια, έχουν επιφέρει αλλαγές στην προσωπικότητα της, χαρακτηρίζοντας την ως «δυναμική» και «ριψοκίνδυνη» και συνάμα έχουν συμβάλλει στη δημιουργία αισθημάτων «ντροπής» και «κατωτερότητας» απέναντι προς τους δικούς της ανθρώπους και το οικογενειακό πλαίσιο. Η ίδια αναφέρει στη συνέντευξη της «...για να καταλάβεις κρύβω τη ζωή μου από την οικογένεια μου. Ντρέπομαι για το δρόμο που πήρα. Δεν έχω πει όλη την αλήθεια στην οικογένεια μου και στη κόρη μου και δε μπορώ ακόμα...».

Μετά τη αποφυλάκισή της φοβάται την αποδοχή τόσο από την οικογένεια, και ιδιαίτερα από το παιδί της, αλλά κι από το ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο. Αν κι επιθυμεί την παραμονή της στην Ελλάδα, θεωρεί ότι μετά την ολοκλήρωση της ποινής της θα είναι στιγματισμένη λόγω του πρώιμου βίου της και ενδεχομένως να υπάρξουν περιστατικά περιθωριοποίησης κυρίως στην επαγγελματική της αποκατάσταση, παράγοντας που θα συμβάλλει και στη περαιτέρω κοινωνική της ένταξη (τόπος διαμονής, κοινωνική συμμετοχή και διαπροσωπικές σχέσεις).

Μοναδική επιθυμία και μελλοντικός στόχος είναι η αποδοχή και η αποκατάσταση των σχέσεων με το παιδί της.

Γυναίκα 47 ετών: Όπως επισημαίνει η ερωτώμενη η εμπειρία της φυλακής έχει επιδράσει στη προσωπικότητα της μόνο θετικά, ενδυναμώνοντας τη θέλησή της να στηρίζει και να βοηθά τους συνανθρώπους της. Αναφέρει « ο χρόνος της φυλακής ήταν χρυσός για μένα, έμαθα τον εαυτό μου και πώς να βοηθώ τους άλλους να περνούν τα δύσκολα...».

Δεν υπάρχει κανένας φόβος ή σκέψη ενδεχόμενου στιγματισμού και περιθωριοποίησης, καθώς έχει την πλήρη υποστήριξη της οικογένειας και του συζύγου της. Αν και είναι ενήμερη για υπηρεσίες σταδιακής κι ομαλής

επανένταξης, θεωρεί ότι για την περίπτωση της δεν θα χρειαστεί να κάνει χρήση αυτών. Επιθυμεί να παραμείνει στην Ελλάδα επιστρέφοντας στο οικογενειακό πλαίσιο και στη παλιά της ζωή.

Γυναίκα 52 ετών: Μοναδική επιθυμία της είναι η επιστροφή στη χώρα της και στα παιδιά της. Χαρακτηρίζει τη φυλακής ως ένα «άσχημο» και «ατυχές» γεγονός, το οποίο θα έχει αντίκτυπο περισσότερο στις διαπροσωπικές της σχέσεις κι όχι τόσο στη προσωπικότητά της.

Ανησυχεί για την μετέπειτα επαγγελματική της αποκατάσταση και το ενδεχόμενο επαγγελματικής περιθωριοποίησης.

Η πρόσληψη της εικόνας τους και το ενδεχόμενο μελλοντικού στιγματισμού και περιθωριοποίησης καθορίζονται τόσο από τα προσωπικά βιώματα και το βαθμό ένταξή τους στην ελληνική κοινωνία πριν τη φυλακή, όσο κι από τις εμπειρίες και τις συνθήκες κράτησής τους.

Το οικογενειακό πλαίσιο αναδεικνύεται ως βασικός παράγοντας στήριξης για την ομαλή επανένταξη τους είτε στη χώρα υποδοχής είτε στη πατρίδα τους. Ο μεγαλύτερος φόβος στιγματισμού και περιθωριοποίησης συνδέεται περισσότερο με την επαγγελματική τους αποκατάσταση, παράγοντας ο οποίος θα καθορίσει και την μορφή ένταξής τους στο ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο.

Παρατηρήσεις ερευνήτριας

Η γενικότερη συμπεριφορά των ερωτώμενων ήταν θετική τόσο ως προς το σκοπό της έρευνας όσο και ως προς τις διαδικασίες διεξαγωγής της, γεγονός που συνέβαλε στην άμεση και χωρίς δισταγμούς προσέλευσής τους.

Εφόσον ενημερώθηκαν και είχαν κατανοήσει τις υπό έρευνα θεματικές ενότητες, απάντησαν στο σύνολό τους με προθυμία και χωρίς δισταγμούς, δίνοντας αναλυτικές περιγραφές για τη μεταναστευτική τους διαδρομή, για τις εμπειρίες θυματοποίησης, τις συνθήκες υπό τις οποίες τέλεσαν τα αδικήματα, τις συνθήκες κράτησης και διαβίωσης στις φυλακές και τέλος για το ενδεχόμενο στιγματισμού και περιθωριοποίησης μετά την αποφυλάκισή τους.

Η διάρκεια της πρώτης συνέντευξης (περίπου 1 ώρα), καθώς και η θετική εντύπωση της ερωτώμενης μετά το πέρας της συνέντευξης λειτούργησε ευεργετικά τόσο για την προσέλευση όσο και για το άνετο και φιλικό κλίμα των συνεντεύξεων των επόμενων ερωτώμενων.

3. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ ΠΕΔΙΟΥ.

Η παρούσα έρευνα αποτελεί μια συνδυαστική προσπάθεια μελέτης της εγκληματικής δράσης των μεταναστριών στον ελλαδικό χώρο, μέσω ανάλυσης ποσοτικών δεδομένων από σωφρονιστικές στατιστικές και ποιοτικής διερεύνησης, προκειμένου να εντοπιστούν οι παράγοντες που ενισχύουν και ευνοούν την εμπλοκή τους στην εγκληματικότητα, καθώς και οι ενδεχόμενες συνέπειες που προκύπτουν.

Από την ανάλυση των ποσοτικών στοιχείων προκύπτει ότι ο αριθμός των μεταναστριών που έχουν εμπλακεί στο σύστημα της Ποινικής Δικαιοσύνης είναι περίπου ίδιος με αυτόν των Ελληνίδων Κρατουμένων. Αν αναγάγουμε όμως το αποτέλεσμα αυτό στον αντίστοιχο ελληνικό πληθυσμό και στο πληθυσμό των αλλοδαπών γυναικών που διαμένουν στην χώρα, διαπιστώνουμε ότι η εγκληματικότητα των μεταναστριών εμφανίζεται με πολύ μεγαλύτερα ποσοστά.

Μια πιθανή εξήγηση για την υπεραντιπροσώπευσή των μεταναστριών που εγκληματούν θα μπορούσε να επιτευχθεί αναλύοντας τα αδικήματα για τα οποία έχουν καταδικαστεί. Στη συντριπτική τους πλειοψηφία σχετίζονται με αδικήματα παραβίασης Ν. περί Ναρκωτικών, Ν. περί των Ηθών καθώς και σε εγκλήματα κατά της Ιδιοκτησίας, τα οποία μπορούν να συνδεθούν με την άσχημη οικονομική κατάσταση, καθώς και το καθεστώς παράνομης διαμονής τους, το οποίο συμβάλλει στην μη επιτυχή κοινωνική ένταξη τους. Αντίθετα, οι Ελληνίδες εγκληματίες εμφανίζουν υψηλότερα ποσοστά συμμετοχής σε εγκλήματα Βίας κατά των Προσώπων.

Αξιοσημείωτο από τα ποσοτικά δεδομένα είναι η συμμετοχή των αλλοδαπών ανηλίκων κρατουμένων σε νέες και πιο σκληρές μορφές εγκληματικότητας

όπως η σύσταση συμμοριών και η συμμετοχή σε σωματεμπορία ανθρώπων, κυρίως γυναικών προς τρίτες χώρες.

Το ποιοτικό μέρος της έρευνας είχε ως στόχο την διερεύνηση των παραγόντων που συμβάλλουν στην εμπλοκή στην εγκληματικότητα και στις ενδεχόμενες περεταίρω συνέπειες όπως τη δημιουργία στερεοτύπων, στιγματισμού και περιθωριοποίησης.

Από την ανάλυση των συνεντεύξεων προκύπτει ότι οι μεταναστευτικές διαδικασίες καθώς και η προσπάθεια κοινωνικής ένταξης αποτελούν καθοριστικούς παράγοντες εμπλοκής ή μη σε εγκληματικές δραστηριότητες. Ως βασικές μεταβλητές ώθησης στην εγκληματικότητα αναδεικνύονται η άσχημη οικονομική κατάσταση και η αποτυχία επαγγελματικής αποκατάστασης. Οι περισσότερες από τις ερωτώμενες έχουν καταδικαστεί για μεταφορά ή πώληση ναρκωτικών με απώτερο σκοπό, όπως δήλωσαν, την εξεύρεση χρημάτων.

Οι σχέσεις με την οικογένεια αποτελεί επίσης κομβικό σημείο τόσο για τις σχέσεις που αναπτύσσουν με τις συγκρατούμενες, όσο και για τη διαδικασία επανένταξή τους.

Στο ερώτημα αν μετά την αποφυλάκιση τους ανησυχούν για το ενδεχόμενο στιγματισμού τους ως «μετανάστριες –εγκληματίες» και την περίπτωση περιθωριοποίησης τους, οι πλειονότητα των ερωτωμένων το συνέδεσαν με τη μη επιτυχή επαγγελματική αποκατάσταση και εν συνέχεια με την αποδοχή από τον κοινωνικό και φιλικό περίγυρο.

Τέλος, όσον αφορά εμπειρίες θυματοποίησης, επιβεβαιώνεται κι εδώ, όπως και στις περισσότερες έρευνες θυματοποίησης, ότι οι συνθήκες παραμονής στη χώρα υποδοχής, η ελλιπής ενημέρωση και ο φόβος της απέλασης λειτουργούν αποτρεπτικά στην αναφορά των περιστατικών στις αστυνομικές αρχές και στην αναζήτηση συμβουλευτικών και ψυχολογικών υποστηρικτικών υπηρεσιών.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η αθρόα προσέλευση μεταναστευτικών ομάδων και η απουσία μιας ικανοποιητικής μεταναστευτικής πολιτικής από τη πλευρά του ελληνικού κράτους συνέβαλλε στην μη ομαλή ένταξη ορισμένων ατόμων των ομάδων αυτών στον κοινωνικό ιστό, ενισχύοντας τη δημιουργία περιθωριοποιήσεων, αλλά και την αύξηση των ρατσιστικών και ξενοφοβικών τάσεων.

Στο πλαίσιο αυτό η μετανάστευση αντιλαμβάνεται ως παράγοντας που ενισχύει την αύξηση της εγκληματικότητας και της εγκληματογένεσης γενικότερα, δημιουργώντας αισθήματα ανασφάλειας στους πολίτες και ενισχύοντας το φόβο του εγκλήματος στο άτομο.

Η κοινωνική θέση των μεταναστών καθορίζεται από τις παραμέτρους της εργασίας, του εισοδήματος, της εκπαίδευσης και των συνθηκών στέγασης. Αυτή η διάσταση διαλέγεται με την εθνο-πολιτισμική θέση τους στην κοινωνία υποδοχής, η οποία σχετίζεται με τις κοινωνικές αναπαραστάσεις αλλά και τον δικό τους αυτοπροσδιορισμό.²²⁵ Η μη επιτυχής κοινωνική ένταξη αποτελεί σημαντικό παράγοντα για την εμπλοκή τους στην εγκληματικότητα τόσο ως δράστες όσο και ως θύματα.

Στην περίπτωση των μεταναστριών, οι οποίες βιώνουν συνήθως διπλές διακρίσεις, αφενός ως μεταναστευτικός πληθυσμός κι αφετέρου λόγω φύλου, τα τελευταία χρόνια καταγράφονται ολοένα και περισσότερα περιστατικά εμπλοκής σε εγκληματική δραστηριότητα, ως δράστες και ως θύματα.

Ευάλωτες στις νέες συνθήκες διαβίωσης και αντιμέτωπες με μια πληθώρα προβλημάτων, όπως η κατανόηση της γλώσσας της χώρας υποδοχής, η δυσχέρεια στην εύρεση εργασίας, η άσχημη οικονομική κατάσταση, είναι πιθανόν να παρουσιάσουν εγκληματική συμπεριφορά ή να εμπλακούν σε περιστατικά θυματοποίησης.

Τόσο οι έρευνες θυματοποίησης όσο και οι επίσημες στατιστικές (αστυνομικές, δικαστικές, σωφρονιστικές) για την εγκληματικότητα καταδεικνύουν υψηλά ποσοστά συμμετοχής για τις μετανάστριες. Συνδυαστικά με ρατσιστικές πεποιθήσεις και κοινωνικές διακρίσεις το

²²⁵ Β. Καρύδης, 1996, σελ. 220.

πρόβλημα μεγεθύνεται, καθώς συμβάλλουν στη δημιουργία στερεοτύπων για τις μετανάστριες με αρνητικές συνέπειες για την ομαλή ένταξη και την διαβίωσή τους.

Οφείλουμε να επισημάνουμε, πάντως, ότι τα τελευταία χρόνια γίνονται σημαντικές και συστηματικές προσπάθειες για την διαφύλαξη των δικαιωμάτων των μεταναστριών και των προσφύγων, να περιοριστούν τα περιστατικά βίας και θυματοποίησης αυτών, ενώ ταυτόχρονα προωθούνται και πολιτικές ένταξης προκειμένου να καμφθούν προβλήματα και διακρίσεις, γεγονός που θα συμβάλλει και στη μείωση των ποσοστών συμμετοχής τους στην εγκληματικότητα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αλεξιάδης Σ. (2004). « *Εγκληματολογία*», Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη.

Αρτινοπούλου Β., « *Ο φόβος του εγκλήματος* », ΕΓΚΕΦΑΛΟΣ 48,69-75, 2011.

Αρτινοπούλου Β. (επιμελ.), (2000), *Εγκληματολογικά Τετράδια*, «*Νέα Κινήματα, Εγκληματολογική Προσέγγιση*», Νομική Βιβλιοθήκη.

Αρτινοπούλου Β. – Μαγγανάς Α., (1996), «*Θυματολογία και Όψεις Θυματοποίησης*», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου , 1984 , «*Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας*», Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη.

Γιωτοπούλου- Μαραγκοπούλου, (1979), «*Παραδόσεις Εγκληματολογίας*», Αντ. Σάκκοι, Αθήνα.

Γιωτοπούλου- Μαραγκοπούλου Α. , (1991) « *Οι ιδιαιτερότητες της γυναικείας εγκληματικότητας , μια απόπειρα εξήγησής τους* » , στο Αφιέρωμα στη μνήμη του Ηλία Δασκαλάκη, Πάντειο Πανεπιστήμιο.

Γουσέτη Ι. , (2007), «*Θεωρητικές Προσεγγίσεις της Πορνείας: Από το Θετικισμό στο Φεμινισμό*», Πάντειο Πανεπιστήμιο. (Διπλωματική εργασία στο πλαίσιο του ΠΜΣ Εγκληματολογίας με τίτλο : « *Η Σύγχρονη Εγκληματικότητα και η αντιμετώπιση της*»)

Δασκαλάκης Η. (1985), «*Η Εγκληματολογία της Κοινωνικής Αντίδρασης*», Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή.

Εμκε – Πουλοπούλου Η., (2007) , *Η μεταναστευτική πρόκληση* , Αθήνα: Παπαζήση.

Εμκε – Πουλοπούλου Η., (2007) , *Η μεταναστευτική πρόκληση* , Αθήνα: Παπαζήση.

Εφημερίδα Καθημερινή, 14-8-2009.

Ζαραφονίτου Χ, Κουράκης Ν. (Επιστ. Επιμελ.), (2009), « *(Αν)ασφάλεια, Τρωρητικότητα και Αντεγκληματική Πολιτική*», Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.

Ζαραφονίτου Χ. , *Ο Φόβος του Εγκλήματος: Ελληνικό “παράδοξο”*, Ποινική Δικαιοσύνη & Εγκληματολογία, (1/2009), (Έτος 1^ο).

Ζαραφωνίτου Χ. (2008), « Τιμωρητικότητα: Σύγχρονες τάσεις, διαστάσεις και εγκληματολογικοί προβληματισμοί», Νομική Βιβλιοθήκη.

Ζαραφωνίτου Χ. , Κουράκης Ν., «Ο φόβος του εγκλήματος στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία και οι τάσεις αυστηροποίησης της ποινικής καταστολής» , Ποινικός Λόγος, 5/2008.

Ζαραφωνίτου Χ., (2007), «(Αν)ασφάλεια, Αντεγκληματική Πολιτική και Δικαιώματα του Ανθρώπου», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα.

Ζαραφωνίτου Χ. (2004), «Εμπειρική Εγκληματολογία» Νομική Βιβλιοθήκη, Β΄ έκδοση.

Ζαραφωνίτου Χ., 2002, «Ο Φόβος του Εγκλήματος. Εγκληματολογικές Προσεγγίσεις και Προβληματισμοί με βάση την εμπειρική διερεύνηση του φαινομένου στο εσωτερικό της Αθήνας», Μελέτες Ευρωπαϊκής Νομικής Επιστήμης, 3, Αθήνα- Κομοτηνή: Σάκκουλας.

Ζαραφωνίτου Χ., (1995), «Εμπειρική Εγκληματολογία», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

Θεοδωροπούλου Μ. , « Η Γυναίκα ως δράστης και η αντιμετώπισή της από το σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης», Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 129 Β΄, 2009.

Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής, (2009) « Τα βήματα των μεταναστών στην ελληνική οικονομία», Σταύρος Ζωγραφάκης, Αντώνης Κοντής, Θεόδωρος Μητράκος, Εκδόσεις ΙΜΕΠΟ, Αθήνα.

Καμπούρη Ε. (2007), *Φύλο και Μετανάστευση, η καθημερινή ζωή των μεταναστριών από την Αλβανία και την Ουκρανία*, Τόμος II, Αθήνα : Gutenberg.

Καρύδης Β. (2005), «Γυναίκες και ανθρωποκτονία: έρευνα στις γυναικείς φυλακές Κορυδαλλού», Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.).

Καρύδης Β. , (1996), «*Η εγκληματικότητα των μεταναστών στην Ελλάδα, ζητήματα θεωρίας και αντεγκληματικής πολιτικής*», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

Κυριαζή Ν.(2001), « *Η Κοινωνιολογική Έρευνα. Κριτική Επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*», Γ΄ έκδοση , Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

Λάζος Γ., 2003, «*Διεθνική σωματεμπορία κι εξαναγκαστική πορνεία στην Ελλάδα του 2002*», STOP- NOW ΚΕΔΕ, Αθήνα.

Μαράτου- Αλιπράντη Λ.(2007), *Η Γυναίκα Μετανάστευση στην Ελλάδα : Τα Ευρήματα της Πανελλήνιας Έρευνας του Κ.Ε.Θ.Ι. , Αθήνα : Κέντρο Ερευνών για θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.)*

Μαυρής, Μ., «Γυναικεία εγκληματικότητα», Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 68Α, 1988.

Μαγγανάς Αντ. (1999), «Θέματα Εγκληματολογικά & Ποινικού Δικαίου», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

Μαγγανάς Αντ., Λάζος Γρ. (1998), « Ο Ποινικός Κώδικας για τον Πολίτη», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

Νόβα – Καλτσούνη, Χ., (1989) «*Η εγκληματική δραστηριότητα της γυναίκας*», Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας, τ. 3-4, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη.

Πανούσης Γ., (1999), «Εγκληματολογία, Εγκληματική έρευνα και Μ.Μ.Ε», Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα

Παπαναούμ-Τζίκα Ζ. "Θεωρία του ρόλου και κοινωνικοποίηση" , στο "Φιλολόγος", 1979, 18, τ. Δ'

Παπαγεωργίου, Γ. (επιμ.), (1998), «*Μέθοδοι στην κοινωνιολογική έρευνα*», Αθήνα, Τυπωθητώ – Γ. Δαρδάνος

Πετούση Βασιλική, « *Η φύση της γυναίκας και ο ιπποτισμός του άνδρα: Κλασσικές θεωρίες και προτάσεις για τη γυναικεία εγκληματικότητα*», Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 106, 2001.

Σακκά Δ., « Η Παλιννόστηση :μεταβαλλόμενοι ρόλοι ανδρών και γυναικών», Διδακτορική Διατριβή, Θεσσαλονίκη, 1996.

Σκλάβου Κ. ,2008, *Ενδοοικογενειακή Βία και Κοινωνική Ένταξη αλλοδαπών γυναικών*, Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα- Κομοτηνή.

Σπινέλλη Κ. (1985), « *Εγκληματολογία. Σύγχρονες και παλαιότερες κατευθύνσεις*», Σάκκουλας, Αθήνα- Κομοτηνή.

Τσακλαγκάνου Γ., (2001), « *Η Διεθνική Σωματεμπορία- Trafficking*», Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.).

Τσίγκανου Ι. , 2009, «Μετανάστευση και Εγκληματικότητα, Μύθοι και Πραγματικότητα», ΕΚΚΕ, Ινστιτούτο Πολιτικής Κοινωνιολογίας.

Τσίγκανου Ι. , Τζωρτζοπούλου Μ., Ζαραφωνίτου Χ., (2001) , *Φύλο και Κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες : Μελέτη Βιβλιογραφικής Επισκόπησης*, Αθήνα : Κ.Ε.Θ.Ι.

Τσουκαλάς Κ. (1987), «*Κράτος, Κοινωνία, Εργασία*», Θεμέλιο, Αθήνα

Φαρσεδάκης Ιακ., (1996), «*Στοιχεία Εγκληματολογίας*», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

Φαρσεδάκης Ιακ. (1990), « Η Εγκληματολογική Σκέψη από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας», τεύχος Α, Νομική Βιβλιοθήκη.

Χαΐδου Αν. , (1996), « Θετικιστική Εγκληματολογία, Αιτιολογικές Προσεγγίσεις του Εγκληματικού Φαινομένου», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

Ψημμένος Ι. , Σκαμνάκης Χ. (2008) , *Οικιακή Εργασία των Μεταναστριών και Κοινωνική Προστασία, η περίπτωση των γυναικών από την Αλβανία και την Ουκρανία*, Αθήνα: Παπαζησης.

Ψύλλα Μ., 2009, Δημόσιος χώρος και Φύλο, Τυπωθήτω, Αθήνα.

Baldwin-Edwards, M. (2010): «*Η ένταξη των μεταναστών στην Αθήνα: Δείκτες ανάπτυξης και στατιστικές μέθοδοι μέτρησης*», Παρατηρητήριο Μετανάστευσης στη Μεσόγειο UEHR, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα.

Niessen Jan, Schibel Yongmi, (2004), *Εγχειρίδιο σχετικά με την ένταξη για υπεύθυνους χάραξης πολιτικής και ειδικούς επαγγελματίες*, Migration Policy Group (MPG)

Tatlidi E. και Φώκιαλη Π. (επιμ.) , (2003), *Ελληνοτουρκικές Προσεγγίσεις : Ανακαλύπτοντας τον κοινωνικοοικονομικό ρόλο της γυναίκας* , Αθήνα : Άτροπος.

Thorsten Sellin, (2003) « *Πολιτισμική Σύγκρουση και Έγκλημα*», μετάφραση: Ηρώ Σαγκουνίδου- Δασκαλάκη, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Adler, F., Mueller, W., O., G. & Laufer, S., W., (1998) «*Criminology*». The shorter version, 3d ed., Boston, McGrawHill.

Barbara E. Bloom, «Gender-Responsive Strategies: Research, Practice, and Guiding Principles for Women Offenders», Dept. of Criminology and Criminal Justice Sonoma State University, Excellence in Justice Symposium November 17, 2006

Bhabha Jacqueline, «*Trafficking, Smuggling, and Human Rights*», March 2005, Harvard University.

Catalano Shannan, Smith Erica , Snyder Howard, Rand Michael, «*Female Victims of Violence*», Bureau of Justice Statistics Selected Findings, , U.S. Department of Justice , Office of Justice Programs, Bureau of Justice Statistics, September 2009, NCJ 228356.

Daly Kathleen και Meda Chesney-Lind, 1988, «Feminism and Criminology», Justice Quarterly, 5(4)

European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics – 2010.

Ghosh Jayati (2009), “*Migration and gender empowerment: Recent trends and emerging issues*”, Human Development Research Paper (HDRP) Series , Vol. 04, No. 2009

Kaiser .G., «*Kriminologie*», Ein Lerhbuch, C.F. Muller Verlag, Heidelberg, Karlsruhe, 1980.

Kofman E. , (2000), “Gender and International Migration in Europe”, London : Routledge, Gender and Migration Theory

Maratou-Alipranti L., Fakiolas R., *The lonely path of migrant women in Greece*, The Greek Review of Social Research, 110, 2003.

Moussourou L. , *The role of women in the integration of immigrants* , The Greek Review of Social Research, 124, C 2007.

Rumgay Judith, (2004), «When victims become offenders: in search of coherence in policy and practice», London School of Economics.

Phizacklea, A. (1983) (ed) *One Way Ticket: Migration and female labour*, London, Routledge and Kegan Paul plc.

Silvestri M., Crowther- Dowey C., (2008), *Gender and Crime*, SAGE Publications Inc, London.

The Burden of Crime in the EU, Research Report: *A Comparative Analysis of the European Crime and Safety Survey* (EU ICS) 2005.

Thomas W. I., 1967, «The Unadjusted Girl», New York, Harper Torchbooks.

United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2009).Trends in International Migrant Stock: The 2008 Revision (United Nations database, POP/DB/MIG/Stock/Rev.2008

United Nations (2002), *International Migration Report: 2002*. New York: United Nations.

Vold G., et.al. (2002), « Theoretical Criminology» , N.Y. Oxford Q University Press.

ΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

www.kethi.gr

www.newskathimerini.gr

www.migrationinformation.org

www.un.org

esa.un.org

www.consilium.europa.eu

www.ekke.gr

www.asca.net

europeansourcebook.org

www.ministryofjustice.gr

www.europeansafetyobservatory.eu

www.ojp.usdoj.gov

www.stop-trafficking.org

www.neagenia.gr

www.encephalos.gr

www.astynomia.gr

www.fawcettsociety.org

www.nath.gr

www.isotita.gr

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

ΟΔΗΓΟΣ ΗΜΙ-ΔΟΜΗΜΕΝΗΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

Τίτλος της παρούσας έρευνας είναι : « **Η μετανάστρια ως δράστης κι ως θύμα στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία** » . Στόχος είναι η ανάδειξη κι αξιολόγηση ποιοτικών χαρακτηριστικών που αφορούν την εμπλοκή αλλοδαπών γυναικών στην γενικότερη εγκληματική δραστηριότητα κατά τη διαδικασία της μεταναστευτικής διαδρομής και κοινωνικής ένταξης τους στη χώρα υποδοχής.

Ως μεθοδολογικό εργαλείο έχει επιλεγεί η ημι-δομημένη συνέντευξη με τη χρήση οδηγού, η οποία θα περιλαμβάνει τις εξής θεματικές ενότητες κι υποενότητες :

1) **Δημογραφικά- Ατομικά στοιχεία :**

- Ηλικία
- Υπηκοότητα
- Οικογενειακή κατάσταση
- Εκπαιδευτικό- μορφωτικό επίπεδο
- Έτη διαμονής στην Ελλάδα

2) **Προσωπική Μεταναστευτική Πορεία :**

- Παράγοντες- Αιτίες που υποκίνησαν τη μετανάστευση
- Λόγοι για τους οποίους επέλεξαν την Ελλάδα ως χώρα προορισμού
- Διαδικασίες – τρόπος μετακίνησης προς την Ελλάδα
- Διαδικασίες εγκατάστασης – κοινωνικής ένταξης στη χώρα υποδοχής (τόπος διαμονής, απασχόληση- εργασία, κοινωνική συμμετοχή ή αποξένωση, γνώση της ελληνικής γλώσσας)

3) **Εμπειρία Θυματοποίησης :**

- Μορφή θυματοποίησης
- Χρονολογία θυματοποίησης
- Πλαίσιο θυματοποίησης : οικογένεια, εργασία, κοινωνικός περίγυρος
- Συχνότητα θυματοποίησης
- Καταγγελία ή μη περιστατικού θυματοποίησης

4) Εγκληματική δραστηριότητα :

- Αδίκημα
- Αιτίες – παράγοντες εμπλοκής σε αδικήματα
- Τρόπος εμπλοκής – έναρξης εγκληματικής δραστηριότητας
- Συχνότητα εγκληματικής δράσης (1 φορά ή περισσότερες)

5) Η κράτηση σε σωφρονιστικό κατάστημα - Παρούσα φάση διαβίωσης:

- Έτη παραμονής σε σωφρονιστικό κατάστημα
- Συνθήκες κράτησης: καθημερινές δραστηριότητες, απασχόληση κι εργασία στο κατάστημα κράτησης, προβλήματα των γυναικών κρατουμένων
- Αποδοχή ή αποξένωση λόγω υπηκοότητας στο νέο περιβάλλον
- Σχέσεις με τις συγκρατούμενες
- Σχέσεις με την οικογένεια, το σύζυγο/ σύντροφο, τα παιδιά

6) Αποφυλάκιση – Μελλοντικά σχέδια :

Αλλαγές στην κοινωνική ταυτότητα

Φόβος στιγματισμού – περιθωριοποίησης

Διαδικασίες ένταξης στη χώρα υποδοχής ή επιστροφής στη χώρα προέλευσης

Ο μέσος όρος διάρκειας συνέντευξης είναι 40 λεπτά. Η συνέντευξη θα γίνει είτε με τη χρήση μαγνητοφώνου (εφόσον επιτραπεί), είτε με χειρόγραφες σημειώσεις. Πριν την έναρξη της συνέντευξης θα εξηγηθεί στη γυναίκα – κρατούμενη συνοπτικά ο λόγος για τον οποίο αφιερώνει το χρόνο και τη προσοχή της.

Ως ερευνήτρια δεσμεύομαι για την ανωνυμία των συνεντεύξεων. Η αφηγήτρια διαφυλάσσει το δικαίωμα αποχώρησης από την συνέντευξη αν το κρίνει αναγκαίο.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

Αθήνα, 16/05/2011

ΠΡΟΣ : ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΕΛΕΩΝΑ ΘΗΒΩΝ

ΥΠΟΨΗ : ΔΙΕΥΘΥΝΤΡΙΑΣ

FAX:

ΑΙΤΗΣΗ

ΠΑΡΑΧΩΡΗΣΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΠΟΝΗΣΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΜΕ ΤΙΤΛΟ :
« Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΡΙΑ ΩΣ ΔΡΑΣΤΗΣ ΚΑΙ ΩΣ ΘΥΜΑ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ»

Στα πλαίσια εκπόνησης διπλωματικής εργασίας στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου με τίτλο : « Η Σύγχρονη Εγκληματικότητα κι η Αντιμετώπισή της», με θέμα : « Η Μετανάστρια ως δράστης και ως θύμα στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία», την οποία εποπτεύει η καθηγήτρια Εγκληματολογίας κα. Χρ. Ζαραφωνίτου, διεξάγω πιλοτική έρευνα με σκοπό την ανάδειξη των ποιοτικών χαρακτηριστικών, των αιτιών και των παραγόντων για την εν γένει εμπλοκή των μεταναστριών στην εγκληματικότητα ως δράστες και ως θύματα. Τα αναμενόμενα αποτελέσματα επικεντρώνονται στις συνέπειες που επιφέρει η νέα ταυτότητα των αλλοδαπών γυναικών από τον τρόπο εμπλοκής τους στο ευρύτερο πεδίο εγκληματικής δραστηριότητας και κατ' επέκταση στην αναζήτηση των προσφορότερων τρόπων άσκησης αντεγκληματικής πολιτικής και κοινωνικής ένταξης αυτών.

Για το σκοπό αυτό, σας παρακαλώ ,στα πλαίσια των αρμοδιοτήτων σας, να επιτρέψετε την πραγματοποίηση από πλευράς μου 10 συνεντεύξεων με αλλοδαπές κρατούμενες οι οποίες θα συμπεριληφθούν στο εμπειρικό μέρος και θα συμβάλλουν στην εμπεριστατωμένη ολοκλήρωση της διπλωματικής μου εργασίας. Η διαδικασία θα πραγματοποιηθεί με οδηγό συνέντευξης και θα τηρηθεί απόλυτη εχεμύθεια των προσωπικών τους πληροφοριών.

Είμαι στη διάθεσή σας για κάθε διευκρίνιση ή περαιτέρω πληροφορία. (Στοιχεία επικοινωνίας.....)

Ελπίζοντας στη συνεργασία σας.

Σας ευχαριστώ εκ των προτέρων κι αναμένω απάντησή σας.

Με εκτίμηση,

Ελένη Τσιούνη

Κοινωνιολόγος, Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια Εγκληματολογίας

Πάντειο Πανεπιστήμιο

Αθήνα, 20/05/2011

ΠΡΟΣ : ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΕΛΕΩΝΑ ΘΗΒΩΝ

ΥΠΟΨΗ : ΔΙΕΥΘΥΝΤΡΙΑΣ

FAX:

ΑΙΤΗΣΗ

ΠΑΡΑΧΩΡΗΣΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΠΟΝΗΣΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΜΕ ΤΙΤΛΟ :
« Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΡΙΑ ΩΣ ΔΡΑΣΤΗΣ ΚΑΙ ΩΣ ΘΥΜΑ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ»

Κυρία,

Σε συνέχεια της τηλεφωνικής μας επικοινωνίας , όσον αφορά το ως άνω αίτημα μου, σας αποστέλλω τον ΟΔΗΓΟ ΗΜΙ-ΔΟΜΗΜΕΝΗΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ, μεθοδολογικό εργαλείο το οποίο θα χρησιμοποιήσω για την υλοποίηση της έρευνας.

Παρακαλώ να μου διευκρινίσετε, εφόσον εγκριθεί το αίτημα μου, εάν επιτρέπετε η χρήση μαγνητοφώνου κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων.

Για οποιαδήποτε πληροφορία ή διευκρίνιση είμαι πάντα στη διάθεσή σας. (Στοιχεία επικοινωνίας.....)

Σας ευχαριστώ εκ των προτέρων κι αναμένω απάντησή σας.

Με εκτίμηση,

Ελένη Τσιούνη

Κοινωνιολόγος , Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια Εγκληματολογίας
Πάντειο Πανεπιστήμιο